

Respublikan Celal Bayar
Lübnan Elçisini kabul etti

ZAFER

Demokrasinin

YIL 17, SAYI: 3625 - 19 MAYIS PERŞEMBE 1960

Fatih Rüştü Zorlu, Hürter
Ve Lloyd ile Görüşü

Manisa Ve Turgutlu'da İki Mühim Konuşma Yapan

Menderes Demirköprü Tesislerini Hizmete Açtı

Başvekil Dedi ki: «Hükümete Ve Menderes'e Hücum Ettiklerini Zannedenler Hakikatte Milli İradeye Karşı Koymaktadır»
Nafza Vekilli İleri'nin, Açılış Merasiminde Yaptığı Konuşma

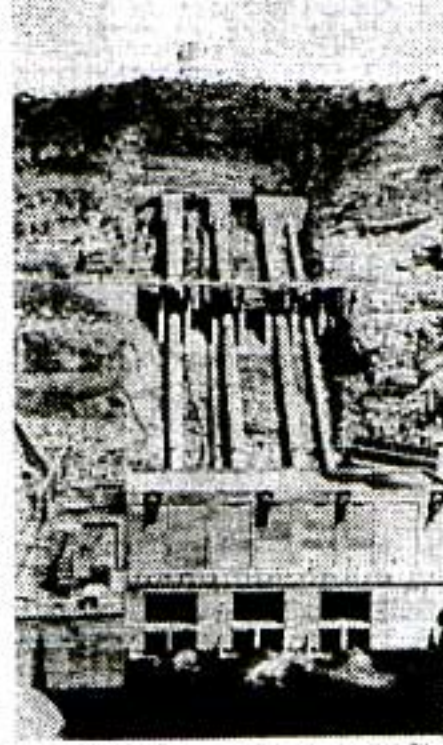
Manisa 18. İki - Başvekilimiz Adnan Menderes bugün Demirköprü Barajı ve Hidro - elektrik tesislerini hizmete açtı. Bu tesisler - gümrükler, baraj, Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır.

Manisa 18. İki - Başvekilimiz Adnan Menderes bugün Demirköprü Barajı ve Hidro - elektrik tesislerini hizmete açtı. Bu tesisler - gümrükler, baraj, Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır. Manisa'da gelişim - kalkınma için büyük önem taşımaktadır.

Başvekilin Manisa Konuşması

Manisa 18. İki - Başvekilimiz Adnan Menderes, günün başlangıcında Manisa'da yaptığı konuşma ve metni şöyledir:

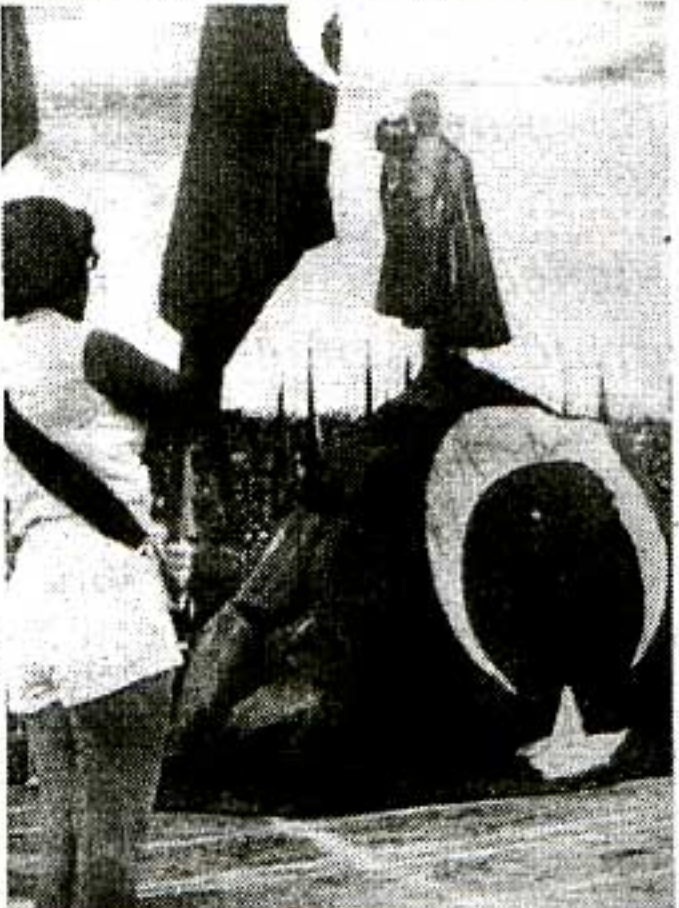
Başvekilimiz yaptığı konuşma metni şöyledir: «Fakir ve zengin vatandaşlarımızın birbirine ve vatanına karşı...»

Başvekilin Turgutlu Konuşması

Turgutlu 18. İki - Başvekilimiz Adnan Menderes'in bugün Turgutlu'da yaptığı konuşma ve metni şöyledir:

Turgutlu'da, çok sayıda vatandaşla görüşen Başvekilimiz, konuşmasında...»

Başvekilimiz Adnan Menderes'in Turgutlu'da yaptığı konuşma ve metni şöyledir.

Atatürk'ün Samsun'a Ayak Basışının 41 nci Yıldönümü

Bu mutlu günün bayramını her seneki gibi bu senede bütün yurtta sevinç ve neşe içinde kutlamaktayız

Bu mutlu günün bayramını her seneki gibi bu senede bütün yurtta sevinç ve neşe içinde kutlamaktayız

Örfi İdare Tebliği

Örfi İdare Tebliği...»

18 Mayıs 1919 Cuma

18 Mayıs 1919 Cuma...»

«Kral Oidipus» piyesi Atina'da oynanacak

«Kral Oidipus» piyesi Atina'da oynanacak...»

DSİ GENEL MÜDÜRÜ (1960) SÜLEYMAN DEMİREL DEMİRKÖPRÜ BARAJI'NIN AÇILIŞINI HATIRLIYOR

Demokratlar Kulübü Yönetim Kurulu üyeleri 25 Nisan 2006 günü 9. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL'in ziyaretine gittik. Sn Demirel'e DSİ Genel Müdürü olarak Menderes ve Tevfik İleri ile birlikte açılışını yaptığı Demirköprü Barajı'nı sordum. Hani şu Dünya Bankası'nın 1954 yılında kredilendirmediği baraj.

Sayın Demirel Demirköprü Barajı'nın açılışı törenini çok iyi hatırladı:

“Rahmetli Tevfik İleri ile Menderes'i Taytan Köprüsü üzerinde karşıladık. Bulutsuz nefis bir gündü. Menderes bizleri arabasına aldı. Baraja vardık.

“Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri bir konuşa yaptı ve barajın önemini anlattı. Bir yanda elektrik üretilecek öte yanda hem taşkınlar önlenecek hem de sulama yapılacaktı. Çok maksatlı, çok güzel bir barajdı. Menderes çok mutlu ve heyecanlı idi. İzmir milletvekili Perihan Arıburun'a “Perihan Hanım görüyor musun, ne güzel eserler kazandırdık memlekete?” dediğini çok iyi hatırlıyorum.

“Barajdaki törenden sonra Menderes'i Ahmetli regülatörüne götürdük. Gediz ovası ayaklarımızın altında idi. Kuraklıktan kavrulan topraklar suyu bekliyordu. Menderes yılmamış ve söz verdiği suyu getirmişti. Kendisini o günden sonra bir daha görmedim...”¹

Menderes'in barajlarını yapan, bütün su projelerini başarı ile sürdüren DSİ Genel Müdürü Süleyman Demirel'in, 27 Mayıs'tan dokuz gün önce, 18 Mayıs 1960 günü, açılışını yaptığı Demirköprü Barajı hakkında hatırladıkları ile bu kitabı noktalıyorum. (25 Nisan 2006)

Kitabı bugün baskıya veriyoruz. Sn Bekir Coşkun'a üç kez e posta iletisi gönderdim. Yetmedi, bu kitabın 130 uncu sayfasını iadeli taahhütlü olarak postaladım. 119 uncu sayfasını faks ile geçtim. Sekreterinden randevu talep ettim. Yaptığı bir yanlışlığı düzeltir, umuduyla bekledim. Boşuna bekledim. Hayvanlara olan sevgisiyle tanınan köşeyazarı, “Ben bunları bilmiyordum. Menderes'i yanlış tanımış ve yanlış tanıtmışım” diyemedi.

Sn Bekir Coşkun'a göre ABD üzerinden gelen Menderes, kuraklıktan kavrulan Anadolu topraklarını suya kavuşturabilmek için, “Baraj yapma” diyen Dünya Bankası'na kafa tutmuş, onun temsilcisi Pieter J. Lieftinck'i geri göndererek bankanın Türkiye bürosunu kapattırmıştı.²

---

¹ Menderes'in o baraja açarken neler düşündüğü için bkz. sf. 119 dipnot

² Bkz. Bölüm 3

MENDERES'İN YASSIADA AVUKATINDAN

DEMOKRAT PARTİ'NİN 60. YIL KİTAPLARINA ÖNSÖZ

27 Mayıs 1960 darbesi, Cumhuriyet döneminin ilk Babıali baskınıdır.

Darbe, sonuca çok kolay ulaştı. Hükümet'in ve Demokrat Parti'nin en hafif bir direnci bile hissedilmedi. Çünkü, Demokrat Parti sivil bir siyaset kurumu niteliğini taşıyordu.

İlk beyanlara göre, darbenin sonuçları ve sınırları yeni bir seçimi hedeflemekte idi.

Bilim adamları, darbeye el uzattılar.

Önce bu hareketin meşruluğuna ilişkin fetvalar ürettiler. Ardından, siyasi iktidarı ve bir kısım bürokratları yargılayacak kurumlar ve kurallar oluşturdular.

Kazanılmış haklar, 1924 Anayasası'nın güvenceleri, zamanaşımı yürürlükten kaldırıldı.

Tabii hukuk kuralları acımasızca Demokrat Parti iktidarına yönetildi.

Yapılmak istenen, on yıl süren Demokrat Parti dönemini tümü ile mahkum etmek idi.

Bir dönemin, daha tarafsız, daha kaliteli bir yargı denetiminden geçirilmesi bugün tarihçilere ciddi bir belge sunabilirdi. Öyle olmadı.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun (YSK) iddianameleri ve Yüksek Adalet Divanı'nın kararları, duygusal ve peşin hükümler üzerine kuruludur.

Tam bir 'hukuksal safsata'dır.

Mahkeme, Demokrat Parti'nin faşist bir parti, Menderes'in de diktatör olduğunu ispat etme yörüngesine oturdu.

Tek taraflı deliller toplandı. Olmadık davalar üretildi.³

Savunma avukatlarının 'Ortak Savunması' ("Müşterek Müdafaa") bilimsel ve gerçekçi temellere dayanıyordu.

Savunma ile karar tarihleri arasında, Mahkeme bu yazılı müdafaa kitabını, ("Ortak Savunma") *haberimiz olmadan*, bazı bilim adamlarına inceletti. Böyle bir davranış, kutsal savunma haklarını hiçe sayan,

---

³ Bunların en önemlilerinden biri "6/7 Eylül Davası"dır. Bkz. "6 Eylül 1955 Olaylarına 50. Yılda yeni Bakış" Demokratlar Kulübü 60. Yıl Yayınları No. 1

klasik ceza hukuku uygulamalarında görülmemiş bir metottur. Mahkeme, sanıkların ve avukatlarının bilgilenmediği, tartışmadığı bu raporlara dayanarak idam kararları verdi. İnanılmaz bir yargı skandalı.

Bu rapordan, karara geçen bazı gerekçelerden alıntı yapmak istiyorum:

“Diktatörlüğün varlığı için belli bir ideolojiye gerek yoktur”

“Görülmemiş kalkınma edebiyatı, milletin her şeyden önce refahı istediği yolundaki iddia, bir doktrin haline getirilmiştir.”

“Kalkınma mitinin maddi ve iktisadi mahiyeti ... diktatörlüğün ispatı için yeterli bulunmuştur.”

Bu gerekçeleri desteklemek için, Bayar, Menderes, Koraltan, Ağaoğlu, İleri gibi Demokrat Parti liderlerinin çeşitli konuşmaları öne çıkarılmıştır.

Özellikle seçim dönemlerinde, Demokrat Parti; başardığı yatırımları, kalkınmayı öne çıkaran, övünen bir propaganda süreci ve üslubu kullanmıştı.

Mahkeme, üç kez meşru seçim geçiren Demokrat Parti'yi ve liderlerini mahkum etmek için bu doğal konuşmaları, diktatörlüğün ideolojisi hatta *miti* kabul etmiştir.

Dosyaya eklenmemiş evrakı incelerken bir rapora rastladım. YSK'nın alt komisyonlarından birinin bu raporunda ilginç bir saptama yer alıyordu. Diyordu ki,

“On yıllık Demokrat Parti döneminde hayata geçirilen yatırımlar iktisadi açıdan ve verimlilik ilkesi bakımında isabetlidir. Sadece Adana'da şeker kamışından üretim yapacak fabrika rantabl değildir.”

O tarihte fotokopi makinesi yoktu. El yazımla not alıp rahmetli Polatkan'a verdim.

Rapor ciddi bir incelemeye dayanıyordu. Ne var ki, göz ardı edilmiş, “görülmemiş kalkınma” söyleminin gerçekçi bir gözlem olduğu dosyadan çıkarılmıştı.

Sayın Mehmet Arif Demirer'e çok teşekkür ederim. Demokrat Parti gerçeğini gün ışığına çıkardı. Bu çalışma, (DEMOKRAT PARTİ 60. Yıl Kitapları) denebilir ki, “Yassıada savunmasını tamamlamıştır.” Demokrat Parti'ye milletçe var olan borcumuzun bir taksidini daha ödediğimizi söyleyebilirim.

Hüsamettin CİNDORUK (Sn. Cindoruk'un DP ile ilişkili özgeçmişi için bkz. sf. 104)

“MENDERES-DÖVİZLER VE DÜNYA BANKASI 1954”

MENDERES: 29 Mayıs 1950 TBMM - İtiraz edilmemiş açıklaması:
“Harb yıllarının doğurduğu zaruretlere neticesinde iki yüz on dört tona yükselen altın stoku şimdi yüz otuz ton civarına düşmüş ve döviz stokları da tamamen eriyerek açık bir duruma girilmiştir.”

8 Ağustos 1957 – Taşköprü konuşması:
“İktisadi İstiklal Mücadelesinin meydan muharebesi kazanılmıştır.”

5 Haziran 1958 - Irak ihtilali öncesi DP Grubunda açıklaması:
“Biz, bizi maziden tevarüs ettiğimiz bütün mahrumiyetlere mahkûm etmek isteyen zihniyetle, mücadele ediyoruz.

“Biz, sekiz sene bir envestisman politikasının bütün icaplarını, bütün gayret ve basiretimizle tatbika koyulduk.

“Evet, bizi Barker Raporu’nun 40 milyon Dolarlık dar çerçevesine hapsetmek isteyenlerle mücadele ettik. Milyarlarca Dolarlık envestismanlar yaptık.” İşte Menderesin en büyük SUÇU: YATIRIMLAR

İsmet İNÖNÜ - 6.7.1958 – CHP Kadıköy İlçe Kongresi Konuşması:
“Demokrat Parti İktidarı ... Eski iktidardan 127 ton altın... devir aldı.” İnönü, doğru söylüyor. Döviz devrettim, demiyor.

İshak ALATON - İstanbul Sanayi Odası Albümü’nde Makale (2002)
“1950’den hemen sonra Menderes yönetimi, İnönü yönetiminin gözü gibi baktığı, çok dikkatle muhafaza ettiği döviz rezervlerini hiç bitmeyecekmiş gibi harcamaya başladı...”

Alaton “İnönü döviz devretmişti” diyor. İnönü ise “Ettim” dememişti !

Vehbi KOÇ - 2 (www.vehbikoc.gen.tr’de “Vehbi Koç diyor ki” 2006)
“CHP iktidarı DP’ye devrederken, Merkez Bankası’nda 280 milyon dolarlık döviz rezervi vardı.” Vehbi Koç çıtayı yükseltiyor: 280 milyon Dolar. Bu iddia hiç bir belgeye dayalı değil. Bu kitapta alıntılarım Vehbi Koç-1’in görüşleri ile taban tabana zıt. 2 Koç mu var?

Bekir Coşkun’un 29.3.2006 tarihli yazısında “ABD üzerinden” geldiğini hayal ettiği Menderes; 16 Şubat 1954 tarihinde yazdığı bir mektupla, Gediz barajını kredilendirmedikleri için, Dünya Bankası’nın Türkiye bürosunu kapattırmış ve temsilcisini geri göndermişti. Bekir Coşkun’dan düzeltme bekliyorum. (Sayfa 130)

“MEHMET ARİF DEMİRER – D.P. 60. YIL SERİSİ” NO 6

www.dp1946.org
www.kemalizm1938.org

Kapaktaki e Posta:

Dünya Bankası’ndan 3 Mart 2006 günü gelen e posta:

Mr. Demirer,

In response to your request of January 9, 2006 for special access to "a letter signed by the Turkish Prime Minister Mr A. Menderes dated February 1954 requesting the World Bank to close down their office in Turkey", I regret to inform you that your request for special access has been denied.

Thank you,
Bertha F. Wilson
Reference Archivist

Dünya Bankası Arşiv yetkilisinin cevabı:

“Türkiye Başbakanı Bay A. Menderes’in imzaladığı, Dünya Bankası’nın Türkiye bürolarını kapatmasını talep eden Şubat 1954 tarihli mektup” ile ilgili olarak 9 Ocak 2006 tarihli Özel Ulaşım talebinizin reddedildiğini bildirmekle üzgünüm.

ISBN:

1. Baskı Ankara 7 Mayıs 2006

Lazer Ofset Matbaa Tesisleri San. Tic. Ltd. Şirketi
Adres: Kazım Karabekir Cad. 95/1-A İskitler - ANKARA

Tel: 0312 341 23 70
Faks: 0312 342 28 98

E Posta:
lazer@lazerofset.com.tr
www.lazerofset.com.tr

CD'li
Kitap 5

MEHMET ARIF DEMİRER

DP
60. Yıl

MENDERES,

har vurup harman savurduğu

**DÖVİZ REZERVLERİ
&
DÜNYA BANKASI
İLİŞKLERİ**

**1954 YILINDA
DÜNYA BANKASI'NIN
TÜRKİYE BÜROSUNU
NASIL VE NEDEN
KAPATTIRMIŞTI?**

DEMOKRAT PARTİ 60. YIL KİTAPLARI No 6

2006

KAYNAKÇA

Kitaplar

Yabancı Yazarlar

- Turkey An Economic Appraisal, M.W.Thornburg, Greenwood, 1949
 Barker Raporu – The Economy of Turkey, Dünya Bankası, 1951
 The Troubled Alliance, George Harris, Stanford University, 1972
 Turkey, Economic and Commercial Conditions in Turkey
 E.R. Lingeman, Eylül 1947
 Turkey, Economic and Commercial Conditions in Turkey
 T.G.A. Muntz, Nisan 1950
 “The Stages of Economic Growth”, Prof. Dr. W.W. Rostow, 1960

Menderes ile ilgili kitaplar

- Adnan Menderes’in Konuşmaları, 9 Cilt, Demokratlar Kulübü 199?
 Arkadaşım Menderes, Samed Ağaoğlu, 1967
 Bilinmeyen Yönleriyle Menderes, 2 Cilt, Dr. M. Sarol, Kervan, 1983
 Yapıtılmayan Savunmalar, Hulusi Turgut, ABC ajansı, 1988

Resmi Yayınlar

- 1960 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi, Maliye Vekaleti, 1960
 Hasan Polatkan, Bütçe Görüşmeleri – Cevaplar, 23 Şubat 1960
 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, DPT, 1963
 Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, No 2252,
 DPT, Kalkınan Türkiye, 1923 – 1968, Yayın No 772, 1969
 Milli Birlik Komitesi 1 Numaralı Broşür – Ağustos 1960
 İktisat Politikasının Resmi Belgeleri, Bilsay Kuruç (1963 – Teksir)

Genel Yayınlar

- Hayat Hikayem, Vehbi Koç, 1973
 Koç’te 44 Yılım, Bernar Nahum, Milliyet Yayınları 1988
 Hatıralarım – Görüşlerim – Öğütlerim, Vehbi Koç, 19??
 Bizim Köy, Mahmut Makal, 1950
 Mali Yardım, Dr. İsmail Türk, SBF No 76 – 58, 1957
 1947 Türkiye İktisadi Kalkınma Planı Planı (VANER Planı),
 Selim İlkin – İlhan Tekeli, ODTÜ, 1974
 Washington Büyükelçiliği, F.C. Erkin, Türk Tarih Kurumu, 1986
 İstanbul Sanayi Odası 50. Yılında Türk Sanayii, İSO, 2002
 Planlı Yıllar, Günal Kansu, T. İş Bankası Kültür Yayınları, 2004
 Cumhuriyet’in İktisat Tarihi, Oktay Yenal, *homer*, 2002

Mehmet Arif Demirer Yayınları:

ATATÜRK-Bayar-DP *ekseninde* Masallar ve Gerçekler, Lazer 2005
 50. Yılda 6 Eylül 1955 Olaylarına yeni Bakış, Demokratlar K., 2006
 Demokrat Parti'nin Yatırımları, Demokratlar Kulübü Yayınları, 2006
 Nihat Erim'in Gözlüğü ve Kalemiyle Demokrat Parti ve..., 2006
 Kemalizm Tartışmaları, 2006
 Demokrat Parti ve Tarım, 2006

Dergiler ve Gazeteler

AKİS Dergisi, 4 Ekim 1958 - Yazı: "Ehramlar ¹ da Yatırımdı"
 FORUM Dergisi 15 Ocak 1955 ve 1 Haziran 1960 ²
 New York Times, 21 Mart 1954 ve 29 Aralık 1954
 Cumhuriyet Gazetesi 7 Haziran 1950
 Cumhuriyet Gazetesi 7 Temmuz 1958
 Cumhuriyet Gazetesi 4 Ağustos 1958
 Cumhuriyet Gazetesi 13 Mayıs 1959
 Vatan Gazetesi, 22 Mart 1954
 ZAFER Gazetesi 7 Haziran 1950
 ZAFER Gazetesi 5 ve 8 Ocak 1955 – Welles Hangen hk iki yazı
 ZAFER Gazetesi 4 Ağustos 1958
 Hürriyet Gazetesi 29 Mart 2006 – Bekir Coşkun yazısı

Ansiklopediler (*İletişim Yayınları*)

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİ, Cilt 8,
 Tevfik Çavdar ³ Makalesi: "Demokrat Parti" İletişim Yayınları, 1983
 SOSYALİZM ve TOPLUMSAL MÜCADELELER Ansiklopedisi ⁴
 Öcalan bu Ansiklopedi'nin "Yazarları" arasında ! Yıl 1990

¹ AKİS, bu yazıda Kemer Barajı'nın Hidroelektrik Santralını Mısır'daki piramitlere benzetiyor. Demokrat Parti'yi aşırı ölçüde enerji yatırımları yaptığı ve bunların yıllarca atıl kalacağını iddia ederek enerji yatırımları ile piramitler arasında ilişki kuruyor. Psikolojik körlüğün tipik bir örneği olarak ! NOT: Bu yatırımların hiçbiri hiçbir zaman atıl kalmadı.

² FORUM, 15.1.1955 tarihinde New York Times'dan alıntı yapıyor. Bu alıntıda New York Times, Menderes'i, Türkiye'yi borçlandırarak çok süratli bir sanayileşme politikasını tatbik etmekle, suçluyor. 27 Mayıs'tan beş gün sonra ise dergideki tüm yazıları ile FORUM askeri darbeyi kutlamak suretiyle demokrasi anlayışını simgeliyor.

³ DP'yi, karşıtı bir yazara yazdırmak bizim ansiklopedi anlayışımız olmalı?

⁴ Bkz. Bölüm 2 EK - 5

İÇİNDEKİLER

Menderes'in Av. Hüsamettin Cindoruk'un 60. Yıl Kitapları ÖNSÖZÜ	
Kronoloji.....	7
Önsöz.....	9
Giriş.....	12
Bölüm 1 “Menderes - Har Vurup Harman Savurduğu Dövizler”	14
İsmet İnönü.....	14
İshak Alaton.....	16
Vehbi Koç – 1 ve Vehbi Koç – 2	18
New York Times.....	27
Bölüm 1 EK – 1 “İshak Alaton’a Mektup” Cevapsız kalmıştır.....	31
Bölüm 2 “T.C.’nin Dezenformasyon El Kitabı: BBYKP”	34
Bölüm 2 EK – 1 “Ansiklopedi Yazarı Tefvîk Çavdar”.....	58
Bölüm 2 EK – 2 “27 Mayıs öncesi Yatırımlar”.....	67
Bölüm 2 EK – 3 “1949-1950 Türkiye’si”.....	69
Bölüm 2 EK – 4 “Öcalan’ın Ansiklopedi Yazar Arkadaşları”.....	74
Bölüm 3 “Dünya Bankası’nın Bürosu’nu Kim Kapattırdı?”	75
Bölüm 3 EK – 1 “Kabus Senaryosu: CHP Seçimleri Kazanmış”.....	87
Bölüm 3 EK – 2 “Demirköprü ve Kemer Barajları”.....	95
Bölüm 3 EK – 3 “New York Times 21 Mart 1954”.....	96
Bölüm 3 EK – 4 “ZAFER Gazetesi 5 ve 8 Ocak 1955”.....	108
Bölüm 3 EK – 5 “Türkiye Alternatifsiz Değildir”.....	111
Bölüm 4 “Türkiye – Dünya Bankası İlişkileri ve MEKTUP.....	115
SONSÖZ “Psikolojik Körlük”	120
EK – PARA OPERASYONU - 4 AĞUSTOS 1958	125
EK – MEDYA MENDERES’E NEDEN HALA ŞAŞI BAKIYOR	130
EK – MENDERES’İN DIŞ BORÇLARI VE ENFLASYONU.....	134

KISALTMALAR

Devlet Planlama Teşkilatı	DPT
Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	BBYKP
Devlet İstatistik Enstitüsü	DİE
Başbakan Adnan Menderes	Menderes
Milli Birlik Komitesi	MBK
Yüksek Adalet Divanı	YAD (Yassıada’daki Mahkeme)
İstanbul Sanayi Odası	İSO
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	TSKB
Hidroelektrik Santral	HES
Yüksek Seçim Kurulu	YSK (Yassıada)

“2. DÜNYA SAVAŞI - 27 MAYIS İDAMLARI” - KRONOLOJİ

TARİH	OLAYLAR
1945	Başbakan Saraçoğlu Şevket Süreyya’dan Savaş sonrası için kalkınma planı hazırlamasını istiyor. Türkiye ABD’den 500 milyon Dolar kredi istiyor. Amerikan EXIM Bank 25 milyon Dolar kredi açıyor.
12.12. 1945	Başbakan Saraçoğlu açıklıyor: 209.5 ton altın rezervi
7.9.1946	% 114 oranında devalüasyon yapılıyor
1947	Amerikalı Thornburg Türkiye’ye geliyor. ABD özel sektörü için “Türkiye’de yatırım” konusunda rapor hazırlayacak. Çok iyimser değil.
1947	Şevket Süreyya’nın İsmail Husrev ile birlikte hazırladığı kalkınma planı fazla <i>sovyetizan</i> bulunduğu için rafa kalkıyor ve Vaner Planı gündeme geliyor. Türkiye Vaner Planı’nı göstererek ABD’den Marshall Planı kapsamında 615 milyon Dolar talep ediyor.
22.1.1948	Maliye Bakanı Kişmir açıklıyor: altın rezervi yarıya indi, döviz rezervi ise sadece 705 bin Dolar .
4.7.1948 ?	ABD ile Ekonomi Antlaşmasını Dışişleri Bakanı ile İktisadi İşler D. Başkanı Fatin Rüştü Zorlu imzalıyor. ABD’nin Türkiye’ye açacağı kredi 10 milyon Dolar Ayrıca Truman Doktrini kapsamında 100 milyon Dolar askeri malzeme yardımı yapılacak.
1949	Thronburg Raporu ABD’de kitap halinde yayımlanıyor. Bu raporun ekinde Vaner Planı’nın bir taslak sureti var. Rapor Türkiye’de ABD yatırımları konusunda olumlu değil. Hükümet Dünya Bankası’ndan Devlet Planı hazırlanması için uzman talep ediyor.
13.3.1950	Devlet Bakanı Barlas Dünya Bankası’ndan gelecek uzmanlarla Devlet Planı yapılmasına yakında başlanacağını açıklıyor.
14.5.1950	Seçimleri Demokrat Parti kazanıyor ve iktidar oluyor.
8-18.6.1950	13 uzmandan oluşan Barker Heyeti geliyor.
15.5.1951	Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Iliff, Barker Raporu’nu Menderes’e sunuyor.
25.1.1952	Dünya Bankası, yatırım özel bir şirket tarafından yapılmak şartı ile Seyhan Barajı için 25 milyon Dolar kredi vermeyi kabul ediyor.

1953 yıl boyunca	Türkiye, Dünya Bankası'ndan Demirköprü Barajı için kredi istiyor.
29.1.1954	Dünya Bankası Başkanı Black, öğle yemeğine davet ettiği Bayar'a, Demirköprü Barajı için kredi verme-yeceklerini açıklıyor. (Diplomatik saygısızlık)
16.2.1954	Menderes, Dünya Bankası'na Ankara Bürosunun kapatılması ve Temsilci Pieter J. Lieftinck'in geri çekilmesi için bir mektup yazıyor.
23.2.1954	Anılan mektup Dünya Bankası'na ulaşıyor. Türkiye böylelikle Barker Raporu'ndan kurtuluyor.
1954-1955	Menderes ve Zorlu ABD'yi ziyaret ediyorlar ve kalkınma projeleri için 300 milyon Dolar istiyorlar. Bu talepler karşılığında ilk aşamada 30 milyon Dolar alınıyor. ABD sonra bunu 100 milyona çıkarıyor.
1955 - 1956	Bağdat Paketi kuruluyor: Türkiye-Irak-İran-Pakistan. ABD memnun. İngiltere gözlemci üye oluyor.
29.10.1956	Vehbi Koç, Henry Ford'a yazılı Muhtıra veriyor.
1954-1958	Menderes kamu yatırımlarına devam ediyor. Son büyük yatırım Kastamonu (8.8.1957) ile Ankara (22.5.1958) şeker fabrikaları. Bu yatırımlar da 2.80 TL/\$ kuru üzerinden gerçekleşiyor.
14.7.1958	Irak'ta askeri (sol) darbe. Ortadoğu karışıyor.
4.8.1958	20 gün sonra Türkiye'de 4 yıldır beklenen "Para Operasyonu". ABD ağırlıklı 359 milyon Dolar taze para. 400 milyon Dolar borç erteleme. Katlı kur sistemi getiriliyor. İthalatta Dolar 9 Lira oluyor, bu % 221 oranında devalüasyon demek. 1957 – 1959 yılları ortalama enflasyon % 17.5
1958-1960	Devletin altyapı ve enerji yatırımları, Özel sektörün ise sanayi ve inşaat sektörü yatırımları devam ediyor.
6 Ocak – 18 Mayıs 1960	ATAŞ Rafinerisi – Hirfanlı – Kesikköprü Barajları – TÜPRAŞ Rafinerisi ve ERDEMİR yatırımları. 1954 yılında Dünya Bankası'nın kredilendirmediği Demirköprü barajını 18.5 günü Menderes açıyor.
27.5.1960	Askeri Darbe
16-17.9.1961 İdamlar	Menderes Barker Raporu'na rağmen yatırımlar Zorlu Dış ekonomik ilişkilerin görüşmecisi Polatkan Ekonomi ve maliye politikası uygulaması

ÖNSÖZ

Bu kitap Demokrat Parti'nin 60. Kuruluş Yıldönümü için yayımladığım 6 ncı ve son kitaptır.

Adnan Menderes, 27 Mayıs askeri darbesinden sonra oluşturulmuş “hukuk kiri”⁵ bir yargı organı olan Yüksek Adalet (!) Divanı (YAD) ve onun kararlarını tescil eden Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından idam edilmiş bir başbakandır. Genel Başkanı olduğu parti, Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde üç kez üst üste tek başına iktidar olan ve en yüksek oyu (1954 - % 56.6) alan partidir. Türkiye’de bu başarılarla ulaşılmış başka bir siyasi parti yoktur.

Adnan Menderes; Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 14 Mayıs 1950 öncesi CHP Hükümeti tarafından Dünya Bankası'na sipariş edilmiş Barker Raporu'nun (Hükümet'e sunulduğu tarihi 15.5.1951) sınırlayıcı dayatmalarına rağmen, bir yanda “Normal olarak elli yılda yapılabilecek işleri on yıla sığdırmak”⁶ suretiyle 8.1 milyar Dolar düzeyindeki yatırımları⁷ **fiilen** tamamlamış, öte yanda ülke topraklarını **gebe bıraktıracak**⁸ 1949 yılının açlığını⁹ bolluğa dönüştürmüş ve 27 Mayıs öncesi son temel atma töreninde (TÜPRAŞ – 23 Nisan 1960)

“işte muasır medeniyetin yolu buradan¹⁰ geçer, gerisi laf-ı güzaf ve laf-ı bimanadır”

diyerek içindeki “Kemalizm1938” ruh/heyecanını en güzel bir şekilde ifade etmiştir.¹¹ Menderes'in bu sözleri ZAFER dahil Türk basınına teğet geçmiştir !

Adnan Menderes Türkiye Cumhuriyeti siyasi tarihinde en büyük haksızlığa uğramış başbakandır.

⁵ Bu deyim Sn. Güven Dinçer tarafından ilk kez Demokrat Demokratlar Dergisi'nin 2. sayısı için lütfettiği makalede kullanılmıştır.

⁶ Bu deyim Vehbi Koç'a aittir, 29 Ekim 1956. Henry Ford'a Muhtıra'da

⁷ 38.8 Milyar TL. DPT 1inci 5 Yıllık Kalkınma Planı kitabı sayfa

⁸ Bu deyim Adnan Menderes'e aittir. Bkz. “DP ve Tarım” 60. Yıl Kitap No 5

⁹ 1949 yılında açlığı ifade eden Varlık Dergisi'nde Yaşar Nabi Nayır'dır.

¹⁰ YATIRIMLARDAN

¹¹ Bkz. www.kemalizm1938.org

Uğradığı haksızlığın ölçüsünü, **ya da ölçüsüzlüğünü**; 3 Mayıs 1960 tarihli mektubunda Adnan Menderes’i cumhurbaşkanlığı için aday gösteren Cemal Gürsel’in, 16 Eylül 1961 günü YAD’nın *adaletsiz* kararını onaylayarak idam sehпасına gönderen belgeyi imzalayabilmiş olması ile ilişkilendirmek mümkündür.

Adnan Menderes’in bu haksızlık nedeniyle *ilgililerden* soracağı bir hesap vardır. Geciktirilmiştir. Oğulları bu hesabı soramamışlar, sormamışlardır. Yüksel Menderes’i erken kaybettik. Yakinen tanıdığım Mutlu’nun mizacı müsait değildi. Aydın Menderes’i ise, *maalesef*, “mezara kadar” gittiği *refah yolunda*, yitirdik.

Bu hesabı soracak birisi çıkmalıydı. Çıktı. Önce Adnan Menderes Hükümetlerinin yaptıklarının tümünü belgelemek ve ortaya koymak, HESAP VERMEK gerekiyordu. Bunlar yapıldı:

“Demokrat Parti’nin Yatırımları”.....**60. Yıl Kitapları Sayı 2**
 “Demokrat Parti ve Tarım-5 mucizevi Rekor” **60.Yıl Kitapları Sayı 5**

Adnan Menderes’in 6 Eylül 1955 Olayları’nı tertipleyip tertiplemediği sorusunun cevabının da verilmesi gerekiyordu. Verildi. YAD, 6 Ocak 1961 günü “Tertiplemedi” dedi ve T.C. Başbakanı’nı mahkum etti. Oysa gerçek çok farklıydı. Sevin Zorlu ile Anayasa Mahkemesi’ne kadar gittik, iade-i muhakeme talebiyle. Mahkeme davayı görmeyi kabul etti, daha sonra Yargıtay’ın maddi bir hatası nedeniyle reddetti. Bu konuda gerçekler gün ışığına çıkarıldı: .....**60. Yıl Kitapları Sayı 1**

27 Mayıs’tan (1960) beri sürüp gelen bir suçlama vardır: “*Demokrat Parti iktidara gelir gelmez, ilk iş olarak, Ezan’ı Arapçalaştırdı*” (16.6.1950) Bu iddianın da açıklığa kavuşturulması gerekiyordu. Kavuşturuldu: “Kemalizm Tartışmaları” .....**60. Yıl Kitapları Sayı 4**

Celal Bayar ve Adnan Menderes’in, Hükümet güvenoyu aldıktan sonra, ele aldıkları ilk iş, ANITKABİR inşaatı idi: ..6 Haziran 1950

Son olarak Adnan Menderes’in dövizleri har vurup harman savurmadığının kanıtlanması gerekiyordu. Bu da bu kitapta yapılıyor. Hem de bu çirkin iddiayı ortaya atanların *kendi* belgeleriyle. Kitabın bir de yan ürünü var: “Dezenformasyonun El Kitabı”: Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kitabının Giriş ve 1. Bölümü. ....**60. Yıl Kitapları Sayı 6**

DPT'nin kitabının Giriş ve 1. Bölümü ile tablolarını veriyorum. Bu kitap 27 Mayıs sonrası ekonomiyi yönlendiren, Dünya Bankası'nın Barker Raporu benzeri, bir belge olmuştur. Kitaptaki yanlış ve çarpıtılmış rakamlar tarafımdan yorumlanmıştır. Bu kitap Demokrat Parti karşıtlarının El Kitabı ya da Referans Kitabı olmuştur. (Bölüm 2)

3. Bölümde, 2000'li yıllarda saygın yayınevleri (İş Bankası Kültür Yayınları ve *homer* Kitabevi) tarafından yayımlanmış iki kitapta, 1954 yılında Dünya Bankası'nın Türkiye Bürosu'nun kapatılması hakkında son derece yanlış iddialara yer verilmiştir.

Bu olay ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Adnan Menderes, yatırımlarımızı sınırlandıran, Türkiye'ye 60 milyon Dolar'dan daha fazla kredi vermek istemeyen ve özellikle enerji sektöründe baraj yapılmasına karşı çıkan Dünya Bankası'na karşı direnmiştir, kendi anlatımı ile: ¹²

“Biz, bizi maziden tevarüs ettiğimiz bütün mahrumiyetlere mahkûm etmek isteyen zihniyetle mücadele ediyoruz.

Biz sekiz sene bir investisman politikasının bütün icaplarını, bütün gayret ve basiretimizle tatbika koyulduk.

“Evet, bizi Barker Raporu'nun 40 milyon dolarlık dar çerçevesine hapsetmek isteyenlerle mücadele ettik.

“Milyarlarca dolarlık ¹³ investismanlar yaptık.”

SONSÖZ'de, Adnan Menderes'in hesabını, ***ilgililere*** BEN soruyorum. Verecekleri cevabı yayımlayacağımı da burada peşinen açıklıyorum;

“Ne hakkınız vardı Türkiye'yi durdurmaya?” ¹⁴

Mehmet Arif Demirer.....7 Mayıs 2006

¹² 5 Haziran 1958 - DP Grubu

¹³ Benim hesabıma göre 27 Mayıs'a kadar 8.1 milyar Dolar.

¹⁴ Bakınız Milli Birlik Komitesi'nin 1 Numaralı Broşürü, 27 Ağustos 1960

GİRİŞ

Bu kitabın ana konusu Menderes'in yatırım tutkusu ve bu tutkuya değişik cephelerden gelen tepkilerdir. Tepkilerin bir kısmı 27 Mayıs öncesi oluşmuş, bir kısmı da 27 Mayıs sonrası üretilmiştir. Birinci ve ikinci bölümde bu tepkilerin somut örnekleri verilecek ve irdelenecektir.

Menderes, yatırım tutkunu bir başbakan idi. İki alıntı ile bu tutkunun boyutlarını ve sınırsızlığını göstermek istiyorum:

Samed AĞAOĞLU “Arkadaşım Menderes” Sh 104-107 - Menderes:

“Neler yapacağımızı bu toprak haykırıyor bize.... Medeni bir ülkede olanlardan eksik ne varsa hepsini, hepsini sırasıyla yapacağız. Yol yok. Köprü yok. Yapacağız. Köye su, yol getireceğiz. Toprak verimsiz, artırma çarelerini arayacağız. Topraksız köylüye toprak vereceğiz. Ev yok. Çimento sanayi. Gıda yok. Başta şeker, gıda sanayiini kuracağız. Giyecek az. Mensucat fabrikalarını artıracacağız. Sanayinin temeli olan demir işletmelerini, fabrikalarını genişleteceğiz, artıracacağız. Elektrik yok. Santraller yükselteceğiz. Okul yok. Yapacağız. İşçinin geleceğine güvenle bakmasını sağlayacağız.”

Menderes'in 21.8.1948 günü TBMM konuşması:

“Bu memleketi geri... iktisaden gelişmemiş memleket olarak bırakan, ... şimdiye kadar bu memlekette iktisadi yatırımların yapılmamış olması hadisesi değil midir?... Devası olmayan hastalık, işte bu yatırımsızlıktır. Yatırımsız kalan bir memleketin ati için bir zerre ümit dahi beklemeye hakkı yoktur”

Dr. Mükerrerrem Sarol,

“Bilinmeyen Menderes” Kervan Yayınları 1983 - (Sf. 18, 135, 404)
Menderes'in 14 Mayıs'tan çok önce yazara anlattıkları:

*Yüzlerce sene biz bu toprağın acılarına, şikayetlerine kulaklarımızı tıkadık. Gün olmuş bire bir bile mahsul alınamamıştır. **Topraklarımızı gerçekte gebe bırakamamışızdır.** Topraklarımız da tıpkı nehirlerimiz gibi yüz yıllar el değmemiş olarak kalmıştır. İncecik zayıf bir demir*

çubuğun meydana getireceği çukura tohum atacaksın, sulamayacaksın, gübresini vermeyeceksin, tohumu beslemeyeceksin, sonra karşısına geçip bu topraklardan mahsul bekleyeceksin. Olmaz böyle şey!

...kimi kime şikayet edeyim? Yüzyıllar boyu bu topraklar bakımsız, susuz, gıdasız bırakıldı. Ne verdik ki bu zavallı topraklara ne isteyeceğiz? Her yıl ellerimizi göklere kaldırıp biçareliğin, ezikliğin, cahilliğin ümitsizliği ile, "Allahım Rahmetini esirgeme şu fukara kullarından" diye yalvarmaktan dudaklarımız kurudu. Nehirlerimiz yaratıldıkları günden beri başıboş akar gider. Tohumlar küçük cılız bir pulluğun güç bela açtığı çizgiye benzeyen sürülmüş kuru toprağa atılır. Toprak bir türlü gebe kalmaz...

Milyonlarca dönüm toprak emek ister, çaba ister, makine-su-gübre bekler. Gerçek anlamda gebe kalmak hasretiyle yanar tutuşur. Ama biz kararlıyız... kesinlikle netice alacağız ve bu toprakları gebe bırakacağız. Sulanmamış bir karış yeri kalmayacak, gübresini esirgemeyeceğiz....

Düşün ... her yanda traktör sesleri, suların çıkardığı melodiler. Sabahlara kadar bu yöreleri senfonik müziğe benzer sesler sarmış. İstediyin kadar enerji, istediğin kadar gübre, istediğin kadar çeşitli mahsul. Silolar dolup taşıyor.

Menderes'in yatırımlarına karşı çıkanlar:

27 Mayıs öncesi:

- Dünya Bankası (Barker Raporu'nu uygulamadığı için) ¹⁵
- Başta İsmet İnönü olmak üzere tüm CHP'liler
- AKİS ve FORUM dergileri
- New York Times – 29 Aralık 1954 (Bkz. sayfa 96 ve 116)

27 Mayıs sonrası:

- MBK – 1 Numaralı Broşür (27 Ağustos 1960)
- DPT – Bkz. Bölüm 2
- Vehbi Koç - 2 ¹⁶ - Bkz. Bölüm 1
- İshak Alaton (2002) – Bkz. Bölüm 1

¹⁵ Bkz. Fatin Rüştü Zorlu yorumu, sayfa 94

¹⁶ Vehbi Koç 1'in 29 Ekim 1956 tarihli yorumları çok olumludur.

BÖLÜM 1

MENDERES KARŞITLARININ TEPKİLERİ & MENDERES'İN HAR VURUP HARMAN SAVURDUĞU¹⁷ DÖVİZLER

1 - İSMET İNÖNÜ: (Ana Muhalefet Lideri - 6 Temmuz 1958)

“Osmanlı İmparatorluğu Düyunu Umumiye’ye yol açan istikrazları 1854 – 1875 arasında 21 yılda yapmıştır. Bu müddet zarfında devletin eline 127 milyon altın geçmişti. Faiz dolayısıyla millet 238 milyon Osmanlı altını borçlanmıştı...

Demokrat Parti İktidarı sekiz yılda dışarıya 1 milyar 100 milyon dolar borçlandı.¹⁸

Amerika’dan hibe şeklinde 800 milyon dolar yardım gördü.

Eski iktidardan 127 ton altın,¹⁹ yani 150 milyon dolar devir aldı.

Nedir hesap 2 milyar 50 milyon dolar. Yani 280 milyon Osmanlı Altını. Bu asgari hesaptır. Buna askeri yardımlar dahil değildir.

*Demek ki DP iktidarı sekiz senede Osmanlı İmparatorluğu’nun meşhur Düyun-u Umumiye’ye yol açan 238 milyon altın borçlanmasına karşın 280 milyon Osmanlı Altın lirasını **yemiştir.***²⁰

Ne var meydanda?”

Yukarıdaki satırları AKİS Dergisi’nden alıntılaman Tevfik Çavdar, “Türkiye Ekonomisinin Tarihi” başlıklı kitabında (İMGE 2003) İsmet İnönü’nün bu konuşmasının bu noktasında Kadıköy Süreyya Sinemasında alkış koptuğunu yazmıştır. CHP Kadıköy İlçe Kongresi’ne katılan delegeler de meydanda bir şeyler göremedikleri

¹⁷ Har vurup Harman savurmak: Düşüncesizce ve hesapsızca harcamak

¹⁸ Ben bu rakamı 27 Mayıs 1960 tarihi itibarı ile 1 252 milyon Dolar olarak alıyorum. Bkz. sayfa 30

¹⁹ Bu hesap yanlıştır. Doğrusu 122.8 ton altın eksi 13 milyon Dolar dövizdir

²⁰ Bu paranın tamamı yatırımların ithal unsurlarına (makine - teçhizat) harcanmıştır. YENMEMİŞTİR ! Kaynak: DPT BBYKP kitabı sayfa 16 !

için genel başkanları çılgınca alkışlamışlardır. Kaynak: Damat Metin Toker'in dergisi: AKİS ! Oysa Metin Toker, damatlığa terfi etmeden önce, Bayar'ın 1 Kasım 1953 TBMM Açış Nutku hk. neler yazmıştı:

DÜNKÜ MECLİS'TEN NOTLAR (ZAFER Gazetesi 2 Kasım 1953)

“Nutkun içinde, duyulunca her Türkün göğsünü iftiharla kabartacak, hatta gözlerini yaşartacak... hakikatler vardı. Bunlar yurdun kaydettiği hamlelere, gelişen iktisadi ve mali kaynaklarına dair. Reiscumhur hiçbirini sadece Demokrat Partinin malı olarak ifade etmedi; milletçe başardığımız işler olarak anlattı.

“Ama Meclisin sağ tarafından en ufak alkış yükselmedi.

“Buna mukabil yer yer muhalefet, Meclisin sol tarafındaki tezahürata iştirak etti. Bunlar, klasik mevzulardı. Yalnız, galiba dalgınlıklarına geldi, (inşallah öyle değildir de, o zamanki görüşlerinin hatalı bulunduğunu hadiseler kendilerine isbat etmiş ve kendileri manasız itirazlarından vazgeçmişlerdir) Reiscumhurun Kore Harbinde demokrasi müdafilerinin safında yer alma kararımızı öven sözlerini de alkışladılar.

“Bir gün de, memleketin kalkınmasını alkışlayabilseler...²¹”

Meydanda neler olduğunu İsmet İnönü ve tüm CHP'liler on yıl boyunca gerçekten *g ö r e m e m i ş l e r d i r*.²² Metin Toker de ZAFER'de yazarken görebildiklerini AKİS'te “göremez” olmuştur.

İnönü'nün hesabı, altınların tamamı da dahil olmak üzere 2 milyar 50 milyon Dolar'dır. Benim hesabıma göre 14 Mayıs – 27 Mayıs arasında kullanılan toplam dış kaynak 2.5 milyar Dolar düzeyindedir, diğer ülkelerden, Dünya Bankası'ndan vs sağlanan tüm krediler dahil.²³

“Ne var meydanda?” sorusunun cevabı ise 8.1 milyar Dolar fiilen tamamlanmış yatırımdır. Bu yatırımlar tüm ayrıntıları ile “Demokrat Parti'nin Yatırımları” başlıklı kitabımda (7 Ocak 2006) belgeleri ile gösterilmiştir. Tüm CHP'liler bu yatırımları hiç görememişlerdir.

50 yıldır Menderes'in dövizleri har vurup harman savurduğu ve Demokrat Parti'nin çok fazla dış kaynak kullanarak ülkeyi gereksiz yere borçlandırdığı iddia edilmiştir, İNSAFSIZCA. İşte iki örnek:

²¹ Meclis'in sağ tarafında CHP'liler oturuyorlardı. Alkışlayamadılar. Çünkü görmek istemiyorlardı. Onun için de “Ne var meydanda?” diye soruyorlardı.

²² Bkz. SONSÖZ, sayfa 120

²³ Bkz. sayfa 30

2. İSHAK ALATON: (Sanayici – İSO 50. Yıl Albümü 2002- Sf. 104)

*“1950’den hemen sonra Menderes yönetimi, İnönü yönetiminin gözü gibi baktığı, çok dikkatle muhafaza ettiği **döviz rezervlerini hiç bitmeyecekmiş gibi harcamaya başladı ve korkunç bir tüketim toplumu haline geldik.***

“1950-1954 arasında herkes tüketime ne olduğunu keşfetmeye başladı.

“Bu arada Marshall Planı neticesinde tarım devrimi de yaşandı...”²⁴

*1950’de hiç olmadığı kadar hızlı bir gelişim yaşadık. **Çünkü hazine** **döviz vardı ve hesapsızca harcanıyordu.** 1950 model yepyeni bir araba 9500 liraya (3393 \$!) satılıyordu...*

Menderes yönetiminin hazinedeki rezervleri har vurup harman savurarak harcamasıyla Türkiye birden bire sıkıntıya düştü ve hiç mal ithal edemez oldu.”

Sanayici İshak Alaton birkaç cümleye bir ton dezenformasyon yükleyebilmiş. Gerçekleri veriyorum:

- CHP, DP’ye döviz devretmedi. 122 ton 800 kilo altın ile 13 milyon Dolar da eksi döviz rezervi devretti. İnönü bile, 4 ton merhun (rehin edilmiş) altını unutarak 127 ton altın rezervinden bahsediyor, “Döviz devrettim” demiyor.
- 1950 – 1954 döneminde gerçekleşen tüketim malları ithalatı aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. 1949 yılından çok farklı değildir.
- 1950 sonrası hızlı gelişim yaşanmıştır. Bunun dayanağı, Hazine’deki (olmayan) dövizler değil, ekilen alanların hızla genişletilmesi, doğru fiyat politikası ve artırılan zirai krediler ile desteklenen çok büyük tarımsal üretim artışıdır.
- Menderes, olmayan dövizleri har vurup harman savurmamış, ülkenin tüm kuvvet kaynaklarını seferber ederek yatırım yap-

²⁴

Bkz. “Demokrat Parti ve Tarım - 5 mucizevi Rekor”
Mehmet Arif Demirer, DEMOKRAT PARTİ 60. YIL Kitapları 2006

mıştır. Tıpkı ATATÜRK'ün, Başbakanı Bayar'a 17 Eylül 1938 günü söylediği gibi, **ülkenin tüm kaynaklarını seferber ederek**. Bunlar yetersiz kaldığı için de 2.5 milyar Dolar dış kaynak kullanmıştır.

- Altı Yıllık 1949 – 1954 döneminde gerçekleştirilen yatırım malları ve hammadde ithalatı, altı yıllık 1955 - 1960 döneminde de aynen sürmüştü, hatta bir miktar artmıştır. Yatırım malları ithalatı % 2, hammadde ithalatı % 18 artmıştır.
- 1955 – 1960 döneminde, 1949 – 1954 dönemine kıyasla azalan TÜKETİM malları ithalatıdır. % 45 azalmıştır.

Bu bilgilerin kaynağı 29. sayfada verdiğim İthalatın Bileşimi tablosudur. Sanayici ALATON bunları bizzat yaşamış ama, nedense, unutuvermiştir? Kendisine yazdığım ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını dezenforme ettiği için özür dilemesini rica ettiğim mektuba cevap vermek gereğini, doğal olarak, görmemiştir. Mektubun bir suretini Bölüm 1 Ek - 1'de veriyorum.

Burada bir çelişkiyi vurgulamak istiyorum. Bölüm 2'de 27 Mayıs darbesinin ekonomik yan ürünü olan DPT'nin BBYKP kitabının 16. sayfasında bir Tablo var: Temel Malların tüketim ve üretimindeki artışlar. Bu kitabın Önsözünü de İsmet İnönü yazmış. 6 Temmuz 1958 günü "*Ne var meydana?*" diye soran İnönü. İşte o meydana göremediği yatırımlar sayesinde en önemli **üç temel malın üretiminde** şu artışlar gerçekleşmiş: (1950 – 1960 döneminde)

Çelik:	%	183 ²⁵
Çimento:	%	416 (Tüketim artışı % 285)
Elektrik Enerjisi:	%	256 (Sanayide tüketilen el. artışı % 244)

Diğer tüm yatırımlar bir yana, sadece bu üç temel malın üretim artışlarını sağlayan yatırımların bedeli İnönü'nün 1958 yılında yaptığı hesapta bahsettiği 2 milyar 50 milyon Doları aşmaktadır. 1958'de görememiş, 1962'de Başbakan olarak Önsöz yazdığı DPT'nin BBYKP kitabında tablosu var ! Bu kitabın 16 ıncı sayfasını Bölüm 2'de veriyorum.

²⁵ DPT'nin çelik için verdiği rakam yanlıştır. Doğrusu için bkz. Sayfa 50

VEHBİ KOÇ – 1 (Yıl 1956)

29 EKİM 1956 TARİHİNDE TÜRKİYE’NİN İÇİNDE BULUNDUĞU EKONOMİK DURUM HAKKINDAKİ SON DERECE DOĞRU TESPİTLERİ ²⁶

MEMORANDUM

29 Ekim 1956

GÖNDERİLEN: MR. HENRY FORD, II – DETROIT, MICHIGAN
GÖNDEREN : BAY VEHBİ KOÇ – ANKARA, TÜRKİYE
KONU: TÜRKİYE’DE FORD MONTAJ FABRİKASI

Türk Hükümetinin Tutumu:

Amerika’ya hareket etmeden önce Başbakanımız Bay Menderes’i ziyaret ederek planlarımız hakkında kendisine malumat verdim. Kendisi bu fikri çok müsbet karşıladı, Ford Motor Company’nin tekrar Türkiye’ye gelmesi ihtimali karşısında memnuniyet izhar etti. Türk Hükümeti olarak her türlü yardımda bulunmayı vaad etti ve bu hislerinin bir ifadesi olarak, zatinalinize hitaben yazdığı ekli mektubu bana tevdi etti:

Genel Olarak:

*Halen Amerika’nın **Orta ve Yakın Doğu’da en kuvvetli müttefiki** olan Türkiye, stratejik bakımdan büyük önem taşımaktadır.*

Politik Yönden:

*Birleşmiş Milletler Üyesi, modern ordusu ve hava kuvvetleri ile **NATO içinde güvenilir bir kuvvet, demokratik memleketlerin bir ileri karakolu ve kalesi olarak;***

Coğrafi Yönden:

İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına hakim ve üç kıtanın birleştiği bir mevkii sahibi olarak;

Ekonomik Yönden:

²⁶ ‘Bold’ vurgulamalar benim. Metin daha uzundur, tarafımdan kısaltılmıştır. Vehbi Koç’un 29 Ekim 1956 günü çekilmiş fotoğrafını 86 ıncı sayfada veriyorum.

Ekonomik faaliyetlerdeki muazzam gelişme sonucu hayat standardını misli görülmemiş bir şekilde yükseltmiştir; bu husus zengin tabii kaynaklarla birlikte her sahada bir gelişme potansiyeli yaratmaktadır.

Normal olarak elli yılda yapılabilecek işleri on yıla sığdırmak emeli, genç Türk Hükümetini döviz kazancının büyük bir kısmını sermaye ve yatırım mallarına tahsis etmeye zorlamış ve tüketim maddeleri için kalan nisbeten az miktar daha ziyade petrol mamulleri, yedek parça ve kimyevi madde ve ilaçlara tahsis edilmiştir. Kısacası, Türkiye'nin döviz bakımından sıkıntısının ve Avrupa Tediye Birliğine ödemelerindeki gecikmelerin sebebi bu izah ettiğim durumdur.

Büyük Piyasa Potansiyeli:

Bu muvakkat duruma rağmen, Türkiye bu bölgede geleceğin en büyük piyasası olmak potansiyeline sahiptir.

Yol İnşaatındaki Gelişmeler:

Halen 24.000 kilometre uzunluğunda muntazam karayolu en uzak köşelere dahi ulaşmaktadır. Devlet Demiryolları şebekesinin son yıllarda kayda değer bir gelişme göstermemiş olması keyfiyeti de ilerisi için motorlu trafiğin önemini tebarüz ettiren bir diğer husustur. Şimdiden, İkinci Dünya Savaşı sonundan bu yana motorlu araç sayısı, askeri vasıtalar hariç, 10.000'den 65.000'e yükselmiştir.

Tarımda Makineleşme:

% 80'i çiftçilikle geçinen halkımıza daha yüksek bir yaşama standardı kazandırmıştır.

Son sekiz senede traktör adedi 5.000'den 40.000'e çıkmıştır.

Sanayileşme:

Altı büyük baraj, hidroelektrik tesisleri, şeker fabrikaları, silolar, vesaire inşaatı, % 40'ı döviz, % 60'ı Türk parası olarak, üç milyar dolarlık bir yatırımı ²⁷ temsil etmektedir; bu tesislerin % 65'i tamamlanmış, geri kalanı da 1958 sonuna kadar tamamlanacaktır.

²⁷

Dönemin ortasında yatırımları Vehbi Koç 3 milyar Dolar olarak hesaplamış.

NATO Faaliyetleri:

NATO fonları ile birçok modern havaalanı ve pipe-line inşa edilmektedir. Bunlara ilaveten, Amerikan Yardımı ile Amerika dışında kamyon mübayaaları, teklif ettiğimiz montaj fabrikası vasıtası ile kanalize edilecek olursa, işletmeye büyük bir kuvvet kazandıracaktır.

Türkiye 'de Petrol:

Esso, Socony Vacuum (Mobil), Shell ve Caltex dahil, on iki yabancı şirket petrol arama işinde...

Benim şahsen Muhalefet partisine mensup olmama rağmen, Başbakanın son derece anlayışlı tutumu ile izhar edildiği veçhile, iktidarda hangi parti bulunursa bulunsun, bu teşebbüs Türkiye'de memnuniyetle karşılanacaktır.

Bu teklifimizi, Ford'un Türkiye'deki istikbali için ileri görüşlü bir adım teşkil ettiğine, ticari bakımından sağlam olduğuna, ekonomik ve politik havanın derhal tatbikine geçilmesi için müsait olduğuna inanarak size sunuyoruz.

*Saygılarımla,
Vehbi Koç²⁸*

BENİM YORUMUM: Vehbi Koç'un yazdıkları son derece doğru ve önemlidir. Ne yazık ki bu yazdıkları web sitesine taşınmamış.

1950-1960 döneminde, **ON YILA**, elli yıllık bir **“enerji - sanayileşme, imar ve tarımsal gelişme programı”** sıkıştırılmıştır. Bu on yıla 1973 yılında yayımladığı **“Hayat Hikayem”** adlı kitabında zaman zaman değinen Vehbi Koç'un şu tespitlerini de alıyorum:

*“CHP yüksek kademe yöneticileri yalnız kendi görüşlerinin doğru olduğu düşüncesi ile hareket ettikleri ve başka tavsiyelere hiç önem vermedikleri için 1950 yılının 14 Mayıs seçiminde iktidarı kaybettiler. Demokrat Parti ise güzel bir programla işe başladı, **her alanda iş imkanları yarattı.***

“On yılda büyük işler yapıldı. Başbakan Adnan Menderes vatansever, çalışkan, kibar bir insandı. Kurduğu hükümetlerde aşırı partici bakanlar olmakla beraber, memleketini seven, hangi partiye mensup olursa olsun yatırım yapanlara ellerinden gelen yardımı gösteren bakanlar da olmuştur. Bir takım yerlerde gördüğümüz büyük güçlüklerle rağmen bu on yıl içinde biz de Arçelik, Bozkurt (tekstil), Türkay²⁹, Otosan ve Turistik İşletmeler Anonim şirketlerini kurarak yatırımlar yaptık.

“Gerçekten özel sektörün endüstri hayatının başlangıcının 1950 olduğunu kabul etmek uygun olur.” (Sayfa 150 – 151)

“... Adnan Menderes’in 1956 yılında benim için Henry Ford’a yazdığı mektup da 1950 – 1960 döneminin Başbakanı hakkındaki olumlu hatıralarımdan biridir.

“Daha önce anlatmıştım. Türkiye’de bir FORD montaj tesisi kurmak istiyordum. Fakat FORD yöneticileri benim CHP’li olduğum için D.P. hükümetince tutulmadığımı bildiklerinden, bu tekliflerimizi olumlu karşılamayabilirler diye düşünüyordum. Bu düşüncemi Menderes’e anlatarak Henry Ford II’ye bir mektup yazmasını rica ettim. Kabul etti ve 9 Ekim 1956 tarihli şu mektubu yazdı:

“Sayın Mr Ford,

“Türkiye’nin ticaret ve sanayi alanında mümtaz bir kişiliği bulunan ve uzun yıllardan beri memleketimizde şirketinizin temsilciliğini yapmakta olan Bay Vehbi Koç’u size takdim etmekten zevk duyuyorum.

“Bu vesile ile, Ford Motor Company’nin Türkiye’de Vehbi Koç Gurubu ile birlikte gireceği bir ortak teşebbüsün Türk Hükümeti ve şahsım tarafından son derece olumlu karşılanacağını belirtmek isterim.

“Böyle bir teşebbüse başlandığı takdirde, Türk Hükümetinin, yürürlükteki kanunlarımız çerçevesinde, her türlü teşvik ve desteği sağlayacağına güvenebilirsiniz.

---

²⁹ Türkiye’de kibrit üreten ilk özel şirket – TEKEL’den kibrit konusu çıkarıldıktan hemen sonra !

“Son yıllarda kabul edilen kanunlarla – özellikle 1954 tarihli Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu ile – memlekete girecek yabancı sermaye için gerekli ön şartların tespit edildiğini, garanti ve güvenilir yatırımlar için çok uygun bir ortam yaratıldığını bildiğinize eminim.

“Tasarlanan ortak teşebbüsün yakında gerçekleşerek bütün ilgililerin yararına olmasını ve böylece yakın Türk – Amerikan işbirliğine yeni bir katkıda bulunmasını temenni ederim.

Saygılarımla,

Adnan Menderes Başbakan”(Sayfa 140 – 141)

Vehbi Koç bir cümle ile noktayı koyuyor: **“Bu mektup, memleketin ekonomik kalkınmasına yararlı işleri, particiliğin çok üstünde tutan bir ileri görüşün en güzel örneğidir.”** (Sayfa 141)

Henry Ford’un Menderes’e cevabı ve fabrikanın açıldığı tarih:

“Sayın Başbakan,

26 Kasım 1956

“Bay Vehbi Koç’u tanıtan mektubunuza çok teşekkür ederim. Bay Koç ve iş arkadaşları ile tanışmak benim için ayrı bir zevk vesilesi olmuştur.

“Çeşitli kaynaklardan sağlanacak Ford kamyonlarının Türkiye’de montajını yapacak bir tesisin Bay Koç ve iş arkadaşları tarafından kurulması konusunda yardımcı olmak düşüncesiyle sorunu önemle dikkate almış bulunmaktayız. Kendilerinin bizleri ziyareti, amacın gelişmesinde yardımcı olmuştur.

“Hükümetinizi onayını sağlamak amacıyla yakın bir zamanda teklifin Bay Koç tarafından sunulacağını anlamaktayız. Ford Motor Company’nin önemli bir rol oynayacağı montaj fabrikasının kurulması ve başarıyla çalışmasında tarafları memnun edecek bir çözüm yolunun bulunacağını ümit etmekteyim.

Saygılarımla,

Henry Ford II”

Vehbi Koç mutludur: “2.8. 1960 günü... törenle işletmeye açıldı.”³⁰

³⁰

Sf. 89 – 2 Ağustos 1960 günü Menderes ve arkadaşlarının Yassıada’da sorgulanmaları yapıyordu. İnşa halindeki tüm yatırımlar durdurulmuştu.

VEHBİ KOÇ – 2: (Yıl 2006 www.vehbikoc.gen.tr’den alıntı) ³¹

1950 - 1960 arası DP (Celal Bayar, Adnan Menderes) devri

Bu dönemde Adnan Menderes Başkanlığında: Celal Bayar’ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes’in başbakan olarak iktidarları 10 sene devam etti.

CHP iktidarı DP’ye devrederken, Merkez Bankası’ndan 280 milyon dolarlık döviz rezervi vardı. ³² DP, ithalatı serbest bıraktı. ³³

Lüzumsuz birçok mal, mesela çeşitli markalarda otomobiller, kamyonlar ve traktörler memleketimize sokuldu. ³⁴

1954’de döviz rezervi sıfıra indi. Karaborsa başladı.

1954 - 1960 arasında dünya piyasalarında istenen her malın temini mümkün iken, bizde döviz yokluğu yüzünden ithalat yapılamadı. ³⁵

Gün geçtikçe karaborsa arttı. Milli Korunma Kanunu yeniden canlandırıldı, fakat bunlar hiç bir işe yaramadı. Doların resmi fiyatı 2.80 TL iken karaborsa fiyatı 15.00 TL oldu. Ekonomi tamamen sarsıldı. İş aleminin ahlakı yeniden bozuldu.

4 Ağustos 1958 tarihinde "İstikrar Tedbirleri" getirildi ise de bundan olumlu bir sonuç alınamadı.

1950 - 1960 arasında Adnan Menderes, memlekette *bir takım yatırımların* ³⁶ yapılması ve Türkiye’nin biran evvel kalkınması için büyük çaba gösterdi.

³¹ İnternetteki yazı karakterleri korunmuştur

³² YOKTU !

³³ Bkz. 1949 yılı ile 1950 – 1954 yılları ithalat göstergelerinin kıyaslaması. (Sayfa 30) Görüldüğü gibi tüketim malları ithalatında iddia edilen büyük artış yoktur.

³⁴ Vurgulamalar benim

³⁵ Yapılan ithalat için bkz. Tablo II

³⁶ Hani “Elli yıllık iş on yıla sığdırılmıştı” ? Burada “bir takım yatırımlar” deniyor.

Döviz yokluğuna rağmen, borç alınarak bir kısmını özel sektörün gerçekleştirdiği **birçok yatırım yapıldı**.³⁷ İstanbul'da imar hareketleri başladı.

Ancak ekonominin bozulması, bu çalışmaların devamına fırsat vermedi.

Ekonomik durum kötüye gittikçe, CHP daha sert muhalefet yapmaya başladı. Bir taraftan ekonomik sıkıntı, diğer taraftan CHP/DP mücadelesi her şeyi unutturdu.

Ortaya "Vatan Cephesi" çıkarıldı, tahkikat komisyonları kuruldu. 1960'da sıkıyönetim ilan edildi. Harp Okulu yürüyüş yaptı. Üniversite gençliği sokaklara döküldü.

Nihayet 27 Mayıs 1960'da Silahlı Kuvvetler İktidarı ele aldı. General Cemal Gürsel, Devlet ve Hükümet Başkanı olarak iş başına geçti.

Durumdan sorumlu olarak başta Celal Bayar ve Adnan Menderes olmak üzere, DP milletvekillerinin hepsi tevkif edildi. Yassıada duruşmaları aylarca sürdü. Sonunda, DP iktidarı tasfiye edildi.

Vehbi Koç web sitesinden 2006 yılında yapılmakta olan bu yayım çok düşündürücü çünkü Vehbi Beyin kendi yazdığı ve 29 Ekim 1956 tarihinde Henry Ford'a bizzat götürdüğü muhtıra ile çelişiyor.

“Lüzumsuz kamyonlar ve traktörler” diyebilen kamyon ve traktör üreticisi Vehbi Koç !

280 milyon Dolar döviz rezervi hayalidir. Döviz rezervi eksi 13 milyon Dolardır.

Net altın rezervi ise 122 ton 800 kilo olup 1950 yılında Dolar karşılığı 136 milyon Dolardır.³⁸ Eksi 13 milyon Dolar döviz borcu mahsup edilince devredilen net rezerv 123 milyon Dolar karşılığı altın stokudur.

2006 yılında Vehbi Koç Menderes'in kemiklerini sızlatıyor.

---

³⁷ Hem ithalat yapılamadı hem yatırım yapıldı. Hangisi doğru?
³⁸ 1 Troy Ounce (31.10 gr) altın 1950 yılında 34.50 Dolar idi. 1 gram altın 1.109 Dolardı. 122 ton 800 kilo altın 136 milyon Dolardı.

Vehbi Koç çok önemli bir iş daha yapmış: 1973 – 1987 yıllarını kapsayan bir kitap daha yazmış: “Hatıralarım – Görüşlerim – Öğütlerim” Bu kitabın 176-177 sayfalarını aynen alıyorum:

“Adnan Menderes

“Menderes’in adını Demokrat Parti kurulduktan sonra işittim. 1950’de iktidara geldikten sonra oldukça liberal bir ekonomik anlayışla hareket etti, ithalatı serbest bıraktı, herkes aklına geleni getirince, bilinçsiz bir mal bolluğu kargaşası yaşandı.

İktidarda kaldığı uzun süre içinde ve özellikle İkinci Dünya Savaşı yıllarının kaçınılmaz sıkıntıları sebebiyle iyice yıpranan **Cumhuriyet Halk Partisi’nin, Merkez Bankası’nda biriktirdiği 280 milyon Dolar,**³⁹ Menderes iktidarının dört yılında eriyip tükeniverdi.

Elde döviz kalmadığından benzin ve gazyağı sıkıntısı başladı. Mal kıtlığı her alanda yokluk ve karaborsa yarattı. Menderes’in bu olaylardan nasıl etkilendiğini ve sinirlendiğini, kendi başımdan geçen birkaç olayla ilk kitabımda anlatmıştım.

Menderes, beni bile benzin karaborsası yapmakla suçlayarak polis marifetiyle İstanbul’dan Ankara’ya çağırılmış, bana layık olmadığı muameleler yapmaya kalkmış, sonra gerçeği öğrenince de özür dileyip gönlümü almaya çalışmıştı.

“Divan Oteli’nin açılışında⁴⁰ yanında bakanlardan bir heyetle gelip bizimle akşam yemeği yiyerek, Ford’la temas için Amerika’ya giderken bana teşebbüsümüzü güçlendirici bir özel mektup yazıp vererek ve diğer vesilelerle beni desteklediğini gösterdi ve her zaman dostça davrandı.

³⁹ Aynı yanlış bu kitapta da var

⁴⁰ Biz Ankara’da Zafer Apartmanı’nda Vehbi Koç’un kiracısı idik. Aylık kira 200 Lira idi. O gün, Divan Oteli’nin açılacağı gün, öğleden sonra Vehbi Bey bizim eve geldi ve seyahat hazırlıkları yapmakta olan babamı alarak Esenboğa’ya birlikte gittiler. Kapıdan çıkarken babama şu soruyu yönelttiğini çok iyi hatırlıyorum: “Başvekilimiz de gelecek değil mi, Arif Bey?”

“Benim, CHP yanlısı bir işadamı olmamın, onun iktidarının ekonomik politikası için bir engel teşkil etmeyeceğini anlamış olmalıydı ki, Koç Grubu olarak onun devrindeki gelişmemizin yollarını tıkamaya kalkmadı.

Demokrat Parti iktidarı zamanında biz 35 yeni tesis ve şirketle büyümemizi sürdürdük.

Yıllara göre şu kuruluşlara sahip olduk:

1950 Fenni Sıhhi, Tetico

1953 Egemak, Haliç Bemis

1954 **Bozkurt, Kavel, Migros, Türkay**

1955 **Arçelik, Büro Malzemesi, Mesan, Koçtaş, Tormak, Plasko,**
Turistik İşletmeler, Ansan, Ankara Tesisat Ltd.,

Türk Demir Döküm,

1956 Beko, Bursan, Bürokur, Kor, Fer, Metaş, Porsuk, Org. Ltd.,

1957 Demir Export, Belde,

1958 Simko, Otokoç,

1959 Ormak, **Otosan**, Matbacılık,

1960 **Simtel, Türk Pirelli** ⁴¹

“Adnan Menderes şahsen çok iyi bir insandı. Çok duyguluydu. Memlekete bir şeyler yapmak için samimi gayretler içindeydi. Özel sektör yanlısı bir ekonomi politikasını takip ediyordu.”

YORUM:

www.vehbikoç.gen.tr ile 2006 yılında tanıştım. Derhal Koç Holding Halkla İlişkiler'i aradım ve Vehbi Koç – 2'nin yanlışlarının düzeltilmesini önerdim. Vehbi Koç – 1, doğruları yazmış, Menderes'ten aldığı bir takdim yazısı ile Henry Ford'a yazılı muhtıra olarak vermişti. Vehbi Koç – 2'de ise birtakım yanlışlar vardı. Bunlar düzeltilmediği takdirde, 1956 yılının muhtırası unutulacak, yanlışları içeren internet yayını yaşayacaktı. Koç Holding Halkla İlişkiler'den beklediğim tepkiyi göremedim. Daha doğrusu aldığım SIFIR TEPKİ nedeni ile üzgünüm. Sonuçta Vehbi Koç - 1, Vehbi Koç 2'yi tekzip ediyor. Daha duyarlı olurlar, diye düşünmüştüm...

⁴¹ 'Bold' işaretli şirketler sanayi kuruluşlarıdır

4. NEW YORK TIMES da MENDERES'e karşı idi:

15 Ocak 1955 tarihli FORUM dergisinde “Ne diyorlar?” başlığı altında New York Times’den bir alıntı yer almıştır. Yazının başlığı:

“Türkiye Geriye Doğru Gidiyor”

FORUM’un sıcağı sıcağına alıntılacağı yazı gazetenin Türkiye temsilcisi Welles Hangen imzası ile New York Times’da 29 Aralık 1954 günü yayımlanmıştır. FORUM Dergisi yabancı basında Türkiye aleyhinde yayımlanan makaleleri hiç kaçırmadan hemen alıntılardı.

Hangen, 1954 yılı temmuz ayında İzmir’de liman işçilerinin dört günlük işi bırakma eylemi sonucu önce gözaltına alınmalarını ve daha sonra tahliye edilerek tutuksuz olarak yargılanmalarını, demokrasiden uzaklaşma olarak tanımlamıştır.

Olay temmuzda, New York Times’da Hangen’in yazısı ise, sanki güncel bir habermiş gibi, 29 Aralık’ta!

İşçilerin yargılanmasını yorumlayan New York Times, “bu da benden” diyerek yazıya konu ile uzak yakın hiçbir ilgisi olamayan bir cümle eklemiştir. Bu cümlenin, yazıdaki bir önceki ve bir sonraki cümlelerle herhangi bir akrabalığı yoktur; tek başına sıyrılmaktadır:

“(Menderes) ... *Türkiye için memleketi borçlandıran çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmektedir*”

Menderes’in en büyük günahı: “Barker Raporu’nun sınırlamalarının dışına çıkarak çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmek”tir.

İsmet İnönü ise 1958’de *g ö r e m i y o r* ve soruyor: Ne var meydana?

New York Times’ın muhabiri, İnönü’den farklı olarak, ortada “**çok süratli bir sanayileşme**” olduğunu daha 1954 yılında görmüş !

1954 yılında Türkiye tam anlamı ile bir şantiye görünümünde idi. 1958 yılında ise şantiyeler çalışan fabrikalara dönüşmüş, barajlardaki santraller elektrik üretiyordu. Altyapı yatırımları tamamlanmak üzere idi. Psikolojik görme engelli İsmet İnönü ise hala *g ö r e m i y o r d u !*

Dünya Bankası ile yaşanan 1954 Olayı için bakınız Bölüm 3

TABLO I
İTHALATIN BİLEŞİMİ

Maddeler	1949	1950	1951	1952
	<i>milyon tl</i>	<i>milyon tl</i>	<i>milyon tl</i>	<i>milyon tl</i>
Makineler	174	185	250	426
Demir-Çelik	87	98	112	169
Pamuklu kış	62	49	94	112
Pamuk İpliği	17	14	25	18
Yün İplik	50	27	51	59
Taşıt Aracı	38	44	90	131
Akaryakıt ⁴²	479	507	665	819
Akaryakıt ⁴³	63	59	86	113
Teknik Alet	19	25	39	46
Lastik kauçuk	19	19	36	52
Kahve – Çay	14	23	30	31
Çimento ⁴⁴	6	12	24	36
Kereste ⁴⁵	36	19	24	51
Deri	13	11	21	25
Kağıt	22	13	20	37
Cam	7	8	12	12
Bakır	11	12	12	22
Toplam	615	616	931	1 338
Diğer	197	184	195	219
Genel Toplam	812	800	1 126	1 557
Genel Toplam	290 <i>milyon \$</i>	286 <i>milyon \$</i>	402 <i>milyon \$</i>	556 <i>milyon \$</i>

Görüldüğü gibi 1949 ithalatı ile 1950 – 1952 yıllarının ithalatı arasında içerik bakımından çok büyük fark yok. Ancak tabloya bütün olarak bakmak gerekiyor: 1950 – 1960 dönemi.

⁴² Bin ton

⁴³ Milyon TL

⁴⁴ Artı diğer toprak ürünleri (fayans, seramik vs)

⁴⁵ Ve Kömür

TABLO II
İTHALATIN BİLEŞİMİ

Yıllar	Yatırım Maddeleri		Ham Maddeler		Tüketim Maddeleri	
	<i>Milyon Dolar</i>	%	<i>Milyon Dolar</i>	%	<i>Milyon Dolar</i>	%
1949	123	42	108	37	59	20
1950	131	46	95	33	59	21
1951	173	43	130	32	100	25
1952	281	51	153	28	123	22
1953	277	52	150	28	105	20
1954	254	53	131	27	94	20
1949-54	1 249		767		540	
1950-54	1 116	50	659	29	481	21
1955	270	54	155	31	73	15
1956	237	58	125	31	45	11
1957	173	44	176	44	49	12
1958	136	43	140	44	39	12
1959	214	46	208	44	48	10
1960	244	52	179	38	45	10
1955-60	1 274		908		299	
1950-60 Toplam	2 390	50	1 642	34	780	16

Kaynak: DİE Yayını No 2252 Sayfa 414

1950 – 1954 arasında tüketim maddeleri ithalatı % 21 düzeyindedir, 1949 yılından sadece % 1 daha fazla. **Sanayici Alaton’a göre 1949 yılında dövizlere İnönü’nün gözü gibi bakılmış, 1950-1954 döneminde ise har vurup harman savrulmuştur, % 1’lik fark nedeni ile !**

On yıllık dönemin tüketim maddeleri ithalatı ise % 16’dır.

Vehbi Koç’un iddiası olan 280 milyon Dolar rezervi, tamamen hayalidir. CHP’nin DP’ye devrettiği rezervler:

- Altın: 122 ton 800 kilo
- Döviz: *eksi* 13 milyon Dolar

TABLO III

1950 – 1960
DIŞ TİCARET AÇIĞI

Yıllar	Açık Milyon \$
1945	+ 71
1946	+ 96
1947	29
1948	78
1949	42
1945 – 49	+ 18 ⁴⁶
1950	22
1951	88
1952	193
1953	137
1954	143
1955	184
1956	102
1957	52
1958	68
1959	116
1960	147
Toplam	1 252

Askeri yardımlar dışında kullanılan dış kaynaklar (1950-60):

1. Marshall Yardımının Hibe bölümü: 397 milyon Dolar⁴⁷
2. Toplam Dış Ticaret Açığı: 1 252 milyon Dolar⁴⁸
3. 4 Ağustos 1958 yeni kredi: 359 milyon Dolar
4. Diğer: azami 500 milyon Dolar
(çeşitli ülke ve kuruluşlardan, rehindeki altınlar⁴⁹ dahil)

Toplam: 2.5 milyar Dolar – Bu, en yüksek *tahmini* bir meblağdır.

⁴⁶ 1945 – 1949 döneminde toplam olarak 18 milyon Dolar “Fazla” var.
Açık yok.

⁴⁷ Bkz. Polatkan (Bütçe Görüşmeleri – Cevaplar) 23 Şubat 1960, sayfa 91

⁴⁸ Toplam dış borçlanma 1 milyar 138 milyon Dolar – a.g.e. sayfa 90

⁴⁹ DPT Yayınına (No. 772) göre 1960 yılı altın rezervi 75 tondur.
Tamamını rehin edilmiş olarak kabul ettim.

BÖLÜM 1 EK – 1 CEVAPSIZ KALAN BİR MEKTUP⁵⁰

KEMALİST – *demokrat* TÜRKİYE Dergisi alina@superonline.com
Ankara Reşit Galip Cad. 101/2 Tel 446 20 45-46 Faks 446 20 71

Sn İSHAK ALATON,

21.04.200

Ekli olarak, ISO 50. yıl kitabındaki açıklamalarınızı eleştiren yazımı takdim ediyorum.

Kemalist – demokrat Türkiye Dergisi olarak uzun bir araştırma sonucunda, yaklaşık 200 sayfa uzunluğunda, “Türkiye’nin Sanayileşmesinin Tarihçesi 1930 – 1965” başlıklı bir çalışmamızın 17 numaralı eki, har vurup harman savrulmuş dövizlerle ilgili.

14 Mayıs 1950’de döviz rezervi eksi. Altın ise 130 tona inmiş.

27 Mayıs 1960’da ise 6 bin ton altın değerinde yatırım var, on yıl içinde fiilen gerçekleştirilen. (Bkz Vehbi Koç’un Henry Ford’a muhtırası. Tarih 29 Ekim 1956)

Konuyu çok iyi tahkik ettirmenizi ve gerçeği kabullenerek özür dilemenizi rica ediyorum.

Cevap vermemek yolunu seçmeyeceğinizi umuyorum.⁵¹

Saygılarımla,

MEHMET ARİF DEMİRER

NOT: 2003 yılında İshak Alaton’a tanık olarak Vehbi Koç – 1’i göstermişim. Nereden bilebilirdim ki, daha sonra internette “Vehbi Koç Diyor ki” başlığı altında Vehbi Koç – 2 de 280 milyon Dolar döviz rezervinden bahsedecek?

Mektupta sözünü ettiğim Tarihçe, şu anda 51 eki ile birlikte 700 küsur sayfa olarak www.kemalizm1938.org’da yayımlanmıştır. Altı bin ton yatırım da daha hassas bir hesaplama sonunda 8.1 milyar Dolar olarak revize edilmiştir.

⁵⁰ Türkiye’de insanlar, “Yanılmışım, özür dilerim” demesini bilmiyorlar !

⁵¹ Sn Alaton cevap vermemeyi, vatandaşlarını dezenforme etmeyi tercih etti

“TÜRKİYE’NİN SANAYİLEŞMESİNİN TARİHÇESİ 1930 – 1965”
BAŞLIKLİ KİTABIMIN 34 NUMARALI EKİ
EK – 34

İSTANBULLU SANAYİCİ İŞHAK ALATON’UN
“İNÖNÜ YÖNETİMİNİN GÖZÜ GİBİ BAKTIĞI...
DÖVİZ REZERVLERİ” hakkında *masalımsı*
YORUMLARI

İshak Alaton şöyle yazmış, İstanbul Sanayi Odası’nın Ellinci Yıl kitabında:

“1950’den hemen sonra Menderes yönetimi, İnönü yönetiminin gözü gibi baktığı, çok dikkatle muhafaza ettiği döviz rezervlerini hiç bitmeyecekmiş gibi harcamaya başladı ve korkunç bir tüketim toplumu haline geldik... hazinedeki rezervleri har vurup harman savurarak harcamasıyla Türkiye birden bire sıkıntıya düştü...”

29 Mayıs 1950 günü TBMM’de hükümet programını açıklayan Menderes aynı görüşte değil:

“Yekûnu her yıl artan ve açıkları her yıl kabaran bütçelerden istihsalin artmasını sağlayacak tahsisat ayrılamamış, borçlar yekûnu iki buçuk milyara yaklaşmış ve bilhassa zirai istihsalimiz on beş, yirmi sene evvelki seviyelerde duraklamış kalmıştır. O kadar ki son senelerdeki dış ticaretimizin yekûn hacmi 1934 – 1935 – 1936 senelerindekine nazaran çok daha aşağı bir seviyede bulunmaktadır.

“Harb yıllarının doğurduğu zaruretlar neticesinde iki yüz ondört tona yükselen altın stoku şimdi yüz otuz ton civarına düşmüş ve döviz stokları da tamamen eriyerek açık bir duruma ⁵² girilmiştir”

İsmet İnönü 1958 yılında altın devrinden bahsediyor. Döviz rezervi devrettim, demiyor. ⁵³ Muntz bu konuda çok net: ⁵⁴

⁵² TBMM’de yapılan bu konuşma ne Meclis’te ne de basında tekzip edilmiştir. 29 Mayıs 1950 günü yönetimi henüz devralmış olan Menderes altın stokunu yaklaşık olarak biliyor: “130 ton civarında”. Kesin rakamı daha sonra açıklayacaktır: 122 ton 800 kilo, artı rehinde olan 4 ton. Döviz rezervi ise “tamamen eriyerek açık bir duruma gelmiş”. İşte “açık” dediği eksi 13 milyon Dolar konvertibl rezerv. Başka deyimle BORÇ !

⁵³ 6 Temmuz 1958 konuşması

“Türkiye’nin 1948 yılına başlarken önemli rezervleri vardı ama yılı sıfır rezervle kapattı. 1949 yılında rezervleri net ekside kaldıysa da yıl sonunda 31.2 milyon lira artı bakiye gösterdi – bir yıl öncesine göre biraz daha iyi. Ancak her ne kadar net bakiye 31.2 milyon lira gözüküyorsa da gerçek durum şöyle: Türkiye’nin (1949 sonunda) 66.6 milyon lira konvertibl olmayan (çoğu Alman Markı) döviz rezervine karşılık, 35.4 milyon lira karşılığı konvertibl döviz açığı vardı.”

66.6 – 35.4 = 31.2 milyon lira – konvertibl olmayan döviz rezervi. Ya da 35.4 milyon lira konvertibl açık, 66.6 milyon lira konvertibl olmayan rezerv. İşte Adnan Menderes’in “... tamamen eriyerek açık bir durum” dediği rezerv bu idi: 35.4 milyon TL, 13 milyon \$ BORÇ.

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra 214 ton altın 127 tona inmiş. Alınan toplam 391 milyon Dolar hibe+kredi kullanılmış. 391 milyon Dolar, o tarihte yaklaşık 346 ton altın karşılığı idi.⁵⁵ Rezerv – rezerv de yok. Peki. Bu sürede neler, ne yatırımlar, yapılmış?

Sümerbank Adana’da bir “çırçır” fabrikası, Filyos’ya ateş tuğla fabrikası kurmuş. Etibank da İngiliz kredisi ile (savaş öncesi planlanan) Çatalağzı termik santralinin birinci ünitesini (60 MW) kurmuş ama enerji nakil hatlarını çekemediği için santral % 25 kapasite ile çalışıyor. 18 Eylül 1948’e gelindiğinde de 60 bin ton şeker ithal edilemediği için, tüketimi kısmak için % 60 zam yapılmış.

Sn Alaton’u özür dilemeğe davet ettim, İstanbul Sanayi Odası üyelerini, prestij kitabı hediye olarak alan okuyucuları ve sponsorlarını *yanılttığı* için.

Cevap dahi vermedi, büyük sanayici...

---

⁵⁴ T.G.A. Muntz, (“Turkey”) HMSO 1951, Sayfa. 11
Muntz, İngiltere’nin Ankara Büyükelçiliğinde görevli bir araştırmacı idi. Kitabında hiçbir Türk yazarın kitabında bulunmayan son derece değerli bilgi ve tablolar var.

⁵⁵ Prof. Dr Yahya S. Tezel
“Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi 1923 – 1950”
Yurt Yayınları 2. Baskı 1986, sayfa 195 – 196

BÖLÜM 2

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (BBYKP) kitabı, ülkede yeni bir dönem başlatıyordu: Planlı Kalkınma Dönemi. Bu yeni dönemin gerekçesini oluşturabilmek için, önce Demokrat Parti dönemini *yermek* gerekiyordu. İşte, aralarında FORUM Dergisi yazarlarının da bulunduğu DPT kadroları Demokrat Parti dönemini kötülemek amacı ile ilk yapıtlarını hazırladılar: BBYKP Kitabı.

Bu kitap baştan aşağıya çelişkiler ve yanlış veri ve yorumlarla doludur. 528 sayfadır. Bu uzunlukta bir kitabı eleştirmek ve değerlendirmek için iki kat uzunluğunda bir kitap yazmak gerek. Onu da kimse okumaz !

Bu nedenle BBYKP kitabının DP dönemini irdeleyen “Giriş” bölümünü alıntılıyıp yorumlamakla yetineceğim.

Önce önemli bir tespit: Türkiye, idamlarla üç kişiyi yitirmişti: Menderes-Zorlu-Polatkan. İnsani açıdan üzülenler, siyasi açıdan sevinenler vardı. Sevinenler arasında BBYKP kitabını yazanlar ve onaylayanlar da vardı.

On yıl süre ile Demokrat Parti'nin uyguladığı ekonomi politikasının üç mimarı idam edilmiş, onların *en* yakın mesai arkadaşları (Kemal Kurdaş, Ziya Müezzinoğlu, Sait Naci Ergin, Memduh Aytür, Şefik İnan gibi) ise 27 Mayıs sonrası yeni iktidarın yüksek görevlerine (Maliye Bakanı, DPT Müsteşarı gibi) getirilmişlerdi. Bu kişiler, özellikle Kemal Kurdaş, idam edilenlerin çok yakınında görev yaptıklarını adeta unutarak on yıllık uygulamayı ağır biçimde eleştirmeye başlamışlardı. Böylelikle (akılları sıra) yeni görevlerinin ve yeni rejimin meşruluğu tescil edilmiş olacaktı.

İşte BBYKP kitabı bu ortam (siyasi boşluk) içinde yazılmıştır.

İdamlardan sonra ortalıkta DP'nin ekonomi politikasını savunacak, doğruları gösterecek, DP'nin hesabını verecek, kimseler kalmamıştı. Daha sonra da bu hesap *nedense* bir türlü verilemedi? **Demokrat Parti'nin 60. Yılında altı kitap ile, gecikmeli de olsa, Demokrat Parti'nin tüm hesaplarını vermeye çalışıyorum.**

Bu bölümde “T.C. Dezenformasyon El Kitabı” olarak tanımladığım BBYKP kitabının “Giriş” bölümünü mercek altına alıyor ve eklediğim dipnotlar, yorumlar ve tablolar ile gerçekleri göstermeye çalışıyorum.

Bu Bölüm’ün bir de ilginç bir eki var:

Ansiklopedi yazarı Tevfik Çavdar’ın Demokrat Parti hakkında yazdıkları ve yorumlarım.⁵⁶

Mehmet Arif Demirer.....30 Mart 2006

BBYKP Kitabına Başbakan İsmet İnönü bir Önsöz yazmış. Yorumsuz olarak veriyorum:

ÖNSÖZ

İnsan hak ve hürriyetlerini, millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak hür demokratik düzeni kesin olarak seçmiş olan Türk Milletinin, Anayasamızda açık ifadesini bulan iktisadi ve sosyal hayatı, keyfi ve plânsız davranış tecrübelerine son verip adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre düzenleme arzu ve azmine uygun olarak:

Millî tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına, gerektirdiği önceliklerle yöneltmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek üzere

Birinci Beş Yıllık (1963 - 1967) Kalkınma Plânı hazırlanmıştır.

1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 16 Ekim 1962 tarihli ve 77 sayılı Uzun Vadeli Planın Yürürlüğe konması ve Bütünlüğünün Korunması hakkındaki Kanun hükümlerine uygun olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Plân Karma Komisyonu, Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde görüşülüp 21 Kasım 1962 tarihinde onaylanmış

⁵⁶

Bkz. Bölüm 2 EK - 1

ve 3 Aralık 1962 tarihli ve 11272 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.

2. Beş Yıllık Kalkınma Plânı Resmî Gazete'de yayımından itibaren, Planın uygulama vasıtası olan yıllık programlar özel sektör ile kamu iktisadi teşebbüsleri için 1 Ocak 1963 tarihinden itibaren; umumi bütçeye bağlı Devlet daire ve müesseseleri ile belediyeler ve özel idareler için de 1 Mart 1963 tarihinden itibaren yürürlüğe girecektir.

3. Birinci Beş Yıllık Plânın yürürlüğe konmasıyla memleketimiz yeni bir iktisadi hayat düzenine girmiştir.

Bu düzen idarenin, iş adamlarımızın ve halkımızın geniş anlayış ve işbirliği içinde çalışmalarını gerektirmektedir.

4. İdare, plânın başarıyla uygulanması için düzenleme, yol gösterme denetleme ile ilgili çalışmalarını açık, kararlı ve devamlı olarak yürütmekle görevlidir.

5. Kamu yatırımlarının plânda öngörülen ölçülerde ve eksiksiz olarak gerçekleştirilmesi, ilgili bütün Devlet daire, teşekkül ve müesseseleri ile mahalli idarelerin ödevidir.

6. Özel teşebbüsün, planda gösterilen yatırım tahminlerinin altına düşmemeye gayret etmesi beklenir. Özel teşebbüsün bu yoldaki gayretleri idarece plana göre bütün imkanlarla desteklenecektir.

7. Planlı düzende başarının yalnız iktisadi ve sosyal kalkınmamızın başarısı değil, aynı zamanda demokrasimizin de bir zaferi olacağına inanıyorum. Bu inancım, idarecileri, iş ve sanayi adamları, işçileri, üniversite üyeleri ve öğretmenleriyle bütün Türk Milletinin demokrasi ve hürriyet içinde kalkınma azmine dayanmaktadır.

İlk Beş Yıllık Kalkınma Planımızın Yurdumuza ve Milletimize **uğurlu**⁵⁷ olmasını dilerim.

İsmet İnönü
Başbakan

---

⁵⁷ “Hayırlı ve uğurlu olmasını” demeye dili varamamış.

GİRİŞ

Türkiye demokrasi düzeni içinde plânlı kalkınma dönemine girmiştir.

Kalkınma isteğinin plân ve programlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi çabası bu ülkenin tarihinde yeni bir olay değildir. Cumhuriyet yıllarında hazırlanan plânlara önemli ve başarılı sonuçlar alınmasında yardımcı olmuştur.

Bugün Türk toplumunda büyük bir kalkınma isteği vardır. Plânsız davranışların sebep olabileceği acı sonuçlar plânlamayı kalkınmanın vazgeçilmez yolu olarak benimsetmiştir. Plânlamanın ve plânlama ile ilgili kuruluşun Anayasa yapısı içinde yer almış olması bunun en açık belirtisidir.⁵⁸

Dünyada iktisadi ve sosyal plânlama tekniklerinde büyük gelişmeler olmuştur. Demokratik düzen içinde plânlı kalkınma tecrübelerinde önemli adımlar atılmıştır. Türkiye'nin yeni hamlesinde dünyada kazanılan tecrübenin değerlendirilmesine büyük önem verilmektedir.

Kalkınmamız iktisadi ve toplumsal hayatın bütününe gözönünde bulunduran ve en son tekniklere dayanan yeni ve ilen bir plânlama anlayışı içinde gerçekleştirilecektir. Onbeş yıllık bir görüngen içinde ele alınan ve bu sürenin ilk beş yılını (1963-1967) kapsayan “*KALKINMA PLÂN*” böyle bir anlayış içinde hazırlanmıştır.

Plânlı kalkınmaya geçişi kolaylaştırmak için hazırlanan “1962 Yıllık Programı”nın uygulanması, uzun süreli plân dönemine giriş için faydalı bir deneme olmuştur.

“*KALKINMA PLÂNI*”nın hazırlanmasında, Türk toplumunun on beş yıl içinde erişmesi istenen iktisadi ve toplumsal amaçları, bunları gerçekleştirmek için başvurulacak araçları ve bu araçların kullanılmasında uyulacak temel ilkeleri gösteren “*Plan Hedefleri ve Stratejisi*” esas tutulmuştur.

“*Plân Hedefleri ve Stratejisi*”ndeki amaçlarda ve ilkelere toplumun yapısı, meseleleri ve kaynakları gözönünde tutulmuş ve kalkınmanın,

---

⁵⁸ Böylelikle DPT'nin meşruluğunun altı çiziliyor. Menderes mezardan çıkar gelir DPT'yi lağvediverir diye Anayasa'ya sokmuşlar. Neme lazım !

demokratik bir düzen içinde karma ekonominin imkânlarından faydalanılarak gerçekleştirilebileceği inancına dayanılmıştır.

Türkiye'nin toplum yapısı hızla değişmektedir. Bu değişme durmadan büyüyen meselelerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Nüfus yılda yüzde 3 gibi çok yüksek bir hızla artmaktadır.

Büyük kütleler çok kötü şartlar içinde ve uygarlık araçlarından yoksun olarak yaşamaktadır. Okuma yaşında bulunan ve bu yaşı aşmış olanların yüzde 60'ı okuma yazma bilmemektedir. Köylerin yüzde 53'ü, kasabaların yüzde 55'i içme suyundan yoksun veya yeteri kadar içme suyu bulamayacak durumdadır. Nüfusun yüzde 69'u elektrikten faydalanamamaktadır. Doğan her 1000 çocuktan 165'i bir yıl içinde ölmektedir. Nüfusun yüzde 2,5'u veremlidir. Buna karşılık 4 bin kişiye bir doktor düşmektedir.⁵⁹ Şehir konutlarının yüzde 30'u oturulamıyacak durumdadır. En büyük üç şehirdeki nüfusun yüzde 30'u tek odalı evlerde yaşamaktadır. Gecekondularda yaşayan insan sayısı 1,2 milyondur.

Nüfus artışıyla gittikçe büyüyen kütlelerin ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşama seviyelerinin yükseltilmesi şarttır.

Her yıl artan sayıda insan çalışacak yaşa gelerek bugün bile tamamı iş bulamıyan işgücüne katılmaktadır. Bunların çalışabilecekleri yeni iş alanları yaratmak gereklidir.

Bütün bu meselelere zamanında ve önemleriyle oranlı çözüm yolları bulunamazsa, ilerde içinden çıkılmaz durumlarla karşılaşılacaktır. Türkiye'nin gelir seviyesi düşüktür. Meselelerin bu gelir seviyesinde tatmin edici bir şekilde çözülmesi güçtür. Bu bakımdan üzerinde durulması gereken en önemli konu, meselelerin çözülmesine yönelecek kaynakları arttırmak için gelir seviyesini yükseltmektir.

Daha iyi yaşama isteği şeklinde ortaya çıkan halk bekleyişleri gelir seviyesinin yükselmesini toplum düzeninin temel şartı haline getirmiştir.

---

⁵⁹ Bu bölümdeki tüm vurgulamalar benim.
Bu göstergelerin 1949 yılında ne düzeyde olduğunu görmek için bkz. sf. 69

Türk ulusunun, insan haysiyeti ile bağdaşabilecek bir yaşama seviyesine ulaşması ve onuruna uygun şartlarda yaşaması için, **yüksek bir kalkınma hızı** sağlamak üzere gerekli bütün çabanın gösterilmesi zorunlu bir hale gelmiştir.

Meselelerin çok uzun olmayan bir süre içinde çözülmesi ancak **yüksek bir kalkınma hızının** gerçekleştirilmesine bağlıdır. Oysa, kalkınma hızının büyük ölçülerde arttırılmasını sınırlayan birçok etkenler vardır.

Türkiye'nin kaynakları ve bunları harekete geçirme imkânları gözönünde tutularak yılda ortalama % 7 çevresinde bir kalkınma hızına ulaşmak hedef olarak alınmıştır.⁶⁰

Bu kalkınma hızı ile toplumca benimsenen amaçlara ancak uzun bir sürede erişilebilecek, ama bu yönde önemli ve kararlı bir adım atılmış olacaktır.

Kabul edilen kalkınma hızının gerçekleştirilmesi, ancak toplu bir çaba gösterilmesine, bazı fedakârlıklara katlanılmasına bağlıdır. Türk ulusu toplu ve disiplinli davranmak, birlikte fedakârlığa katlanmak yoluyla her zaman başarı göstermiştir. Bilinçli bir kalkınma yoluna girme ve bu yolda cesaretle yürüme çabasında öncülük etmiştir. Bu konuda tecrübesi, kurulmuş tesisleri ve hepsinden daha önemlisi, yeterliklerine ve olumlu çalışma güçlerine güvenilebilir yetişmiş insanları vardır. Bu gücü harekete geçirmek için gerekli şartları hazırlamak ve devam ettirmek üzere plânlı bir çalışma düzeni içinde her türlü çabayı göstermek Türk Hükümetinin başlıca görevidir.

Kalkınma hızının hesaplanmasında harekete geçirilebilecek iç kaynaklar yanında uluslararası işbirliği çerçevesinde sağlanabilecek dış kaynaklar da gözönünde tutulmuştur. Uluslararası dayanışma, bu ulusal çabayı destekliyecek ve tamamlayacaktır.

Yüksek bir kalkınma hızına ulaşarak geliri artırmak başlı başına bir amaç değildir. Asıl hedef toplum refahını ve insan mutluluğunu arttırmaktır. Artan kaynakların bu yolda kullanılması gereklidir. Bunun için "*Plân Hedefleri ve Stratejisi*"nde sosyal adaleti gerçekleştirme

⁶⁰ 1950 – 1960 arası % 9 *fili* büyüme var. Yeni dönem için % 7'yi hedef alıyorsa ve bunu da marifet gibi gösteriyorlar

ilkesi benimsenmiş ve bunu sağlama yolları gösterilmiştir. “*KALKINMA PLÂNI*” kalkınma yüküne katılmada ve kalkınmanın ürünlerinden faydalanmada adalete uygun bir gelir dağılımını sağlayacak şekilde hazırlanmıştır. Bu yolla kalkınma, demokrasi ilkelerine uygun, dengeli bir toplum düzeni kurulmasına yönelecektir. Toplu bir kalkınma, ancak bunu gerçekleştirecek bir teşkilâtlanma ile başarılabilir. “*Plân Hedefleri ve Stratejisi*”nde bu şartı yerine getirecek temel reformların ve yeniden düzenleme hareketlerinin ilkeleri belirtilmiştir.

“*KALKINMA PLÂNI*”, sosyal adalet ilkelerine uygun olarak yılda % 7’lik bir büyüme hızına ulaşmak için harekete geçirilecek kaynakları, bunların kullanılma yollarını, çeşitli alanlarda yapılması gerekli yeniden düzenlemeleri ve alınacak tedbirleri birbirine bağlı bir bütün olarak göstermektedir.

Plân çalışmalarında bir yandan bilim alanındaki en ileri teknikler cesaretle kullanılırken, öte yandan plânın yurt gerçeklerine en uygun şekilde hazırlanması için gerekli çaba gösterilmiştir. Genel tahlillerle yetinilmemiş, çeşitli faaliyet dallarında bugünkü durum, ilerideki gelişme imkânları, bu alanlarda iş görenlerin tasavvurları ayrı ayrı incelenmiştir. Çeşitli kesimlerle ilgili çalışmalar, proje öncesi ve proje incelemeleri plân hedeflerinin gerçekçi esaslara göre tesbitinde yardımcı olmuştur. Bu çalışmalar, ilgili konulardaki tecrübeli uzmanların katılımıyla yapılmıştır. Bunun için bir bilgi toplama seferberliğine girilmiş, kamu kuruluşlarındaki uzmanlar yanında özel kesimdeki uzmanlardan da faydalanılmıştır. “*KALKINMA PLÂNI*”, Türk idaresinin toplu çabasının bir ürünü ve ortak eseridir.

Bu ortak çalışma, tedbirler, yeniden düzenleme, kaynaklar ve harcamalar konusundaki kararların birbirine bağlı ve tutarlı bir bütün olmasını sağlamıştır.

Böylece hem plânın gerçeklere uygun olması sağlanmış, hem de plânı uygulayacak olanların katılımıyla, başarılı bir uygulamanın temelleri atılmıştır.

*

TÜRKİYE'NİN EKONOMİK VE SOSYAL YAPISINDAKİ GELİŞMELER VE DIŞ ÇEVRE ⁶¹

1. GİRİŞ:

İktisadi ve sosyal kalkınma, tarihi olayların gelişmesi ve uluslararası çevrenin şartları içinde görülmesi gereken bir oluşumdur. Bunun için birinci beş yıllık kalkınma plânının getirdiklerini yurt ve dünya gerçekleri açısından değerlendirmek faydalı olacaktır. Bakış açımız:

Türk toplumunun bugüne kadarki gelişmelerini,
Ekonominin bugünkü durumunu ve meselelerini,
Türkiye'nin içinde bulunduğu dış çevreyi,

kapsıyacaktır.

2. TÜRK EKONOMİSİNİN GEÇMİŞ SEYRİNE KISA BİR BAKIŞ;

Burada Türkiye'nin beş yıllık plânlı, döneme geçişten önceki durumunu daha iyi anlamak için ilkin ekonomimizin geçmişte gösterdiği gelişmeler ana çizgileriyle, sonra da son on yıllık dönem daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

a. 1923 ten bu yana genel bakış:

1923 ten bugüne kadar bütün dönemi kapsıyan kesintisiz istatistik serilerimiz yoktur. En önemli ekonomik ve sosyal göstergelerden biri nüfus istatistikleri ancak 1927 den başlamaktadır.

TABLO 1 Nüfus (Bu bölümün orijinal tabloları ekli CD'dedir)

Özet Tablo: *bin kişi*

1927: 14 250	1940: 17 820	1950: 20 950	1960: 27 830
--------------	--------------	--------------	--------------

1923 ten beri Türkiye'de nüfus iki katına çıkmıştır. İkinci Dünya Harbi yılları bir yana bırakılırsa nüfus gittikçe büyüyen bir hızla artmaktadır. Sürekli bir şehirleşme hareketi görülmekle beraber nüfusun oldukça büyük bir kısmı hala köylerde yaşamakta ve tarımla uğraşmaktadır.

⁶¹ Hazırladığım özet tablolar ve yorumların çerçeve içinde verilmiştir

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan bu yana geçen kırk yıl içinde yurttan ekonomik ve sosyal alanlarda dikkate değer hamleler başarılmıştır.

TABLO 2

Ekonomik ve Sosyal Gelişmelerle ilgili bazı Göstergeler

Özet tablo						
	Okur Yazar Nüfus (%)	Öğrenci Sayısı (bin)	Hastane Yatağı (bin)	Elektrik Üretimi (Mil. kwst)	Demiryolu (km)	Karayolu Devlet & İl (km)
1950	33,6	1 780	18,8	789,6	7 671	47 100
1960	40,1	3 340	45,0	2 886,0	7 800	61 500

Cumhuriyet Türkiye'sinde gerçekleştirilen gelişmelerin büyüklüğünü göstermek üzere, özellikle sosyal konularda, yukarıdaki istatistiklere benzer örnekler daha da çoğaltılabilir. Türkiye'de yazı devrimi hukuk devrimi, kadınların toplum hayatında eşit haklar elde etmeleri, Devlet düzeninin ve eğitim sisteminin lâiklik ve çağdaş uygarlık esaslarına göre yeniden kurulması gibi temel yapı değişimleri bu dönemde başarılmıştır. 1923'deki durum açısından bakıldığında parlak görünen bu ilerlemeye rağmen Türkiye bugün ileri bir ülke yapısına ulaşamamıştır. Şurası gerçektir ki, son kırk yılda yapılan işler, Türkiye'nin sanayi devrimini başarmasına ve yüksek tasarruf seviyeli dinamik bir ekonomi yapısı kazanmasına yetmemiştir. Bu konuyu daha yakından inceleyebilmek için bu dönemin toplam ve adam başına düşen gelir serilerini incelememiz gerekir. Ancak, Türkiye'de sürekli seri olarak millî gelir, 1948 den beri, o da yalnız üretim yönünden tahmin edilmiştir. Bununla beraber, bir fikir vermek üzere, eldeki bazı hesaplara dayanılarak, 1927 den beri Türkiye millî gelirinin gelişmesini gösteren Tablo 3 hazırlanmıştır.⁶²

TABLO 3

Milli Gelir – Kişibaşına Milli Gelir ve Tarımsal Üretim

⁶² Fiziksel göstergeleri bırakıyor, parasal göstergeler ile kıyaslamalara geçiyor

Özet Tablo: Adam başına Milli Gelir				
1938: 100;	1945: 69;	1950: 101;	1958: 129;	1961: 125
Tarımsal Üretim				
1938: 100;	1945: 74;	1950: 116;	1958: 199;	1961: 205

Milli gelirdeki artışın büyük kısmının nüfus artışına gittiği görülüyor. Bu yüzden toplam milli gelirden önemli bir artış sağlanmışsa da adam başına düşen milli gelirdeki fark büyük olmamıştır. Başka bir deyimle, halkın refahındaki artış çok fazla değildir. Adam başına gelir başka ülkelerle karşılaştırıldığı zaman da, ekonominin henüz yüksek tasarruf - yatırım kapasiteli bir duruma gelemediği görülmektedir.

YORUM: 1950-1960 arasında nüfus artışı % 34, tarımsal üretim artışı ise % 77 olarak gösterilmiş. Bu durumda kişi başına milli gelir artışı % 24 olamaz. Bunu hesaplayamıyor. Ayrıca tarımsal üretim artışı da % 77 değil, % 123. Bu tür göstergeler hep yanlış.

Tablo 1’de (Bu da yanlış, Tablo 5 olmalı) oldukça hızlı bir şehirleşme eğilimine rağmen Türkiye nüfusunun %70’inin üstünde bir kısmının hâlâ köylerde yaşamakta olduğu görülmektedir. Millî gelirin bileşiminin incelenmesi de aynı sonucu vermektedir. Millî gelir içinde tarıma düşen pay gittikçe azalmakta ise de, Türk ekonomisi hâlâ esas olarak tarıma dayanan bir yapıdadır. Bununla beraber, Tablo 1 önemli bir yapı değişikliğinin yer almakta olduğunu da ortaya koymaktadır. Bugünkü sosyal meselelerden çoğunun köklerini burada aramak gerekir. Bu gelişme, Türkiye meselelerinin dinamik bir karakter taşıdığını göstermektedir. Meseleler, önemleriyle ölçülü olarak ele alınmazsa gittikçe büyüme eğilimi gösterecektir.

TABLO 4 Milli Gelirin Bileşimi:

Özet Tablo			
Sektörler	1950	1958	1961
Tarım	52 ⁶³	44	42
Sanayi	16	22	23
Hizmetler	32	34	35
Milli gelir	100	100	100

⁶³ Bu Tablo kitabın 9. sayfasında. 13 ve 14. sayfalarda Milli Gelir Tabloları var. Bu tablolara göre ise Tarım Sektörünün payı (1950 yılı) cari fiyatlarla % 43, sabit fiyatlarla % 42.5. Arada önemli fark var.

(1) KURULUŞ YILLARI (1923-1938) :

Osmanlı İmparatorluğunun yıkıntıları üzerinde batıya yönelmiş modern bir toplumun temellerini kurma hareketleri, savaştan yorgun çıkmış ve bağımsızlığı uğruna çok şeyini kaybetmiş olan halkın en az geçim ihtiyaçlarını sağlama çabaları bu dönemin belirli özelliğidir. Türkiye kalkınma hamlesine diğer ülkelerle ölçülmeyecek kadar ağır şartlar altında girmek durumunda kalmıştır. Başka ülkelerde Birinci Dünya Savaşı 1918 yılında bittiği halde, Türkiye 1922 yılı sonlarına kadar çok yıkıcı bir ölüm kalım savaşı içinde yaşamıştır. Cumhuriyet Türkiye'si bu uzun sürede tamamen yıkılmış bir ülke üzerinde kurulmuştur. Bundan başka Türkiye kuruluşunu yardımcı olmıyan bir çevre içinde yalnız başına gerçekleştirmek zorunda kalmıştır. Büyük bir heyecan içinde çok kıt imkânlarla zamanın şartlarına göre çok önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde önemli miktarlarda dış borç ödenmiş olması, **yeni borçlanmaya gidilmemiş olduğu** ⁶⁴ da gözönünde bulundurulursa, yapılan çabanın büyüklüğü daha iyi anlaşılır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, millî gelirine oranla yüksek bir dış ticaret hacmine sahip bulunuyordu. Dış ticaret hacmi millî gelirin yüzde on beş, yirmisi çevresinde idi. Türkiye'nin ihraç malları dış pazarlarda uygun fiyatlarla satılıyor, sanayi mamulleri ihtiyaçları da hemen hemen tamamiyle ithalât yoluyla karşılanıyordu. Durum büyük buhran yıllarına kadar böyle devam etti. Fakat, dünya buhranının dış ticareti aksatması üzerine ihtiyaçların karşılanması ciddi bir mesele olarak ortaya çıktı. O zamana kadar gözle görülür bir sanayileşme ve sermaye birikimi olmamıştı, özel teşebbüs, yurt sanayiinde büyük bir sermaye birikimi yaratamamıştı. Sermaye bakımından hemen hemen tam bir yokluk hüküm sürmekteydi. Sanayileşmeye hız verilmesi bu şartlar altında kararlaştırıldı. Büyük sermaye yaratma işini Devlet üzerine aldı ve hazırlanan sanayi plânları ile Devlet iktisadi teşebbüslerinin kurulmasına girişildi.

Türkiye'nin birinci ve ikinci sanayi plânları, bugünkü anlamda birer iktisadi gelişme plânı değildir; bunlar yurttaki büyük ve temel sanayi

64

Birinci somut yalan !

1933 yılında Sovyet kredisi 8 milyon Dolar. İlk 5 Yıllık Plan yatırımları bu kredi ile karşılanmıştır.

1938 yılında İngiliz kredisi 16 milyon Sterlin;

1938 yılında Alman kredisi 150 milyon Mark

kurulmasını hedef tutan teknik plânlardır. Yatırım sahalarının seçiminde sosyal etkenlere ve yurdun kendine yeterli olmasına büyük ağırlık verilmiştir. Bu dönemde sanayi ve inşaatın millî gelirdeki payı % 10'dan % 16'ya çıkmışsa da nüfusun % 80'i tarımda çalışmakta devam etmiştir.

(2) SAVAŞ YILLARI (1939-1945) :

Türkiye, İkinci Dünya Savaşının dışında kalmakla beraber savaşın zararlarından kendini kurtaramadı. Gerek savaşa hazırlıklı bulunma zorunluluğunun ekonomiye yüklediği külfet gerekse dış âlemlerle münasebetlerin kesilmesi büyük sıkıntılar yarattı. İnsan gücünün ve başka iktisadi kaynakların büyük bir kısmının orduya verilmesi, dış ticaret imkânlarının ortadan kalkması, piyasalarda darlık ve sıkıntılar doğurdu; enflasyon hızla gelişti. Savaş yılları iktisadi bakımdan büyük bir sıkıntı dönemi olmuştur.

(3) SAVAŞ SONRASI (1946-1950):

Savaş sonrasında Türkiye toprak bütünlüğünü tehdit eden istekler ve baskılarla karşılaştı. Bu durum, savaş devresinde katlanılan ağır savunma yükünün bir süre daha devam etmesine ve barış düzenine dönüşün gecikmesine sebep oldu.

Bu durum ve çok partili demokratik düzene geçiş yolunda temel değişiklikler yapma çabalarına öncelik verilmesi kalkınma meselelerinin gereken önemle ele alınmasını geciktirdi. Türk ekonomisi, ikinci Dünya Savaşından **bütün dış borçlarını ödemiş**,⁶⁵ önemli miktarda altın ve döviz rezervi yapmış olarak çıktı. Bu rezerv, kalkınmaya ilk itmeyi verebilecek bir seviyede idi.⁶⁶ Ancak, bir yandan dünyanın yatırım malları talebi, bu malları satmak durumunda olan ülkelerin birkaç yıllık imal kapasitelerini dolduracak seviyeye ulaştığı, öbür yandan yabancı ülkeler yaygın bir para ayarlaması hareketine

⁶⁵ Bu da yanlış. Önemli ölçüde dış borç var. 1950 yılında toplam borç/GSMH oranı % 26.5.

⁶⁶ Çok doğru bir tespit. 12.12.1946 günü Başbakan Saraçolu şunları açıklamıştı: 209 ton altın (ayrıca 10 milyon Dolar döviz) rezervi + 700 bin ton hububat ve yüzbinlerce ton kömür-bakır-krom stoku var. Bu stoklar ile çok önemli boyutta yatırım yapılabilirdi. YAPILMADI.

giriştikleri, için elimizdeki dış ödeme araçlarının kalkınma amaçlarıyla hemen kullanılma imkânları ortadan kalkmıştı.⁶⁷

Sistemli gelişme için gerekli fikri ve teknik hazırlıklar 1948 yılında başlamış⁶⁸ ve ilk meseleler bu dönemde ele alınmıştır. Böylece, sosyal yatırımlar ve tarımda genişleme konularındaki hazırlıkların yapılması ve dış yardımdan faydalanma yoluna girilmesiyle 1950 yılında başlayan döneme⁶⁹ geçilmiştir.

(4) ENFLASYONCU GENİŞLEME YILLARI (1951-1958):⁷⁰

Savaş sonrası sıkıntılarının giderilmesi ve dış yardımın artması ile Türk ekonomisi dinamik bir döneme girmiştir. **İthalât bolluğu ve dış yardım, tarımda makineleşme, bunun etkisiyle ekim sahasının hızla genişletilmesi,**⁷¹ iyi ürün yıllarının birbirini kovalaması ve Kore Savaşının yarattığı yüksek dünya konjonktürü yardımıyla ekonomide hızlı bir gelişme başlamıştır. 1950-1953 dönemi Türk Ekonomisinde büyük canlılık ve bolluk dönemidir. **Elindeki ürün fazlasını ihraç edecek yer bulamıyan Türkiye'ye**⁷² dünyanın belli başlı zahire ambarlarından biri olmaya aday bir ülke olarak bakılmaktadır.

Dönemin ilk yıllarında hızla artan yatırımlar, tarımdaki büyük ürün artışı ve dış yardımlarla karşılanıyordu. Millî gelirdeki sıçrayış esas

⁶⁷ İkinci somut yalan. Yatırım malları ithalatında bir sorun yoktu: Çatalağzı termik santral ile uçak motorları fabrikası örnekleri. Ayrıca şu soruyu sormazlar mı adama: Madem yatırım yapılamıyordu. Altın rezervi nasıl eridi? Diğer stoklara ne oldu?

⁶⁸ Üçüncü somut yalan. Saraçoğlu, 1945 yılında Şevket Süreyya'ya plan yaptırmıştı. Daha sonra Vaner Planı yapıldı. Kaynak yetersizliğinden ikisi de uygulanamadı.

⁶⁹ "1950 yılında başlayan dönem" ! 14 Mayıs sonrasını kastediyor adını telaffuz etmeden. 14 Mayıs öncesi tarımda gelişme: SIFIR ! Ülkede açlık var. Dünya Bankası'ndan uzmanlar gelecekler, Devlet Planı yapılacak. Amerikalılar kendi yaptıkları plan için para verecekler. İşte ancak o zaman yatırım yapılabilecek. Bunları yazan Başbakan Yardımcısı Nihat Erim. Bkz. Sayfa 81

⁷⁰ 1949 yılına kıyasla 1958 yılı sonu itibarı ile 9 yıllık birikimli enflasyon: % 87'dir !

⁷¹ Bu iddia da çok büyük ölçüde yanlış. Bkz. "DP ve Tarım" kitabım.

⁷² Bu da doğru değil. 1952-53'de 1.6 milyon ton hububat ihraç edilmiştir

olarak tarımsal üretimden doğmakta idi. **Fakat dönemin ortalarına doğru ekilebilir toprakların sınırlarına varılması** ⁷³ ile dar boğazlar kendini gösterdi; zorlamalar, enflasyona, gittikçe büyüyen dış ödemeler açığına yol açtı ve sonunda ekonomi dengeden ⁷⁴ çıktı.

Bu yılların ekonomi politikası da önceki dönemlerdekinden değişiktir, ilk yıllarda gerek iç, gerek dış piyasada çok liberal bir tutum gösteren iktisadi politika, darlıkların ve sıkıntıların ortaya çıkması ile gittikçe kontrole doğru sürüklenmiştir. Dönemin sonuna doğru ekonomi ancak günden güne alınan geçici tedbirlerle ayakta durabilen, dengesiz ve güçsüz bir duruma düşmüştür.

(5) DURULMA YILLARI (1959-1961):

Gittikçe hızlanan enflasyon ve gerek iç, gerek dış ticarete dar boğazlar karşısında 4 Ağustos 1958 de oldukça geniş bir istikrar politikasına girildi. Paranın dış değeri fiilî devalüasyona tabi tutuldu, oldukça büyük ölçüde bir dış yardımla dış ticaret tıkanıklıkları giderildi ve içerde kredi muslukları sıkıldı. **Bu dengeye getirme işleminin sonuçları iyice belirmeden 27 Mayıs 1960 ihtilali oldu.** ⁷⁵ Bu dönemde enflasyon durdurulmuş, nispi fiyatlar normale yaklaşmış ve özellikle kredilerle borçlar konusunda bazı karışık hesaplar temizlenmiştir. Fakat bu yıllar önemli çapta iktisadi durgunluk yılları olmuştur. ⁷⁶

b. 1950 - 1962 dönemine yakından bakış :

1923 -1961 dönemiyle ilgili yukarıdaki incelemede gelişmenin ana hatlarının ve genel yönünü çizebilmek için bazı özellikler gösteren dönemler birbirlerinden ayrılmaya çalışılmıştır. Bu geniş bakış açısı içinde son iki döneme daha yakından bakmak faydalı olacaktır. Bu dönem için eldeki istatistik serileri tutarlı bir incelemeye imkân verecek niteliktedir.

⁷³ 1954 – 56 kuraklık döneminden bahis yok. Yatırımlara da değinmiyor.

⁷⁴ Son derece muğlak bir tanımlama. Dengeden çıktı da neler oldu?

⁷⁵ 27 Mayıs öncesi yatırımlar için bkz. Bölüm 2 EK - 3

⁷⁶ Çimento tüketimine baksa ya da kendi koyduğu yatırımlar tablosuna (sayfa 16) söylediklerinin gerçekdışı olduğunu kendi de görecek.

(1) NÜFUS :

Tablo 5 de görüleceği gibi Türkiye'nin yakın geçmişinde nüfus artış hızı yüzde 3 gibi pek yüksek bir seviyeye yaklaşmıştır. Bu yüksek nüfus artışı hızının sebebi hem kaba doğum oranlarının yükselmesi, hem de ölüm oranlarındaki hızlı azalmadır, ölüm oranlarındaki azalış özellikle en genç yaş gruplarında önemli olmakla beraber yaşlıların ölüm oranlarında da azalma görülmektedir.

Şehirli nüfusun toplam nüfus içindeki oranının yükselmesi, köyden şehirlere akının devam ettiğini göstermektedir.

TABLO 5 Nüfus artış ve bileşimi

TABLO 6 GSMH – Cari fiyatlar

TABLO 7 GSMH – Sabit fiyatlar

(2) MİLLİ GELİR :

Türkiye'de millî gelirin yaklaşık olarak %40'ı tarımdan doğmaktadır. Millî gelirin gelişmesi bu yüzden büyük ölçüde tarıma bağlı kalmaktadır. Millî gelir hesaplarında bazı gelir kalemlerinin tarıma bağlı olarak tahmin edilmesi bu bağıntıyı daha da büyük göstermektedir. İmalât sanayii toplam gelirin, ancak %14'ü kadardır..

Toplam millî gelir artışı bakımından 1950 ile 1962 arasında üç dönem ayırt edilebilir (Bak. Tablo 6 ve 7). 1950-1953 arası hızlı artış yıllarıdır. Ekili toprak genişlemesinin, elverişli havaların ve iyi piyasa şartlarının doğurduğu tarımsal üretim artışı 1953'e kadar hızla devam etmiştir. 1954 de kötü bir ürün yılı ⁷⁷ ile başlayan ikinci dönemde 1958 e kadar yılda %5-6 hızında artış görüldüğü halde, 1953 e oranla ortalama yıllık artış yüzde 3 kadar olmuştur. 1958 den sonra ise yılda % 2 - 3 oranında artışla tam bir duraklama görülmektedir.

Adam başına gelir Tablo : 8 de gösterilmiştir.

TABLO 8 Kişibaşına Milli Gelir

Adam başına sabit fiyatlarla Milli Gelir

Özet Tablo		
1950 = 100;	1959 = 130;	1960 = 124 !

⁷⁷

Hatırladı !

YORUM: 1957 yılından sonra kuraklık yok ve bitkisel üretim artıyor. Eşanlı olarak sanayide tüketilen elektrik, çimento ve petrol ürünleri tüketimi dev adımlarla artıyor. Bu fiziksel artışlar GSMH hesaplarına yansımadağı ve herkes yalnız parasal göstergeleri inceleyerek yorum yaptığı için durgunluktan bahsediliyor. Hiç durgunluk olduğu iddia edilen bir dönemde çimento tüketimi şu ölçüde artar mı? 1950 yılında çimento tüketimi 530 bin ton idi.

1957: 1 560 bin ton   1958: 1 537 bin ton   1959: 1 650 bin ton
1960: 2 038 bin ton   1962: 2 510 bin ton

(3) YATIRIM :

Türkiye'nin millî geliri sadece üretim yönünden hesaplanmaktadır. Millî gelirin harcama yönünde tüketim ve yatırım olarak nasıl bölündüğünü gösteren güvenilir istatistikler yoktur. Bu boşluğu doldurmak için yapılan bir hazırlık çalışmasının sonuçları tablo 9 da verilmiştir.

TABLO 9 Yatırımlar (Kitabın en çarpıcı 1. Tablosu)

YORUM

1950 – 1960 Toplam yatırım 38 800 milyon TL (8.1 milyar Dolar)
Bu yatırımların cari TL'si ile 12 321 milyon liralık bölümü “Makine – Teçhizat” için harcanmış. Bu meblağın 1950 TL'si karşılığı 7 213 milyon TL'si. Onun karşılığı da 2 576 milyon Dolar: Menderes'in Dövizleri, kullandığı dış kaynak: 2 .5 milyar Dolar.

Böylelikle İnönü'nün 1958 yılında 2 milyar 50 milyon Dolar hesapladığı, benim 27 Mayıs'a kadar 2.5 milyar Dolar diye düzelttiğim, artırdığım, dış kaynağın nereye gittiği de ortaya çıkıyor:

14 Mayıs (1950) ve 27 Mayıs (1960) arası kullanılan dış kaynak, kuruşu kuruşuna, 8.1 milyar Dolarlık toplam yatırımların ithal makine ve teçhizatı için kullanılmış. DPT bu hesabı yapamamış. Görememiş. Dövizlerle har vurup harman savrulmamış. Yatırım yapılmış. Ayrıca aşağıdaki hesabı da görememişler: Milli Gelirin; 1950 yılında % 9.63'ü; 1958 yılında % 13.97'si; 1959 yılında % 15.63'ü; 1960 yılında % 15.89'u devamlı artan bir şekilde yatırımlara ayrılmış. Durgunluk filan YOK !

Dönemin büyük kısmında Türkiye'deki gayrisâfi yatırımlar gayrisâfi millî hasılanın yüzde 12 si ile 15 i arasında değişmektedir. Bunun

ortalama olarak gayrisâfi millî hasılanın yüzde biri ile üçü arasında değişen kısmı dış kaynaklar (Bağış veya kredi) ile karşılanmaktadır. Şu **halde** iç tasarruf gayrisâfi millî hasılanın yüzde 9 u ile 13 ü arasında oynamaktadır.⁷⁸

(4) TEMEL MALLAR: (Kitabın en çarpıcı 2. Tablosu)

Özet Tablo

Yıl	Çelik	Elektrik	Akaryakıt	Çimento	Çimento
	Üretim ⁷⁹	Üretim	Tüketim	Tüketim	Üretim
	<i>Bin ton</i>	<i>Mil kwst</i>	<i>Bin ton</i>	<i>Bin ton</i>	<i>Bin ton</i>
1950	76	790	503	530	395
1960	215	2 815	1 729	2 042	2 038
Artış %	183	256	244	285	416

Sanayileşme bakımından önemli temel mallarla ilgili istatistik bilgiler Tablo: 10'da verilmiştir. TABLO 10 Temel mallar

DPT tablosunda taşkömürü ve linyit üretim rakamları da yanlıştır. Doğrusunu veriyorum: (<i>bin ton</i>)		
	Taşkömürü	Linyit
1950:	4 361	1 214
1960:	6 318	3 867
Artış:	% 45	% 219
YORUM: Temel malların üretim ve tüketiminde % 250'yi aşan oranlarda artış var. DPT'nin bile bu artışları görememiş olması imkansız. Ama görse bile yorumlayamıyor. İçinden gelmiyor ! Tablo 10 ile ilgili, yukarıda bold olarak verdiğim cümle dışında hiçbir yorum yok. Ne olmuş da bu temel mallar bu ölçüde artmışlar???		

⁷⁸ Yatırımların % 9.63'den başlayıp % 15.89'a çıktığını, devamlı artış trendinde olduğunu, durgunluk olduğunu iddia ettiği 1958 – 1960 döneminde zirveye ulaştığını görüyor ama görmezlikten geliyor. Değinmiyor. % 9.63'den % 15.89'a yükseliş oranı % 65'dir.

⁷⁹ DPT'nin 10 numaralı tablosunda 1950 yılı çelik tüketimi 310 bin ton olarak verilmiştir. Bu yanlıştır. 1950 yılında, 14 Mayıs'tan sonra önemli miktar demir-çelik ithal edilmişse de toplam ithalat (inşaat demiri ağırlıklı) 145 bin ton, Karabük haddehane üretimi ise 76 bin tondur. Toplam 221 bin ton. Buna karşı 1949 yılında ithalat 51 bin ton, üretim ise 70 bin tondur. 1960 tüketimi 531 bin ton olduğuna göre 1949-1960 arasında çelik tüketimi artışı % 339'dur.

(5) MALİYE:

Türkiye'de kamu kesimi, genel bütçe, katma bütçe ve mahallî bütçelerle idare edilmektedir. İktisadi Devlet Teşekküllerinin de Devlet kesimi içine alınması düşünülebilir. Fakat bu teşekküller kuruluş amaçlarına göre geleneksel bütçe sınırları içinde gösterilemeyen işlemlere de girdiklerinden bunların burada ayrı tutulması gerekir. Türkiye'de son on iki yılda Devlet gelirleri, Devlet giderleri ve bunların gayrisâfi millî hasılaya oranları Tablo: 11 de gösterilmiştir.

TABLO 11 Devlet Gelirleri ve Giderleri (Genel ve Katma Bütçe)

TABLO 12 Devlet Gelirleri (1950 – 1962)

TABLO 13 Devlet Harcamalarının cari harcamalar ile yatırımlar arasında bölünüşü

Genel ve katma bütçeler yatırımlarının ve bunlar yoluyla yapılan İktisadi Devlet Teşekkülleri yatırımlarının gerek genel harcamalara gerekse milli hasılaya oranı yukarıda görüldüğü gibi dönem boyunca gittikçe artmaktadır.

TABLO 14 Yatırımların bileşimi

TABLO 15 Bütçe açığının karşılanması

(6) PARA VE FİYATLAR :

Türkiye, bir çok başka ülkeler gibi, İkinci Dünya Savaşında oldukça hızlı bir enflasyon dönemi yaşamış, bunu 1945 -1951 arasında fiyat kararlılığı takip etmişti. 1951 de fiyatlar yeniden yükselmeğe (Tablo - 16) ve 1954 den sonra bu yükseliş gittikçe hızlanarak aşırı bir enflasyon⁸⁰ eğilimi göstermeğe başladı. Durumun bozulması üzerine Ağustos 1958 de bir istikrar programı uygulanmasına karar verildi. Bu program, açık finansmana son vermek ve para arzı genişlemesini durdurmak amacını güdüyordu.

Ağustos 1958'den sonra fiyatlar bir süre daha yükselmeğe devam etmiş, fakat 1959 yılının başından sonra fiyatların genel seviyesi oldukça kararlı kalmıştır.⁸¹

⁸⁰ Aşırı enflasyon dediği 1956 – 1959 arasında, 4 yıl, ortalama % 17 !
1955 yılı sonu itibarı ile 6 yıllık birikimli enflasyon % 17.5,
1960 yılı enflasyonu ise % 5.

⁸¹ Bunun adına "İKRAR" deniyor !

İstikrar programı özellikle para ile ilgili tedbirlere dayanıyordu. Çünkü, Tablo 17’de görüleceği gibi, Türkiye'deki fiyat hareketleri geniş ölçüde para arzındaki değişimlerden doğmuştur. Para ve banka istatistiklerinin yıl sonu rakamları Tablo - 17 de verilmiştir.

Banka mevduatındaki gelişmeler efektif para (Banknot ve madeni para) arzını çok yakından kovalamaktadır. Böyle olunca, tedavüldeki banknot hacmini etkileyen unsurlar dolayısıyla toplam para arzını da tayin etmektedir.

TABLO 16 Fiyatların seyri

1958 istikrar programı Merkez Bankasının para çıkarması ve banka kredileri üzerine kısıntılar koyuyor, bir prim düzeniyle Türk Lirasını ayarlıyor ve oldukça önemli bir dış yardımla dar boğazların genişlemesini sağlıyordu. İstikrar tedbirlerinin genel fiyat seviyesi üzerindeki olumlu etkileri ancak 1959 yılının ortalarına doğru görülmeğe başlandı. Bu uzun gecikmenin sebepleri şunlar olabilir. Kısıntılar tam uygulanamamıştır. İktisadi Devlet Teşekküllerini büyük zararlardan kurtarabilmek için maliyetlerinin çok altında olan bazı fiyatlara zam yapmak gerekmiştir. Ayrıca, Fiyat indekslerine suni bir şekilde akseden fiyat artışları olmuştur. Bunun sebebi önceki yıllarda indekslere giren fiyatlardan bir çoğu narh fiyatı veya kontrollü fiyat olmaları yüzünden piyasada (veya karaborsada) cari olan gerçek fiyatları belirtmekten uzak bulunmasıdır.

1959’un ortasından beri fiyatlardaki artış çok yavaşlamıştır. Sekiz dokuz yıllık enflasyon döneminden sonra üç yıldır fiyatlar oldukça kararlı bir duruma gelmiştir.

Geriye bakıldığında stabilizasyon politikasının başarı ile sonuçlanmış olduğu söylenebilir.⁸²

TABLO 17 Para arzı

(7) DIŞ TİCARET:

Tablo 18’de Türkiye’nin ithalâtı, ihracatı ve dış ticaret açığı gösterilmiştir.

⁸² Bu kadar laftan sonra bir DOĞRU söz.

TABLO 18 Dış Ticaret

Millî gelir ve başka alanlarda gelişmeler olmuşsa da Türkiye'nin dış ticareti 1950 den beri hemen hemen hiç bir genişleme göstermemiştir.

Kronik bir dış açık vardır.

Dış açığın miktarındaki oynamalar, ihracat yönünden özellikle hava şartları, ithalât yönünden ise, dış kredi imkânları etkisine bağlı bulunmaktadır. 1958 de yapılan para ayarlamasının da dış ticaret dengesine bir yardım sağlamadığı anlaşılmaktadır. Kronik açık sonucunda biriken borç yükü, dış dengeyi büsbütün zor bir duruma sokmuştur. Borçların bugünkü seviyesine göre, önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin her yıl önemli miktarlarda faiz ve ana para olarak borç ödemesi gerekmektedir.⁸³

(8) EKONOMİ POLİTİKASI :

1950 - 1962 dönemi, hem Türkiye ekonomisinde bir dönüm noktası olmak, hem de içinde bulunduğumuz şartların sebeplerini ortaya koymak bakımından önem taşımaktadır. Bu dönem içinde iktisadi mesele ve müesseselerin gelişmesi ve sonuçları şöyle özetlenebilir :

1950 de iktidara gelen yeni hükümet işe liberal bir ekonomi politikası götürmek amacıyla başlamıştı.

İlk yıllarda bu politikaya bağlı kalınmak istenmiştir. 1950-1952 yılları iç ve dış ekonomide kararlılık ve dengenin devam ettiği yıllardır. Fakat ilk iki üç yılın bolluk ve büyümesi kaybolup da sıkıntılar başlayınca devlet, iktisadi hayata müdahalesini artırmış, gerek iç, gerek dış ticaret üzerine kontroller yığılmağa başlamıştır.

İlk yıllarda ekime yeni açılan topraklar, dış yardımlar ve elverişli dış piyasalar özellikle tarım gelirinde büyük bir sıçrama yarattı. Girişilen büyük yatırımlar ve gittikçe artan Devlet giderleri büyük ölçüde enflasyonla⁸⁴ karşılanıyordu.

⁸³ Yatırımlara hiç değinmiyor. Ayrıca 1960 yılında Borç/GSMH oranının 1950 yılından daha düşük bir rakam olduğuna da değinmiyor.

⁸⁴ Olmayan enflasyon. Kendi tablosunu bile göremiyor. DPT'nin bu cümlesi ile ansiklopedi yazarı Tevfik Çavdar'ın 61 inci sayfadaki aynı konudaki cümlesi *idantiktir* (aynısı ve tıpkısı). Aynı zihniyet aynı yanılğı.

Emisyon artışı, elverişli dış ticaret durumu ve gerçek gelir artışı sebebiyet [i ile] ⁸⁵ ilk ağızda fiyatlara büyük ölçüde yansımada. Fakat kısa bir süre sonra paranın iç ve dış değerinde düşme başladı. Para değerindeki düşüş iki yoldan karşılanmağa çalışıldı. Bir yandan kanuni kısıntı ve fiyat kontrolleri ile fiyatlardaki artış önlenmeğe çalışılırken bir yandan da Devlet teşebbüsleri maliyetlerinin altında satış yapmağa ve zararına çalışmağa zorlandı. Bu zararlar Devlet kaynakları üzerine ayrıca bir yük oluyor ve açık finansmanı daha da artıyordu. Böylece bir enflasyon “Helezonu” ⁸⁶ ortaya çıkmıştı.

Aşırı enflasyon politikasına 1958 deki stabilizasyon kararları ile son verildi ve ekonomi moneter bir iflâsın eşiğinden zor kurtuldu. ⁸⁷

Açık finansman, enflasyon ve maddi kontroller politikasının sekiz yıllık ömrü hakkında toptan hüküm vermek zordur. Bu politika sonucunda yurttan zoraki tasarruf ve yatırımların arttırıldığını, iş hayatına canlılık geldiğini ve teşebbüs faktörünün teşvik edildiğini iddia edenler olmuştur. Gerçekten, bu dönem içinde ekonominin kazandığı dinamizm, canlılık ve hiç olmazsa kaynaşma ve seyyaliyet inkâr edilemez. Fakat ne dereceye kadar enflasyoncu politikanın sonucu olduğu kesin olarak değerlendirilemeyecek bu hususlara karşılık zarar hanesinde şu hususların bulunduğu şüphe yoktur:

Önce enflasyon, yurttan gelir dağılımını çok adaletsiz bir yönde değiştirmiştir. Açık finansmanın yükü mahdut zümrelerin sırtına yüklenmiş, sabit gelirli olanların gerçek kazançları gittikçe azalmıştır.

İkinci olarak, paranın değerinden kaybetmesi ve buna rağmen paranın dış değerinin suni olarak yüksek tutulması yüzünden ihracat azalmış, ithalât artmış ve döviz darlığı içinde dış ticaret tamamıyla maddi kontrol altına girmiştir. Bu durum, doğurduğu kararsızlık ve keyfilik yanında, büyük sermaye kaçışlarına da sebep olmuştur.

Enflasyonun kontroller ile beraber doğurduğu belki de en önemli olumsuz sonuç, fiyat mekanizmasının işleyişinin bozulması ve normal piyasanın ortadan kalkmasıdır. Bu yüzden, bir yandan ekonomi çok

⁸⁵ Dizgi hatası

⁸⁶ Dört yıl süre ile ortalama % 17.5 düzeyinde fiyat artışını ki, sonunda % 5'e inmiş (1960) “Enflasyon Helezonu” olarak tanımlıyor.

⁸⁷ Kendisi de inanmış mıydı acaba bu satırları yazarken?

verimsiz bir kontrol bürokrasisinin sıkıntıları içinde boğulurken öte. yandan da yurttan acısı bugün bile duyulan bir yanlış kaynak dağılımına sebebiyet verilmiştir. Gelişen bir ekonomi ile birlikte piyasa ve bunun müesseseleri (Borsalar, para ve sermaye piyasaları) geliştirecekken, bunun tam tersi meydana geliyor ve ekonomi, olan seyyalietini de kaybediyordu. Sonunda fiyatlar ihtiyaç ve maliyetleri yansıtamaz oldu.

Dar boğazlar yüzünden üretim aksadı ve daha kötüsü yatırımlar yurt bakımından verimsiz olanlara aktı.⁸⁸

Bu dönemin ekonomi politikası sonucunda Türkiye ekonomisi bugün bir ayarlama, yeniden düzenlenme meselesi ile karşı karşıyadır.

(9) SAVUNMA HARCAMALARI: (Bkz. Ekli CD)

NOT: Demokrat Parti'nin ekonomi politikasını birinci derecede ilgilendirmediginden bu bölüme ekli CD'de yer verilmiştir.

3. BUGÜNKÜ DURUM VE BAŞLICA MESELELER:

Bugün Türk ekonomisi yeni bir dönüm noktasındadır. Plânlı bir iktisadi kalkınma dönemine geçerken Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu belirten bazı temel bilgileri vermek, iktisadi faaliyeti sınırlayan dar boğazlardan bir ikisine kısaca dokunmak ve hemen el atılması gereken bazı kuruluşlardan bahsetmek yerinde olur.

Aşağıdaki rakamlar Türkiye'de çözüm bakliyen meselelerin büyüklüğünü göstermek bakımından dikkat çekicidir.⁸⁹

Türkiye'de okuma yaşındaki ve üstündeki nüfusun yüzde 60 ı okuma yazma bilmemektedir.

Köylerin yüzde 53 ü,

Belediyelerin yüzde 5'i içme suyundan yoksun veya yeteri kadar içme suyu bulamıyacak durumdadır.

Nüfusun yüzde 69 u elektrikten faydalanamamaktadır.

Doğan her 1.000 çocuktan 165 i bir yıl içinde ölmektedir.

⁸⁸ Tek bir örnek verebilse... veremiyor !

Üretim aksamış, yatırımlar yurt bakımından verimsiz olanlara akmış?

Belki dizgi hatası olmuştur. "Alanlara" sözcüğü yerine "olanlara" sözcüğü dizilmiştir?

⁸⁹ Bu bölümün ekinde (Ek - 4) aynı konuların 1949 göstergelerini veriyorum.

Nüfusun yüzde 2,5 i veremlidir.

4 bin kişiye bir doktor ve hastanelerde 1 hemşireye 111 yatak düşmektedir.

Meslekten her ilkokul öğretmene 60 öğrenci ve her eğitici tarım teknisyenine 25 - 30 köy düşmektedir.

Şehirlerde ortalama 2,7 kişi, köylerde 2,1 kişi bir odada oturmakta, şehir konutlarının yüzde 30'u ise oturulamıyacak bir durumda bulunmaktadır.

En büyük üç şehirdeki nüfusun yüzde 30 u tek odalı evlerde yaşamaktadır.

Gecekondularda yaşayan insan sayısı 1,2 milyondur.

Türkiye'de nüfus artışı en yüksek hızı ile devam etmektedir. Bugün tarım kesiminde en yüksek çalışma mevsiminde bile bir milyon işsiz bulunduğu hesaplanmıştır. Gerek bugünkü işsiz kimseler, gerek ileride doğacak ilâve iş gücü hem iktisadi gelişme için faydalanılabilecek bir kaynak, hem de çözülmesi gereken sosyal bir meseledir. Bu durumda güdülecek ekonomi politikası çalıştırma hedefini ihmal edemez.

Ekilen toprakların genişlemesi yönünde 1950 de başlayan hareket, sınırına varmış ve duraklamıştır.

TABLO 20 Ekilen topraklar

Tablonun Özeti: Ekilen topraklar (<i>bin hektar</i>)	
1944	8 170
1950	9 868
1960	15 305

Görülüyor ki, bundan sonra tarımda artış, hektar başına verimin yükseltilmesine bağlıdır. 1950'den beri hektar başına alınan hububat verimi tablo 21'de gösterilmiştir:

TABLO 21 Tahıl verimi kg/hektar

Tablonun Özeti: Verim: (<i>kg/hektar</i>) - 1954 – 1956 kurak yıllardı			
1950	942	1957	1 195
1953	1 295	1958	1 201
1954	854	1959	1 103
1956	955	1960	1 175

Görüldüğü gibi, hektar başına verim çok düşüktür. Otuz yıl öncesiyle karşılaştırılsa bile tarımda verimin ancak yüzde 27 oranında artmış olması, Türkiye'de şimdiye kadar bütün tarım ürünleri artışlarının yaygın tarımdan doğduğunu ve yoğun tarıma gidilemediğini göstermektedir. Buna göre tarımda kolay genişlemenin sona erip zor bir gelişme dönemine girildiği anlaşılıyor. Toprakların sulanması için girişilecek yatırımlar pahalı yatırımlar olacaktır. Gübreleme aynı şekilde büyük harcamaları gerektirmektedir. Üstelik verimli olmıyan bugünkü tarım işletmeciliği, yeni bir düzene sokulmadıkça, gerek Devlet yatırımlarından faydalanma, gerekse daha bilgili tarım yapma imkânları zayıf kalacaktır. **Bu sebeplerden, Türkiye'de köklü bir tarım reformu artık kaçınılmaz bir zorunluluktur.**

Büyük bir millî varlık ve Devlet sermayesinden meydana gelen kuruluşlar topluluğu olan iktisadi kamu teşebbüslerinde köklü bir yeniden düzenleme gerekmektedir. Gelecekte de Devlet eliyle yapılacak yatırımların geçecekleri kanal ve toplanacakları kuruluşlar olarak bu teşebbüsler kalkınma plânı bakımından hayatî önemdedir. Bunlar, bugünkü durumlarıyla rasyonel bir işletme politikası ile tutarlı bir yatırım politikasından yoksundurlar. Yurt kalkınmasındaki önemli rollerini oynayabilmeleri için bu teşebbüslerin yeniden düzenlenecek bir sistem içinde çalışmaları şarttır.

4. TÜRKİYE'NİN KALKINMASI VE DIŞ ÇEVRE:

Bu bölüme, Demokrat Parti dönemini birinci derecede ilgilendirmedikten ekli CD'de yer verilmiştir: Bölüm 2 Madde 4

YORUM: BBYKP okuyucuyu eksik ve yanlış bilgilendiren bir belgedir. Bu kitabın Birinci Bölümü'nün bence en önemli sayfası 16 ıncı sayfadır. 38.8 milyar TL yatırımı veren tablo aynı zamanlarda yatırımların hiç azalmadan devamlı arttığına da işaret etmektedir. Makine ve teçhizat yatırımları, ki o dönemde tamamı ithal edilmişti, 2.5 milyar Dolar mertebesindedir. Bu da Demokrat Parti Hükümetlerinin kullandığı toplam dış kaynağa eşittir. BBYKP kitabını yazanlar bu gerçekleri hiç yorumlamamışlardır. Görmemişlerdir.

Aynı sayfada temel malların üretim-tüketim göstergeleri verilmiştir. Bunlar 1940-1050 ve 1960-1970 dönemleri ile kıyaslanmayacak oranlarda artışları yansıtmaktadır. Yatırımlar tablosu sayfanın üstünde, bu yatırımların sonucu temel malların üretim/tüketimindeki artışlar altta. İkisi de yorumsuz. **Psikolojik körlük bu sayfada zirveye ulaşmıştır.**

BÖLÜM 2 EK – 1

TEVFİK ÇAVDARIN CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRKİYE ANSİKLOPEDİSİNDE “DEMOKRAT PARTİ” YAZISI

80’li ve 90’lı yıllarda İletişim Yayınları bir dizi ansiklopedi yayımladı. Bunlardan birinde, **Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi’nde, Abdullah Öcalan “Yazarlar”⁹⁰ arasında gösterilmişti. Tarih: 1990. PKK terörünün zirvede olduğu yıl. Özel Sektörün yayımladığı ansiklopedide pekekeci Öcalan Toplumsal Mücadele uzman yazarı ! Burası Türkiye. Teröristler ansiklopedi yazarı olabiliyor.** Bu ansiklopedinin genel yönetmeni; eski Kadro’cu, daha sonra Zafer Gazetesi başyazarı ve radyo yorumcusu Buran Belge’nin⁹¹ oğlu, İletişim Yayınları A.Ş.’nin sahibi, Murat Belge.

“Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi”nin (1983) Genel Yönetmeni de Murat Belge imiş. Murat Belge de genel yönetmen olarak Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi’nin Demokrat Parti bölümünü Tefvik Çavdar’a yazdırmayı uygun görmüş. Başka deyimle tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.

Ben ADALET gazetesinde köşeyazarlığı yaptım, sekiz yıl (1974 – 1982). 1979 – 1994 arasında FORUM dergisinde yazarlık yaptım. Önce imzasız notlar, daha sonra imzalı “inceleme” makaleleri bir defa da başyazı yazdım. 1995 yılından beri adı önce Demokrat Türkiye, daha sonra Kemalist-demokrat Türkiye olan derginin yazarlığını yapıyorum. Hiçbir zaman bir ansiklopediye yazı yazmayı ve kendimi ansiklopedi yazarlığı düzeyine erişmiş bir yazar olarak düşünmedim. Ama Türkiye de Abdullah Öcalan ansiklopedi yazarı olabiliyorsa Tefvik Çavdar da “Cumhuriyet Döneminde Türkiye Ansiklopedisi” için Demokrat Parti’yi *yazıverir*. Nasıl yazar? Masal gibi.⁹² Her iki ansiklopedinin genel yayın yönetmeni de Murat Belge.

Masallar ve Gerçekler’de Tefvik Çavdar’ın masal gibi ekonomi görüşlerini irdelemiş ve eleştirmiştim. O tarihte ansiklopedi yazar-

⁹⁰ Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi’nin Öcalan dışında diğer yazarları için bkz. Bölüm 2 Ek 5

⁹¹ Bu da Demokrat Parti’nin şaşkınlığı !

⁹² Bkz. “ATATÜRK-Bayar ve DP *ekseninde* Masallar ve Gerçekler” Sf. 117

lığını bilmiyordum. Aşağıda kısa alıntılarla inceleyeceğim ansiklopedi yazısı Bölüm 2'ye uygun bir ek oldu. DPT masal yazar da Tevfik Çavdar geri kalır mı? Bakınız Türkiye'de ansiklopedi yazarlığı nasıl olabiliyor:

Sayfa 2068

“İlk hükümeti de Adnan Menderes oluşturdu... DP ileri gelenleri gene de huzursuzdular. Bu huzursuzluğun kaynağını ⁹³... İsmet İnönü'ye bağlılığı kuşkusuz bir biçimde açık olan orduydü. Nitekim, Ağustos ayında orduda önemli bir tasfiye hareketi yapılarak...yeni bir komuta heyeti oluşturuldu.” ⁹⁴

“..Merkez Bankası'nda döneme göre yüksek sayılabilecek döviz ve altın rezervlerinin birikmiş olması..”⁹⁵

“... traktör vb modern tarım girdileri ekim alanını genişletiyor...”

Sayfa 2071

“DP iktidarında etkisini bugüne kadar hissettiğimiz atılımlardan bir de tarım alanındaki makineleşmedir. Buna, tarım kesimindeki modern girdilerin kullanılması da diyebiliriz... kısa sürede tarım alanında kullanılan traktör sayısı 1950'nin hemen hemen 15 katına çıkmıştır.”

YORUM:

Önce şu traktör konusunu açıklamak istiyorum.

Yıllar	Traktör Sayısı	Sayı x 15	Bu sayıya ulaşılan Tarih
1948	2 748	41 220	1959
1949	6 300	94 500	1969
1950	16 600	249 000	1975

Traktör sayısının 15 kat artmış olması iddiası da görüldüğü gibi YANLIŞTIR. MASALDIR.

⁹³ “Kaynağı” olmalı

⁹⁴ Yanlış. Hiç kimse huzursuz filan değil. Komuta heyetindeki değişiklik, Adnan Menderes Hükümeti 2 Haziran (1950) günü güvenoyu aldıktan 4 gün sonra 6 Haziran günü yapıldı. Kimsenin de gık'ı çıkmadı. Bkz. 7 Haziran 1950 Cumhuriyet ve Zafer Gazeteleri

⁹⁵ Yanlış. Altın rezervi vardı. Döviz ise eksideydi, 13 milyon Dolar

Traktör sayısının 1950 sonrası gelişimi:

1952	31 415
1953	35 670
1960	42 136

1950 – 1960 döneminde çiftçi aile sayısı ise 2 milyon 500 bin düzeyinde idi. Bu durumda traktörü olan ailelerin oranı 1950 yılında binde 7, 1960 yılında ise binde 16 idi.

İşlenen alanlar 1950 yılında 10 300 bin Hektar, 1960 yılında 23 300 bin Hektar idi.

Traktörle işlenen arazi ise 1950 yılında 1 244 bin Hektar, (% 9.4) 1960 yılında 3 160 bin Hektar (% 13.6) olmuştu. Bu durumda hayvanla işlenen arazi 1950 yılında 12 056 bin Hektar, 1960 yılında ise 20 104 bin Hektar idi. Başka anlatımla hayvanla işlenen arazi 1960 yılında azalmamış, artmıştı. Dolayısı ile “Ekilen alanları traktör ve diğer modern tarım girdileri genişletti” iddiası da doğru değildir. Sınırlı sayıda traktörler ve traktör pullukları dışında 1950 – 1960 yılları arasında sözü edilebilecek başka bir “modern tarım girdisi” yoktu.⁹⁶

Sayfa 2071

*“Traktörün tarım alanına girmesi, ekim alanının da büyümesine neden oldu. Bunun sonucu **marjinal topraklar** bile ekim alanına açıldı. 1950’lerin başında 13 milyon hektar dolayında olan **ekili arazi** beş altı yıl sonra 25 milyona hektara ulaşmadı.”???* Aslına bakılacak

YORUM

İşlenen alanlar 13 300 bin hektardan 23 300 bin hektara çıkmıştı. 1971 ve 1972 yıllarında 25 milyon hektara yükselen **işlenen alanlar** daha sonra tekrar 23.5 milyon hektar seviyesine inmiştir. Bugün de aynı düzeydedir.

⁹⁶ Bkz. “Demokrat Parti ve Tarım”

Ansiklopedi yazarı işlenen alan ile ekilen alan arasındaki farkı dahi bilmiyor. Ekilen Alan + Nadasa Bırakılan Alan eşittir İşlenen Alan.

1950 yılında ekilen alan 9 900 bin hektar, 1960 yılında ise 15 300 bin hektardı.

“Marjinal topraklar bile ekim alanına açıldı” iddiası da YANLIŞTIR.

Bu iddia doğru olsa idi, 1950 ve 1960 yıllarının ortalama verim göstergeleri düşüş gösterirdi. Oysa DPT’nin tablosunda ⁹⁷ bile verim göstergeleri şöyledir:

Hububat verim göstergeleri (kg/hektar) :

1950	942 Ortalama verim
1953	1 295 Yağış nedeni ile çok yüksek verim
1954	854 Kuraklık nedeni ile çok düşük verim
1960	1 175 Ortalama verim

Görüldüğü gibi kuraklık ve iyi yağış yılları hariç, 1950 yılından 1960 yılına gelirken verimde düşüş değil artış olmuştur: 1 175 / 942: % 25. Eğer tarıma açılan araziler iddia edildiği gibi **marjinal toprak** olsa idi, verim artışı değil, verim azalması olurdu.

Sayfa 2071

“Fiziki altyapının tamamlanması, DP ekonomik programının bir başka önemli maddesidir. Karayolu, baraj ve enerji yatırımları şeklinde karşımıza çıkan bu altyapı tesisleri için kullanılan kaynak enflasyondur.”⁹⁸ Yani enflasyonist baskı bir yerde cebri tasarruf rolü oynamaktaydı. Muhalefet partilerinin çeşitli fırsatlarda dile getirdikleri emisyon hacminin denetimsiz bir biçimde arttığı ve bunun da Enflasyonu doğurduğu şeklindeki eleştiriler, bir yerde yatırımların yarattığı istihdamla cevaplandırılıyordu.

YORUM:

“DP döneminde karşılıksız para basıldı” iddiası gerek muhalefet gerekse Dünya Bankası, New York Times gibi Türkiye’nin yatırım-

⁹⁷ Bkz. Sayfa 56

⁹⁸ ??? Bu ne demek? “Karşılıksız para basmaktı” demek istiyor ansiklopedi yazarı herhalde?

larını sınırlamak isteyenler tarafından yaygınlaştırılmıştı. Bu iddia çok büyük ölçüde yanlıştı. Çünkü karşılıksız para basılmıyordu.

Para artan fiziksel üretimi karşılamak üzere basılıyordu. Ancak üretim artışları milli gelire eksik yansdığı için, emisyon artışlarının bir bölümü “karşılıksızmış “ gibi görünüyordu.

Sayfa 2017 – 2071

“DP’nin iktisadi politikasının kaçınılmaz bir biçimde dış borçlanmaya başvuracağı açıktı. Oysa Lozan’dan sonraki kuşakların dış borçtan korkması, bu konuda önemli bir engeli meydana getirmekteydi. Ne var ki, DP’nin dış ittifakları bu engellerin kolaylıkla aşılmasını sağladı. Sadece Lozan’a imza koyan İsmet Paşa’nın eleştirileri dış borçlanmayı sınırlamada yararlı olmadı. 1950 – 1954 arasındaki borçlanma dönemi kısa sürede borcu sağlayan dış güçlerin istediği boyutu sağladı. Türkiye ödeme kabiliyetini yitirince, yeni borçlanma olanakları ortadan kalktı.

“1955-1958 yılları arasında ithalata dayanan Türk ekonomisi önemli bir darboğazı yaşadı. Küçük sanayi ile bir nevi ithal ikamesi politikasının izlenmesi, gereksinim açığının karşılanmasına yetmedi. Kuyruklar büyüdü. Yatırımlar zorlandı, hatta çoğu kere durdu. Bu durum DP hükümetinin teslim alınması için yeterli ortamı sağladı.

“Sonuçta, 1958 Ağustosunda alacaklı ülkelerle imzalanan konsorsiyum Türk ekonomisinin doğrultusunun tespiti açısından bir nevi dış ipotek altına alınmasını sağlayarak yeni borçlanma kaynakları yarattı.

“Böylece Türk ekonomisi ileri sanayi ülkelerinin istekleri doğrultusunda, adeta bağımlı bir konuma gelmiş bulunuyordu. Bu konumun yarattığı sorunlar katlanarak günümüze kadar gelmiş bulunmaktadır.”

YORUM: 4 Ağustos 1958 Para Operasyonu Türkiye Cumhuriyeti’nin en başarılı mali istikrar tedbirler demetidir. Önce, *“Türk ekonomisinin doğrultusunun tespiti açısından bir nevi dış ipotek altına alınması”* iddiası, temelden geçersizdir. Olayı kısaca özetliyorum:

Menderes, Dünya Bankası'nın dayatma Barker Raporu'nu uygulamamış, askıya almıştı. Banka ile ilişkiler Seyhan ve Demirköprü (Gediz) barajları nedeniyle gergindi. Banka, Türkiye'ye 50 – 60 milyon Dolar'dan daha fazla kredi vermemeyi 14 Mayıs'tan çok önce kafasına koymuştu. Gerisini Vaşington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin'den alıntılıyorum:⁹⁹

“1948 yılında, Dünya Bankası'na bazı projeler verilerek kredi talebinde bulunmuştuk. Banka, usul veçhile, iktisadi ve mali durumumuzla birlikte projelerin “rentabilite” verimlilik derecesini incelemek üzere memleketimize bir heyet göndermeyi kararlaştırdı. Seyahate çıkmazdan evvel ziyaretime gelen heyet başkanı eski dostum Mr. Mason, söz arasında, iktisadi kalkınma programımızı fazla hızlı tempoya tabi tuttuğumuz¹⁰⁰ izleniminde olduğunu açıklamıştı... Mason... programın daha uzunca vade içinde devamlı küçük istikrazlarla başarılması görüşünü savundu... verecekleri para miktarının 20 – 40 milyon Dolar arasında olduğunu açıklayınca ben, istikrazın 50 milyondan aşağı tutulması halinde memlekette hayal kırıklığı uyandıracağını belirttim.¹⁰¹

“Heyet memleketimize gitti. İncelemelerini yaptı. Avdetinde Mr Mason yine ziyaretime geldi. İzlenimlerini şöyle özetleyebilirim:

“... Şahsi düşüncemize göre Türkiye'ye yapacağımız ikrazı iki devreye bölmek, biricisini 30 – 40 milyon arasında¹⁰² kamu sektörüne vermek, ikinci bir müracaatınızda da krediyi özel sektör yararına almak uygun olur.

Dünya Bankası daha 1948 yılında Türkiye kredilerini sınırlamıştı. 1953 yılında, 1949 yılına kıyasla enflasyon eksi % 1 iken, Demirköprü barajını kredilendirmemek için yok enflasyon, yok dış ticaret açığı gibi bahanelerle yan çiziyorlardı. Sonunda Menderes 16 Şubat 1954 tarihli mektubu yazdı, Bayar'a (o tarihte ABD'de resmi ziyarette)

⁹⁹ Dışişlerine 34 Yıl - Washington Büyükelçiliği, Feridun Cemal Erkin, Türk Tarih Kurumu, 1986

¹⁰⁰ 14 Mayıs öncesi. Yatırımlar SIFIR düzeyde. Vaner Planı çerçevesinde beş yılda dış parası 615 milyon Dolar yatırımm projeleri hazırlanmış. Dünya Bankası, “fazla hızlı tempo” diyor.

¹⁰¹ Üst limit konuyor: 50 milyon Dolar. Bkz sayfa 1

¹⁰² Kafaya koymuş bir kere. Artırmıyor.

elden gönderdi onun da görüşünü aldıktan ve resmi ziyaret tamamlandıktan sonra mektup 23 Şubat günü Dünya Bankası'na verildi. Bu olayın geniş bir özeti Feridun Cemal Erkin'den naklen ekli CD'de yer almaktadır.

Türkiye bu olaydan sonra Dünya Bankası defterini kapattı ve devam eden yatırımlarının dış parasını karşılamak için ABD'den ki kez 300 milyon Dolar istedi. 1954 yılında Menderes, 1955 yılında Zorlu. ABD dilim dilim toplam 100 milyon Dolar verdi. Bir yandan da Menderes'in "ülkeyi borçlandırarak çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik ettiğini" yazdırıyordu, örneğin New York Times'ın 24 yaşındaki Ankara muhabiri Welles Hangen'e.

Ne zaman ki Irak'ta ihtilal oldu, 20 gün sonra 359 milyon Dolar taze para geldi. 400 milyon Dolar borç ertelendi, % 2'nin altında faizle. 359 milyon Doların 25 milyonu İMF'den geldi. İki şartları vardı: Mevduat 3.9 milyar TL ile sınırlansın. Banka kredileri 8.1 milyar TL'yi aşmasın. Tevfik Çavdar'ın ekonominin ipotek altına alınması dediği işte bu. Hafıza yetersizliği mi, yoksa sadece *dezenformasyon* mu? Cevabını okuyucuya bırakıyorum. 4 Ağustos 1958 operasyonun ayrıntıları ekli CD'de yer almaktadır, Burhan Ulutan'ın başyazısı. Özeti için bkz. sayfa 130.

Tevfik Çavdar'ın kısa bölümlerini alıntılıdığım ansiklopedi yazısının içine fotoğraflar ve bir gazete kupürü serpiştirilmiş. Bunların altında kısa yorumlar var. Bunların birkaçını veriyorum:

Sayfa 2067

Fotoğraf: Menderes ile Ankara'ya gelmiş bir ABD Heyeti

Fotoğrafaltı yazısı:

"2. Dünya Savaşı sırasında biriken döviz ve altın rezervleriyle savaş sonrası dönemi tarım ürününün ihracatımız lehine konjöntürü, DP iktidarının ilk dönemini refah artışı dönemi haline getirdi."

YORUM:

1946 yılın başında 214 ton altın (241.3 milyon Dolar) ve 10.5 milyon Dolar döviz rezervi vardı. Toplam 252 milyon Dolar.

1946 – 1950 arasında 391 milyon Dolar dış kaynak kullanıldı. ¹⁰³

14 Mayıs'ta devredilen altın stoku 122 ton 800 kg (136 milyon Dolar değerinde) ve *eksi* 13 milyon Dolar konvertibl döviz idi. Net rezerv 123 milyon Dolar idi. Eksilen toplam rezerv 129 milyon Dolar değerinde idi, (252 – 123 = 129)

Bu durumda toplam olarak 391 + 129 = 520 milyon Dolar dış kaynak ve rezerv kullanılmıştı. Gerçekleşen yatırımlar:

Çatalağzı termik santrali
Filyos Ateş Tuğla Fabrikası
Rize Çay fabrikası
Adana çırçır fabrikası
Batman tecrübe rafinerisi
Ankara uçak motorları fabrikası

Çok küçük ölçekli 6 tesis. DP döneminde çok daha büyük ölçekli 260 tesis kurulmuş ve hizmete açılmıştı. Tüm ayrıntıları için bakınız “DP'nin Yatırımları”.

1949 yılında Türkiye’de milyonlarca kişi açtı. ¹⁰⁴

Sayfa 2071

Fotoğraf: Bayar ile Eisenhower. Eisenhower Bayar’ın elini sıkarken çok saygılı bir pozda. Fotoğrafaltı yazısı:

“DP'nin ısrarlı ABD tercihi ¹⁰⁵sonunda ABD’de de yankısını buldu. Hızla gelişen ikili ilişkiler, Bayar’ın 17 Ocak – 10 Mart 1954’de gerçekleşen üç aylık ABD gezisiyle doruğa ulaştı.”

YORUM:

17 Ocak – 10 Mart arası **iki aydan** daha kısadır ! Bayar 26 Ocak günü New York’a ulaşmış, 27 Şubat günü New York’tan ayrılmıştır. 1 ay 1 gün ! Bu gezinin üç ay olduğunu nasıl hesaplamış Tefik Çavdar anlayamadım. Matematiği kuvvetlidir...

¹⁰³ Kaynak: Yahya S. Tezel a.g.e. sayfa 195 - 196

¹⁰⁴ Kaynak: Varlık Dergisi Aralık 1949 sayısı Yaşar Nabi Nayır makalesi ve Mahmut Makal, “Bizimköy” kitabı

¹⁰⁵ Alternatifi Stalin’in Sovyetler Birliği idi. Unutmuş.

DP'nin ısrarlı ABD tercihi, Bayar daha New York'tan ayrılmadan önce Menderes'in 16 Şubat 1954 tarihli mektubunun 23 Şubat günü teslim edilmesi ve Dünya Bankası'nın Türkiye bürosunun kapatılması ile doruğa ulaşmıştı !

Ansiklopedi yazarı bu *küçük* ayrıntıyı da görememiş. ¹⁰⁶

Sayfa 2072 – Gazete kupürü: Türkiye'nin Borcu 400 milyon Dolar.
Tarih: 13 Mayıs 1959. Milli Gelir: 43 670 milyon TL, ¹⁰⁷ 4 852 milyon Dolar. Borcun milli gelire oranı: % 8 ! Kupürün altındaki yazı:

“1958 İSTİKRAR TEDBİRLERİ DE KAR ¹⁰⁸ ETMEDİ: DP'nin başarısız ekonomi ve maliye politikaları sonucu Türkiye dış borçlarını ödeyemez, yeni kredi bulamaz, duruma düştü. Bu yüzden de dışa bağımlılaşmış endüstrisi ve ekonomisi felce uğradı. DP yönetimi sonuçta IMF'in önerdiği istikrar tedbirlerini 1958'de kabul etti. Ama yine de ekonomik bunalım hafiflemedi.”

YORUM: Yukarıdaki altyazıyı Tevfik Çavdar yazmamış, Ansiklopedi yönetimi eklemiş olabilir. Bu durumda sorumlusu Burhan Belge'nin oğlu Murat Belge. Babasını öyle bir ölçüde ve de insafsızca inkar ediyor ki, adamcağızın kemikleri sızlıyordur.

Sayfa: 2075 – Yazının son sayfası ve bir fotoğraf. Altında herhangi bir yazı yok. Fotoğrafta güpe gündüz idam edilmiş bir adamın sehpadan sallanan fotoğrafı var: Adnan Menderes.

Herhalde unutulmasın, diye konmuş bu ciddi ansiklopedi yazısının sonuna.

Acaba light bir magazin gazetesi Demokrat Parti hakkında, daha gayriciddi bir makale yazar ve daha yakışsız bir fotoğraf seçer miydi, yazıyı noktalamak için?

Belki Tevfik Çavdar veya Murat Belge bu soruyu yanıtlarlar. Kitabı her ikisine de imzalı olarak, saygılarımı sunmadan, göndereceğim.

¹⁰⁶ Bkz. Sonsöz, “Psikolojik Körlük” tanımı.

¹⁰⁷ Ben bu meblağın çok eksik hesaplandığını iddia ediyorum

¹⁰⁸ Tedbirlerin kar etmesi ya da etmemesi ne demek?

BÖLÜM 2 EK – 2

27 MAYIS ÖNCESİ 1960 YILINDA YATIRIMLAR

1960 yılında, 27 Mayıs öncesi, hizmete sokulan ve temeli atılan tesislerin, ERDEMİR dahil, toplam parasal boyutu yaklaşık 800 milyon Dolardır.

	Tarih	Yatırım Konusu
1	6 Ocak	Adnan Menderes tarafından ATAŞ'ın temeli atılıyor Kapasite 3 200 000 ton / yıl ¹⁰⁹ Tamamı yabancı sermaye (Amerikan+İngiliz).
2	8 Ocak	Hirfanlı Barajı ve HES - açılış Adnan Menderes tarafından Türkiye'nin en büyük baraj ve hidroelektrik santrali hizmete açılıyor Göl hacmi 5980 hektometreküp (5.98 milyar m3) Santral kapasitesi 128 MW <u>O tarihte ülkenin toplam kurulu gücünün % 10'u</u>
3	8 Ocak	Adnan Menderes tarafından Kesikköprü barajının temeli atılıyor - 76 MW
4	23 Nisan	Adnan Menderes tarafından İPRAŞ rafinerisinin temeli atılıyor Yabancı sermaye % 50 (ABD) - Kapasite: 1 milyon ton/yıl. 2005 yılında Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşu
5	23 Nisan	Adnan Menderes tarafından İzmit boru fabrikasının tevsi yatırımının temeli atılıyor Kapasite artırımını % 140. Lisans ve kredi Mannesmann'dan
6	27 Nisan	Mersin limanının bir bölümü hizmete açılıyor Limanda Avrupa'nın en büyük kapasiteli betonarme hububat silosunun (100 bin ton) inşaatı hızla devam ediyor Birkaç ay sonra, 1960 yılında, tamamlanacak

¹⁰⁹

6 Ocak 1960 tarihinde mevcut (Batman I) rafinaj kapasitesinin tam 10 katı

7	11 Mayıs	310 Milyon Dolar yatırım bedeli olan Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşu Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş. şirketi kuruluyor - Bu şirkette hem yabancı sermaye (ABD) vardır hem de 1961 yılında 130 milyon Dolar dış kredi alınacaktır – ABD'den - Vehbi Koç kamu hisselerinin temsilcisi olarak yönetim kurulu üyesi
8	17 Mayıs	Bergama dokuma fabrikası – açılış (Adnan Menderes)
9	17 Mayıs	Manisa dokuma fabrikası - açılış (Adnan Menderes)
10	18 Mayıs	Demirköprü barajı ¹¹⁰ ve HES – açılış (Adnan Menderes)
11	26 Mayıs	Eskişehir yem fabrikası - temel atma (Adnan Menderes)

1960 yılına girerken Türkiye'nin toplam üretim kapasiteleri;

Elektrik Enerjisi: 1100 MW

8 Ocak'ta hizmete giren Hirfanlı Barajı ile yeni ek kapasite: 128 MW

Petrol ürünü üretim (Rafineri) kapasitesi (Batman I): 330 bin ton

1960 yılı fiili tüketimi: 1 750 bin ton/yıl

ATAŞ artı İPRAŞ'ın toplam kapasitesi: 4 milyon 200 bin ton !

Her ikisi de 1961 yılında üretime başlayacaktır – ATAŞ lpg ile.

27 Mayıs'tan hemen sonra Batman rafinerisinin yeni bölümü hizmete açılarak kapasite 660 bin ton/yıl olmuştur.

Türkiye'de yassı çelik üretimi yok. Her türlü sac ithal ediliyor

Başlangıç kapasitesi 500 bin ton/yıl olan ERDEMİR'in şirket kuruluşu

11 Mayıs 1960 günü tamamlanıyor. Menderes bizzat takip ediyor

OTOSAN 2 Ağustos günü üretime geçmiştir.

ÖZET: 2005 yılının en büyük üç kuruluşu, İPRAŞ, ERDEMİR ve OTOSAN, 1960 yılı, 27 Mayıs öncesi mahsulü ! Boğaz Köprüsü ve Keban projeleri ihale aşamasında, 27 Mayıs günü “DUR” diyorlar.

¹¹⁰ Dünya Bankası'nın 1954 yılında kredilendirmediği baraj

BÖLÜM 2 EK – 3 1949-1950 TÜRKİYESİ

	1949	1950
Nüfus bin kişi	20 359	20 947
Kentsel bin kişi		5 244
Kırsal		15 703
7 yaş üstü nüfus		17 777 Kadın 8 869
Okuma-Yazma Bilen		5 780 Kadın 1 725
Okuma bilmeyen		11 997 Kadın 7 144

Sağlık

Doktor sayısı	2 617	3 020
Doktor başına nüfus	7 780	6 936
Hemşire		
Sağlık memuru	2 938	4 018
Ebe	1 326	1 285
Hastane	198	201
Eczane	567	640
Eczacı	115	130
Veremden ölüm		170/ 100 000 nüfus
Kızamıktan ölüm		269/ 100 000 nüfus

Eğitim – 1949/1950

	İlkokul	Ortaok.	Lise	Mesl.L.	Yüksek
Okul Sayısı	17 106	381	88	317	34
Öğretmen	33 185	4 364	1 931	4 584	1 852
Öğrenci bin	1 591	65	21	56	25
Diploma bin	142	11	6	12	3

Çeşitli göstergeler

	1949	1950
Evlerde tük. elektrik	94 <i>mkwst</i>	109 <i>mkwst</i>
Otomobil sayısı	10 071	13 405
Otobüs sayısı	3 185	3 755
Kamyon sayısı	13 201	15 404
Ekmek <i>krş/kg</i>	35	36
Koyun eti <i>krş/kg</i>	203	195
Margarin <i>krş/kg</i>	303	292
Şeker toz <i>krş/kg</i>	172	156
Buğday <i>krş/kg</i>	37	28

1949 – 1950 TÜRKİYE’İNİN ŞARTLARI

SENE-İ MÜBAREKE

Aksal, daima kalkar söyler, yine söyledi: Rakamları bir tarafa bırakalım, dedi. Bir Maliye Vekili rakamları nasıl bir tarafa bırakır? Ama rakamla konuşmak onun işine gelmez... Bana rakamlarla ispat etsin, bu memleketin herhangi bir maddeyi 1950 sene-i mübarekesine nazaran daha az istihlâk etmekte olduğunu, hatta toptan ele alınmak suretiyle istihlâkin 1950 sene-i mübarekesine göre bire üç misli artmamış olduğunu, dediklerini kabul edeceğim.

21 Ağustos 1958 TBMM’de Menderes:
(4 Ağustos Para Operasyonu’ndan sonra)

Muhterem ve sevgili arkadaşlarım,

Devası olmayan hastalık, işte bu yatırımsızlıktır. Yatırımsız kalan bir memleketin âti için bir zerre ümit dahi beslemeye hakkı yoktur.

Bu yatırımsızlıktan fakruddeme uğrıyan bu zavallı memleketin ne hallerde bulunduğu bir zamanda Demokrat Parti’nin iktidara geldiğini tasvir etmek ve anlatmak kolaydır. Bugün bu memleketi, zavallı, biçare, iştira gücü yok, perişan, fakrî sefâlet içinde bir memleket olarak tasvir etmek istiyorlar.

Şimdi, sevgili arkadaşlarım; size mukayese için bir tek misal vereceğim: Sene 1949, memlekette yalnız 4 şeker fabrikası var. 16 sene bir tek fabrika yapılmamış, 16 sene. İstihsâl 100 bin ton, 110 bin ton. Nüfus artıyor, istihlâk da artıyor. İstihlâki karşılamak lâzım. İstihlâki karşılamak için fabrika yapmak lâzım. Tedbirleri ne oluyor? Bir zihniyeti ifade ettiği için ve bundan başka neticelere intikal etmek mümkün olduğu için arz ediyorum. Tedbiri, iktisadi görüşte iki parti arasındaki farkı izah etmeye kâfidir. Derhal şeker fiyatı yükseltiliyor. Şeker fiyatını yükseltirken de esbabı mucibe ileri sürülüyor.¹¹¹

“Şeker istihlâki artmaktadır, ithal etmek için de döviz lâzımdır. Elbette daha yüksek istihlâk yapmak için de fabrika yapmak

¹¹¹ Başbakan Hasan Saka’nın Anadolu Ajansı’na açıklaması. Ekli CD’de

lâzımdır. Bu da mümkün olmadığı için, şeker fiyatını yükseltmek suretiyle hem istihlâki daraltmak, hem de ele geçecek paralarla, artan milli müdafaa masraflarımızı karşılamak mümkün olacaktır.”

Şeker fiyatının yükseltilmesinin mucip sebebi olarak yazılıp buraya getirilen işte budur.

Dahasını söylüyeyim: 1949’da, Ankara vilâyetine ve mezbahasına günde 11 ton et verilmesi karar altına alınmıştır. O altın devrinde... Bizim en veremediğimiz zaman, miktar 40 tonun aşağısına düşmemiştir. Devamlı surette 60 ton et veriyoruz. 11 ton ve 60 ton... Zavallı memleket, zavallı memleket... Değil mi? 100 bin ton şeker 360 bin ton şeker. Hangisini istersiniz?..

*Aksal, daima kalkar söyler, yine söyledi: Rakamları bir tarafa bırakalım, dedi. Bir Maliye Vekili rakamları nasıl bir tarafa bırakır? Ama rakamla konuşmak onun işine gelmez... **Bana rakamlarla ispat etsin, bu memleketin herhangi bir maddeyi 1950 sene-i mübarekesine nazaran daha az istihlâk etmekte olduğunu, hatta toptan ele alınmak suretiyle istihlâkin 1950 sene-i mübarekesine göre bire üç misli artmamış olduğunu, dediklerini kabul edeceğim.***

Fakat hadise böyle değildir, arkadaşlar. Şu memleketin buhran ve felâket içinde olduğunu iddia ettikleri günlerdeki bir de onların zamanındaki istihsâlini ele alın ve bakın. Aradaki muazzam farkı göreceksiniz. Ve o zaman memleketin içinde bulunduğu aşağı istihlâk seviyesinin, acı ile müşahedesi mümkün olacaktır.

Bir memlekette investisyon yapılmadıktan sonra, ileri için ümit beslemeye imkân yoktur. Envestisyonların ancak milli gelirden artan kısım ile yapılması lâzımdır. Öyle mi? Yani borçlanmamak... Keşke, bir milyar daha olsa... Böyle asırlar boyunca geri kalmış bir memleketi kendi yağı ile kavrulacak diye bir bâtil, geri, iptidâî zihniyetin mahkûmu kılmak, en büyük günah olur. Bu nasıl bir düşüncedir?...

Bir milyon lira alırsınız, bir tesis vücuda getirirsiniz, o tesis size senede yüz binler verir, üç sene sonra, dört sene sonra kendini amorti eder. Bugün bütün dünyada iktisadî hayat böyle cereyan etmektedir.

Bu asır, bir kredi asrıdır. Arkadaşlar, Amerika, Avrupa sermayesiyle inşa edilmiştir, Amerika, 1900 senesine kadar halâ borçlarını ödemeye devam etmekteydi. Bugün Amerika'da halâ Avrupa sermayesi vardır. Ne konuşuyorsunuz?...

***Yine diyorlar ki: Milli iktisattan artan para ile yapın bu tesisleri...
Milli iktisattan ne artıyor ki?...***

1950 senesinde iş başına geldiğimiz zaman, hesapta 150 milyon liralık sözde bir investisman vardı. Bunlar da onarımlara tahsis edilmişti. İşin doğrusu, ince bir tetkike tâbi tuttuğunuz takdirde 150 – 200 milyon...

Bütçenin açığı ise 174 milyon lira idi ve bu açık Amerikan yardımı ile kapatılıyordu, yani kıtı kıtına, sefilâne yaşayan bir memleket... Muvazeneyi istikrarı biraz sonra anlatacağım kendisine. Bütçesinden hakikî olarak bir lira dahi artırarak investisman yapmaya imkân bulamıyor. 1950 senesinin bütçesi tetkik edilirse, işte bunlar görülür.

YORUM:

Elli yıllarda “Yatırım” sözcüğü yaygın olarak kullanılmıyordu. Menderes hep “investisman” sözcüğünü kullanmıştır:

“Investismanların ancak milli gelirden artan kısım ile yapılması lâzımdır. Öyle mi? Yani borçlanmamak...”

İşte Barker Raporu, işte CHP ve AKİS-FORUM dergilerinin zihniyeti. Ayağını yorganına göre uzat. Yorgan kısa ise iki büklüm kal! Menderes’in mücadele ettiği zihniyet bu idi.¹¹²

Bu mücadele sayesinde on yılda Barker Raporu’nun sınırlamalarına rağmen, milli gelirden artan kısım aşularak 8.1 milyar Dolar tutarında yatırım yapıldı ve Türkiye 1949-50 şartlarından kurtuldu, 1 milyon ton çelik, 4 milyon ton çimento, 5 milyar kwst elektrik enerjisi ve 5 milyon ton petrol rafinaj kapasitesine ulaştı. Bunları 1949 yılında rüyamızda bile göremezdik.

Cüneyt Arcayürek de görememişti. Başkent Ankara’da karanlıkta oturuyordu:

¹¹²

Bkz. Sayfa 1

1949 ANKARASI

Cüneyt Arcayürek'ten alıntı: ¹¹³

“Başkentin her yerinde elektrik yoktu. Yenişehir yakası elektrikle aydınlanırken, kent büyük kesiminde... Örneğin, Yeni Mahalle'nin dar bir sokağındaki ahşap evde, küçük, sıksa bir çocuk ¹¹⁴, her gece, halk deyimiyle “idare lambası”nın sarı ışığında derslerine çalışıyordu.

Annesi bir “lüks lambası” satın alıp eve getirdiği, odanın birden ışığa boğulduğunu gördüğü zaman, evcek “Alaaddin'in lambası”na kavuşmuşlardı sanki. Lüks lambası bile lükstü. Elektrik ise, lüksün ötesinde bir lükstü.”

Hatırlatayım. 1947 yılında Ankara'nın nüfusu 227 bin iken ev ve işyerlerinde elektriği bulunan abone sayısı 30 bin idi. Şehir nüfusunun % 36'sının evinde elektriği yoktu.

YORUM: DPT, BBYKP kitabında 1962 yılında şu tespiti yapmıştı:

Okuma yaşında bulunan ve bu yaşı aşmış olanların yüzde 60'ı okuma yazma bilmemektedir... Nüfusun yüzde 69'u elektrikten faydalanamamaktadır... 4 bin kişiye bir doktor düşmektedir. Şehir konutlarının yüzde 30'u oturulamıyacak durumdadır. En büyük üç şehirdeki nüfusun yüzde 30'u tek odalı evlerde yaşamaktadır. Gecekondualarda yaşayan insan sayısı 1,2 milyondur.

Küçük Cüneyt başkent Ankara'nın yeni mahallesinde oturuyor. Gecekondu değil. Ama elektriği yok. 1949/50 yılında nüfusun % 75'i (köylü) elektrik ile hiç tanışmamış. Kentlerde oturanların yıllık ortalama elektrik tüketimi de 18 kwst (günde 50 wattaat).

1949 yılında yaklaşık 8 bin kişiye bir doktor düşmekteydi. Ülke genelinde 115 eczacı, 567 eczane vardı. Bunların dörtte üçü üç büyük kentte idi. Türkiye aç ve bi-ilaç yaşıyordu. Bunlar hep unutuluverdi...

¹¹³ Bir Zamanlar Ankara – Bilgi Yayınevi, 2005

¹¹⁴ Kendisi, küçük Cüneyt

BÖLÜM 2 EK 4

SOSYALİZM VE TOPLUMSAL MÜCADELELER
ANSİKOPEDİSİ'NDE ABDULLAH ÖCALAN'IN YER ALDIĞI
“YAZARLAR” LİSTESİNDE TANIDIK İSİMLER

Tanju Akad
Taner Akçam
Şahin Alpay
Prof. Dr. Sadun Aren
Doç. Çelik Arıoba
Fikret Başkaya
Oya Baydar
Murat Belge
Mihri Belli
Halil Berktaş
Dr. İsmail Beşikçi
Akın Birdal
Tanıl Bora
Prof. Dr. Korkut Boratav
Kürşat Bumin
Kemal Burkay
Oral Çalışlar
Ruşen Çakır
Cengiz Çandar
Tevfik Çavdar
İlkay Demir
Hulusi Dosdoğru
Haluk Gerger
Prof. Dr. Alpaslan Işıklı
Rasih Nuri İleri
Ahmet Kaçmaz
Emin Karaca
Dursun Karataş
Mehmet Ali Kılıçbay
Dr. Cemil Koçak
Onat Kutlar
Levent Köker
Yalçın Küçük

Demir Küçükaydın¹¹⁵
Ertuğrul Kürkçü
Uğur Mumcu
Dr. Baskın Oran
Doç Dr. İlber Ortaylı
Abdullah Öcalan
Taha Parla
Doğu Perinçek
Prof. Dr. Mümtaz Soysal
Kemal Sülker
Prof. Dr. İlhan Tekeli
Latife Tekin
Doç. Dr. Zafer Toprak
Doç. Dr. Mete Tuncay
Erbil Şualp
İsmet Şerif Vanlı
Ragıp Zarakolu

NOT: Ben bu kişilerin yerinde
olsaydım ansiklopedi
yazarlığından istifa ederdim,
“Ben Öcalan ile aynı listede
olmam” diyerek – ne listesi
olursa olsun, Hele hele
“Toplumsal Mücadeleler
Ansiklopedisi Yazarları”
listesinde HİÇ olmazdım.
Beni de zaten listelerine
davet etmemişlerdi !
Edilenler düşünsünler...

---

¹¹⁵ 2000’li yıllarda internette hızlı
bir PKK yorumcusu

BÖLÜM 3

İKİ SAYGIN KİŞİDEN YANLIŞ VE GEÇERSİZ BİR İDDİA:

DÜNYA BANKASI TÜRKİYE BÜROSUNU BAYAR KAPATTI

- Prof Dr Oktay Yenal ¹¹⁶

Devralınan döviz rezervi, artan dış yardım, Kore Savaşı nedeniyle ticaret hadlerinin Türkiye lehine gelişmesi...

Ne var ki, 1954 yılından başlayarak Demokrat Parti'nin talihi tersine döndü. Tarımda üç yıl çok bereketli hasatlardan sonra 1954 yılında gelen kuraklık, % 20 oranında bir ürün düşüşüne neden oldu... Demokrat Parti'nin kendi günahlarının faturası da çıkmağa başlamıştı. Altın ve döviz rezervleri tükenmeğe yüz tutmuştu. Yavaşlayan ihracat karşı artan dış borç geri ödemeleri, faiz yükü ve yükselen ithalat talebi, dış ödemeler açığını büyütülmüştü.

Bu ortamda 1954 yılından başlayarak fiyatlar hızla yükselmeye başladı. Hükümetin ilk tepkisi iktisadi programlarını sürdürmek, hatta İstanbul'un yıkılarak tekrar imarı gibi karizmatik projeler başlatmak, sıkışan durumu büyük bir dış yardım-kredi ile atlatmağa çalışmak oldu.

*1954 yılında Cumhurbaşkanı **bu umutla** Amerika Birleşik Devletleri'ni ziyaret etti.¹¹⁷*

*Aldığı cevap olumlu değildi.... Cumhurbaşkanı o kadar büyük düş kırıklığına uğradı ki, daha Washington'dan dönmeden, Dünya Bankası'nın o zamanlar Ankara'da temsilcisi olan Hollanda eski Dışişleri Bakanı Peter Liefting'in 24 saat içinde **Ankara'dan atılmasını emretti.**" ¹¹⁸*

¹¹⁶ "Cumhuriyet'in İktisat Tarihi" Homer Kitabevi - 2002

¹¹⁷ Bayar, ABD'ye 1954 yılının başında gitti. 1953 yılı sonu itibarı ile birikimli enflasyon SIFIR'dı ! Ocak ayında o yılın mahsulünün kuraklık nedeniyle çok düşük çıkacağı belli değildi. Ocak ayında 1950 – 1953 döneminin dış ticaret geçici göstergeleri belli idi. En büyük açık yatırımların başladığı ve ihracatın zirvede olduğu 1952 yılında kaydedilmişti. Bkz. sayfa 30

¹¹⁸ "Cumhuriyet'in İktisat Tarihi" Homer Kitabevi – 2002 Sf. 82

- Günal Kansu ¹¹⁹

*Chenery'nin tatsız sonuçlanan ziyaretinden kısa bir süre sonra, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın 1954 yılında büyük ümitlerle gerçekleştirdiği Amerika seyahati sırasında uzun vadeli etkileri bakımından çok daha olumsuz bir olay yaşanıyor. Bu olaya, **Süleyman Demirel, Kemal Siber, Oktay Yenal, Münir Benjenk** gibi dolaylı veya dolaysız yoldan tanık olanların anlattıkları arasında ayrıntılarda bazı ufak tefek farklar var. Fakat, anlaşıldığı kadarıyla işin özü şu :*

... Bayar, ziyaretinin sonlarına doğru kendisine tahsis edilen Blair House'ta bir ziyafet veriyor. 1950'lerde Dünya Bankası, Menderes hükümetine 50 milyon dolar gibi o yılların ölçüleriyle oldukça yüksek bir destek sağlamış. Bu paranın, 25 milyon doları Seyhan Barajı 12.5 milyon doları Sınai Kalkınma Bankası kuruluşu, 2.5 milyon silo yapımı ve geri kalan 10 milyon doları da çeşitli başka işler için.

Yemekten sonra, davetlilerle ayaküstü sohbet edilirken, Bayar, Banka'dan Menderes Vadisi'nde Kemer, Gediz Vadisi'nde Demirköprü, Kızılırmak üzerinde de Hirfanlı barajları gibi girişecekleri yeni yatırımlar için ek kredi talebinde bulunuyor. Ancak, Dünya Bankası Başkanı Eugene Black'in yardımcılarında Garner, bu talebi, Türkiye'nin geri ödeme kapasitesini de düşünerek, "But, this is beyond Turkey's credit worthiness" gibi, bu yeni talebin Dünya Bankası'nın Türkiye'ye açılacağı kredi limitini aştığı anlamına gelebilecek teknik bir terimi de içeren bir cümle ile yanıtıyor. Ne var ki, tercüman ¹²⁰ bunu, "Ama, Türkiye'nin itibarı yok ki," olarak çevirince kıyametler kopuyor. Yabancı ülkelerin ve uluslararası kuruluşların eleştirilerinden zaten bunalmış olan Celal Bayar, "Ben üç kuruş kredi için memleketime bu sözü söyletmem " diyor, daha ziyafet sona ermeden yanındakilere dönerek, DB temsilcisi Lifting'in derhal Türkiye'den atılması talimatını veriyor.

Lifting'in Süleyman Demirel gibi dönemin en önde gelen gözde bürokratlarıyla yakın ahbaplıklar kurmuş olsa da fayda etmiyor. O

¹¹⁹ "PLANLI YILLAR (ANILARLA DPT'NİN ÖYKÜSÜ)"

Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2004

¹²⁰ Bu gezide Bayar'ın tercümanı merhum Orhan Eralp idi - Çok iyi İngilizce konuşan bir diplomatımız. Çevirisi hatası olasılığı söz konusu değil.

sıralarda İsrail'i ziyaret etmekte olan zavallı adamcağz, İstanbul'a dönmesi bile beklenmeden "persona non grata" ilan ediliyor; birkaç gün içinde karısı ve çocuklarıyla birlikte apar topar Türkiye'yi terk etmesi isteniyor.

Fakat, Dünya Bankası, üst düzey bir temsilcisinin böyle bir muameleye tabi tutulmasını kabul edemiyor. Bu yüzden de, Türkiye'yle arasındaki ipler, 27 Mayıs ihtilaliyle Menderes hükümetinin iktidardan ayrılmak zorunda kalmasına, yani 1960'lara kadar, yaklaşık altı yıl süreyle kopuyor...

İDDİALARIN YORUMU VE OLAYIN GERÇEK ÖYKÜSÜ

Bir bilim adamı (profesör-doktor) ve bir araştırmacı yazar, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanını son derece küçük düşüren bir hikaye yazmışlar. Olayın canlı tanığı değiller. Dolayısı ile *kulaktan dolma* bir hikaye.

Önce Türkiye'den gönderilen adamın adını da eski görevini de yanlış yazmış, araştırmak gereğini duymamışlar. Geri gönderilen kişi, Hollanda **Maliye eski Bakanı Pieter J. Liefstinck**.

Bayar, protokole son derece, aşırı derece, dikkat eden bir devlet adamı idi. Resmi bir ziyarette bir ziyafet verecek, Dünya Bankası Başkanı'nı çağırarak ve soracak: "Ne oldu bizim baraj kredileri?" Olumsuz cevap alınca da sinirlenecek ve Dünya Bankası'nın temsilcisini *persona non grata* ilan edecek. Böyle bir hikayeyi ancak Bayar'ı tanımayan, yetmez, biraz da Bayar karşıtı **light bir gazeteci** yazabilir. Bir bilim adamı ya da bir araştırmacı yazar, yazmaz. Yazarsa bilim adamlığı da araştırmacı yazarlığı da yara alır. Bu olayın tüm ayrıntıları bu kitapta irdelenmektedir. Olayın tek tanığı o tarihte Türkiye'nin Vaşington Büyükelçisi, CHP milletvekili ve bakanı (Dışişleri Bakanı), İnönü'nün yakını, Feridun Cemal Erkin'dir.

Erkin olayı 1987 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan anılarında yazmıştır. Tamamını CD Eki olarak veriyorum.

Şimdi olayın perde arkasını vererek Gerçek Öyküye geçiyorum.

Önce 1938 yılına kadar geri gideceğiz, yatırım kavramını iyi algılayabilmek için.

2001 yılından beri Türkiye ekonomisini IMF yönetiyor. Devletin yatırım yapacak gücü ya da kaynağı yok. İşsizlik sorunu özel sektörün yatırımlarına bağlı. Özel sektör yeni yatırım yaparsa yeni iş sahaları açılabilir. Enflasyon denetim altına girmiş ise de hala % 8 düzeyinde. Türkiye, enerji ve kamu hizmetleri için dünyada en yüksek ücret ödenen bir ülke.

Bu tespitlerin özeti şu: bu ekonomi politikası ya da daha doğru bir anlatım ile politikasızlığı ile ne devlet ne de birey olarak vatandaş zenginleşebiliyor. Sadece özel sektörde bir yere gelmiş olan kuruluşlar varlıklarını sürdürebiliyor ve de az da olsa artırabiliyorlar. Onlar yatırım yapabiliyorlar. Başka yatırım yapabilen yok.

Yatırım yapamayan bir ülke güçsüz, zayıf, kalır. Örnek 1939 – 1949 Türkiye.

Ancak yatırım yapılarak güçlenilebileceğini gören Atatürk'ün 10 Kasım'dan önce söylediği son sözlerinden ¹²¹ birini hatırlayalım:

*“MEMLEKETİN TÜM KUVVET KAYNAKLARINI SEFERBER
EDEREK KALKINMA PLANINDAKİ ¹²² YATIRIMLARI
GERÇEKLEŞTİRİN Kİ, İKTİSADEN KUVVETLİ OLALIM”*

Bu cümlede iki vurgu vardır: Yatırım ve iktisaden kuvvetli olmak.

10 Kasım sonrası 1938 Planı'ndaki yatırımlar iptal edilmiş ve o planda öngörülen yaklaşık 26 büyük tesis, 12 yıl boyunca, 14 Mayıs'a kadar kurulamamıştır.

O dönemin yatırımsızlığının üç belgesi vardır:

---

¹²¹ 17 Eylül 1938

¹²² Atatürk “memleketin bütün kuvvet kaynaklarını seferber ederek yatırım yapın” deşmişti! Yatırımlar ayrıntıları 1938 Atatürk-Bayar planında verilmişti.

1 – 12 Ağustos 1946 Recep Peker Hükümeti'nin programındaki yatırım hedefleri: (Tamamı için bkz. CD Ek – 1)

Yurdumuzda yol meselesini esaslı bir iş olarak ele alacağız... İlk on beş yıl içinde 20 bin kilometrelik iyi, kuvvetli, fenni bir şose şebekesi kurulması mümkün olduğunu hesapladık... Yeni yolların bakımı için fenni esas tutuyoruz.

14 Mayıs'a kadar Recep Peker Hükümeti'nin Programı'ndaki işlerin hiç birine başlanamamıştır. Sadece Marshall Planı çerçevesinde karayolları yapımı ele alınmış, 22 500 kmlik bir program¹²³ yapılmış ve Türkiye Cumhuriyeti Karayolları Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1949 ve 1950 yılları karayolu yapım bütçesi (ödeneği) ortalama 66 milyon TL idi. 1951 – 1960 döneminde ise karayolları için yılda ortalama 228 milyon 1950 TL'si harcanmıştı. 66'ya karşı 228 = 1: 3.5

2 – 18 Eylül 1948 Başbakan Hasan Saka'nın tek bir şeker fabrikası kuramadıklarını belirten açıklaması:
(Tamamı için bkz. CD Ek – 2)

Bir taraftan dahili istihsal ile istihlâkimiz arasında bir ahenk ve muvazene sağlamayı ve diğer taraftan milli savunmamızın devam edegelen fevkalâde masraflarını karşılamayı imkân altına almak üzere hükümet, yeni şeker istihsal kampanyasının henüz başladığı şu sırada cari şeker fiyatlarına bir miktar zam kararını almak zorunda kalmıştır...

Ne çare ki yeni fabrikalar kurulması, herkesçe bilindiği gibi maddi imkânlara ve zamana ihtiyaç gösteren ve bin bir mübrem ihtiyaçlar arasında mütalâa edilmesi lâzım gelen bir iştir. Hariçten getirmek ise dış tediye müvazenesiyle ilgili ve döviz durumumuzun imkânlarıyla mukayyettir.

Dahili istihsalı arttırması emrinde şimdilik sizlere söyleyebileceğim Adapazarında 15 bin tonluk bir şeker fabrikası kurulmasını sağlayacak imkânları tahakkuk ettirmek yolunda olduğumuzdur.¹²⁴ Bunu diğer fabrikaların takip etmesi ve böylece istihlâkin kendi istihlâkimizle temin edilmesi de hedeflerimiz arasındadır.

¹²³

Recep Peker'in projesine paralel, bugünkü otoyollar ile duble yollara, eşit.

¹²⁴

Adapazarı şeker fabrikasının temeli Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Menderes tarafından 12 Eylül 1952 günü atılmıştı.

3 – Nihat Erim'in Günlükler'de yazdıkları:

30 Ocak 1949 (Sf. 330)

Hükümet çalışmaya başladı. 'Devlet Planı' yaptırmak üzere Amerika'dan mütehassis getirme fikrini ortaya attım. Getireceğiz. Rasyonel çalışmak, kırtasiyeciliği azaltmak için de tedbirler...

15 Eylül 1949 (Sf. 375)

Dün öğleden sonra Başbakan ile konuştuk... 1950 bütçesi, açık meselesi, tohumluk ve yemeklik dağıtımı, Dünya Bankası'ndan gelen heyet ile ve maliyeci Prof Blough ile ekonomik kalkınma planı meselesini de görüşmek hususunda mutabık kaldık.

27 Aralık 1949 (Sf. 398)

Devlet Planı işini elden bırakmadım. Fakat maalesef bir senedir bir mütehassis getiremedik. Amerikalılar bizi oyaladı. Önce maliye profesörü Şikagolu Mr Blough'a ümit bağladık. O geldi. 'Ben plan işinden anlamam' dedi. Sonra 'Dünya Bankası'ndan gönderilecek Mr Barker adında biri bu işi yapacak' dediler. Adam geldi. Ben konuştum. Kendisinden ne beklediğimizi anlattım. Anlamış göründü. Fakat bir ay kadar memleketi dolaştıktan sonra Ankara'ya gelip bizi görmeye lüzum duymadan Amerika'ya döndü. Feridun Cemal Erkin'e¹²⁵

*Dışişleri vasıtası ile bir tezkere yazdım. Bu işle ilgilenmesini rica ettim. Amerikalı mütehassis istiyorum. Çünkü para almak, kredi bulmak için Amerikalılar kendi mütehasssıslarının raporuna itibar ediyorlar...*¹²⁶

Başbakan şurada burada 'Ben yaptım, ben yaptırdım' diye konuşuyor. Seçim Kanunu'nu o yapmış, devlet planını da o istemiş.

¹²⁵ Vaşington Büyükelçisi

¹²⁶ 1947 yılında Vaner Planı'nı gösterip 615 milyon Dolar talep eden Türkiye'ye 1948 yılında 10 milyon Dolar verilmişti !

4 – Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas’ın 13 Mart 1950 günü TBMM’de yaptığı açıklama: (Tamamı için bkz. CD Ek – 3)

“Devlet Planı için Dünya bankası’ndan uzmanlar talep ettik. Bekliyoruz.”

Ara Yorum: 1938 yılında 26 büyük tesis planlayabilen Türkiye, 12 yıl sonra, 1950 yılında, Devlet Planı yapmak için yeni kurulmuş Dünya Bankası’ndan uzman bekliyor.

Devlet Planı taslağı olarak 15 Mayıs 1951 tarihli bir mektup ekinde 276 sayfalık Dünya Bankası Raporu (Barker Raporu) geliyor.

Mektup “Ekselans Celal Bayar, Cumhurbaşkanı” olarak kaleme alınmış. Oysa muhatabının “Başbakan Menderes” olması gerekiyor. Ülkenin ekonomi politikasını cumhurbaşkanı değil, hükümet tespit ediyor, yönlendiriyor. Küçük bir ayrıntı.

BARKER RAPORU (276 sayfa)

Rapor’da üç mesaj var - öyle gizli kapalı değil, çok açık ve net:

- 1 – Enflasyona gitmeden, **var olan kaynaklarınızla**,¹²⁷ yılda % 3-3.5 büyümeyi hedef alan bir yatırım politikası uygulayın
- 2 – Sarıyar Barajı (inşa halinde) dışında büyük baraj yapmayın küçük tesislerle (jeneratör ölçeği) yetinin
- 3 – Sanayileşmeyi özel sektöre bırakın – o da yapamazsa, kalsın!

Demokrat Parti iktidarı Barker Planı’nı uygulamış olsa idi 1960 yılında Türkiye ekonomisinin hangi konumda olacağını görmek için bkz. Bölüm 3 Ek – 1 “Kabus Senaryosu”

---

¹²⁷ Baraj yapma, termik santral yapma, petrol ürünü yakıt kullanan jeneratör ile en pahalı elektriği üret. 14 Mayıs öncesi İstanbul’da 1 kilo ekme 30 kuruş iken 1 kilowattsaat elektrik 27 krş idi.

Barker Raporu'nun Devlet Planı taslağı ile günümüzün IMF denetimli ekonomi politikası arasındaki benzerlikler yavaş yavaş belirginleşiyor.

Aradaki tek fark tarım sektöründe. Elli yıl önce “Tarıma yatırım yapın” derlerdi. Bugün, “Tarım da kalsın” diyorlar. Tarım *bugünlerde*¹²⁸ can çekiyor.

Barker Raporu hakkında Menderes'in 10 Haziran 1958 günü TBMM DP Grubu'ndaki açıklaması:

... Barker Heyeti diye bir heyet gelmiş, tetkikat yapmak istemişti. Bana haber verdiler, “Gelsin” dedim. Geldiler, tetkiklerini yaptılar ve ondan sonra bir rapor verdiler...

“Bu raporun esası şudur, hulâsası şudur. Şu hulâsa da hem Amerika'da, hem Türkiye'de gazetelere verilecek beyanattır. Binaenaleyh siz Pazartesiye mi, salıya mı bir basın toplantısı yaparsanız biz de Amerika'da aynı günde neşrederiz.

“Bu, Türkiye'nin iktisadî programıdır.” dediler. “Ne olacak?” dedik.

Dediler ki, (Konuşan Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Iliff)

“Bunu yalnız iktidar mensupları değil, Mesela Kasım Gülek de dahil olmak üzere bir kor¹²⁹ yapacaktır. Bu korun başına bir Amerikalı gelip oturacak ve Türkiye'nin iktisadiyatını bu Barker Raporuna göre tedvir edecek. Anayasanın üzerinde olacak, hükümetlerin değişmesiyle değil, iktidarların değişmesiyle dahi değişmeyecek.”¹³⁰

¹²⁸ 2005 - 2006

¹²⁹ İngilizce “corps” = düzenli özel bir heyet

¹³⁰ Bu paragrafı tüm CHP'liler dikkatle okumalıdır. Türkiye'yi ne konuma getirdikleri Dünya Bankası Başkan Yardımcısının bu sözleri ile çok iyi anlaşılmaktadır. Yıl 1951. Enflasyon vs yok. Dış açık yok. Tam tersine ihracat, bir yılda 1945 – 1950 döneminin 200 milyon Dolar düzeyinden 300 milyon Dolar düzeyine sıçramış ve artmaya devam ediyor. T. C. Başkanı'na bir “iktisadi program dayatılıyor ve CHP Genel Sekreteri'nin ismi belirtilerek ortak yönetime alınması *teklif* ediliyor (!). Barker Raporu anayasa üstü bir iktisadi program olacak. 2001 yılından farklı olarak Amerika uşağı Menderes, raporu elinin tersi ile çevirmiş ve Gediz nehri üzerindeki Demirköprü barajını kredilendirmemelerini gerekçe göstererek Türkiye bürolarını kapatıvermiş.

2001-2004 döneminde de Derviş gidiyor, Babacan geliyor ama politika değişmiyor. Dünya Bankası'nın elli yıl önce Menderes'e yaptıramadığını elli yıl sonra IMF Ecevit-Yılmaz-Bahçeli ve AK parti Hükümetlerine yaptırıyor. Kimsenin "Gık"ı çıkmıyor; buna medya da dahil :

Türkiye'de yatırımların ve büyümenin dışardan sınırlandırılması.
131

Şimdi elli yıl geriye gidelim: 1954'e:

Cumhurbaşkanı Bayar, ABD Başkanı Eisenhower'ın davetlisi olarak uzun süren bir ABD gezisinde (ocak – şubat).

29 Ocak günü Bayar ABD Kongresi'nde çok önemli ve yaklaşık bir saat süren bir konuşma yapıyor. Aynı gün, daha önce, Kongre Kütüphanesi'ne törenle Atatürk'ün NUTKU'nu hediye etmiş.

Kongre'deki konuşmadan sonra Dünya Bankası Başkanı Black'in Bayar onuruna verdiği öğle yemeği var. Yemekte Black, (adamın soyadı da niyetleri gibi: KARA !) Bayar'a Gediz Barajını finanse etmeyeceklerini bildiriyor. Barker Raporu'nda "Başka baraj yapmayın" demişlerdi zaten.

Bu bildirim muhatabı o gün Vaşington'da devlet konuğu olan cumhurbaşkanı mı olmalı idi, yoksa Ankara'daki hükümet mi? **Dünya Bankası diplomatik nezaket kurallarını hiçe sayıyor.**

16 Şubat. Ankara'daki Hükümet Dünya Bankası'na bir mektup ¹³² gönderiyor. Mektup Black'e 23 Şubat günü ulaşıyor. Bayar, ABD'den ayrılmak üzere, New York'da. Resmi gezi tamamlanmış.

Bu mektupta Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Menderes, Dünya Bankası'na diyor ki, (mealen):

Madem Gediz Barajını finanse etmeyeceksiniz, madem bizim yatırım politikamızı onaylamıyorsunuz, o zaman Ankara'daki temsilcinizi geri

¹³¹ Bu kitabın konusu

¹³² Bkz. Bölüm 4 – 16 Şubat 1954 tarihli mektubun öyküsü

çekin ve Türkiye büronuzu kapatın. Tasfiye halindeki ilişkiler için büroya ihtiyacınız yok. Biz alternatif kaynaklar ¹³³ buluruz.

20 Mart. Dünya Bankası'nın Ankara'daki bürosu kapatılıyor ve temsilci **Pieter J. Liefinck** ülkeyi terk ediyor.

21 Mart. New York Times'ın birinci sayfasında Welles Hangen imzalı bir yazı ¹³⁴ yayımlanıyor. Konu Dünya Bankası'nın bürosunun kapatılması. Türkiye karşıtı olduğu bilinen sonradan çok ünlü olacak 24 yaşındaki gazeteci Hangen yazının içine bir cümle sıkıştırmış:

“Bay Black ayrıca Türkiye'nin, Dünya Bankası tarafından 1950 yılında ülkeye özel bir görevle gönderilen James Barker heyetinin önerilerine göreli olarak az ilgi göstermesi nedeni ile hayal kırıklığına uğramıştır.” ¹³⁵

Aynı gazetenin 29 Aralık 1954 tarihli bir başka Hangen yazısında bir başka cümle var, Menderes hakkında:

“Memleketi borçlandıran çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmektedir.”

Bu iki cümleyi alt alta koyup sormak gerek: New York Times ve Dünya Bankası, Türkiye'nin enerji yatırımlarına, sanayileşmesine, neden karşı idiler?

1954 yılında zayıflamış bir CHP muhalefeti ile 15 Nisan 1954 günü yayımlanmaya başlayan ve kısa süre içinde etkili bir dergi konumuna gelen FORUM da neden aynı paraleldeydiler?

Ortak söylem, “Aman enflasyon olmasın, yatırımlar enflasyon yaratmayacak düzeyde sınırlı kalsın” idi. Bu soruların cevabı için bkz. Zafer Gazetesi 5 ve 8 Ocak 1955. ¹³⁶

---

¹³³ Bölüm 3 Ek - 2

¹³⁴ Bölüm 3 Ek - 3

¹³⁵ En önemli tespit bu. Dünya Bankası Menderes'e kızmış, Barker Planı'nı uygulamıyor, diye. Hangen bunu açıkça yazmış. Nereden öğrendi ise Ankara'da ikamet eden 24 yaşındaki süper gazeteci?

¹³⁶ Bölüm 3 Ek - 4

1954 YILI

Türkiye, 2 Mayıs seçimlerine hazırlanıyor, çok büyük bir demokratik coşku içinde. Mesela Afyon’da dokuz milletvekilliği için kırka yakın aday adayı var. Adaylar “yoklama” yöntemi ile yerel olarak tespit ediliyor. İstanbul’da Celal Bayar ve Adnan Menderes bile yoklamaya giriyorlar.

Türkiye’de yabancı sermayeyi teşvik kanununda değişiklik yapılıyor ve yabancı sermayeye yerli sermaye ile eşitlik ilkesi ve kar transferi garantisi getiriliyor. Ayrıca Petrol Kanunu çıkıyor.

Mart ayında Batı Almanya Başbakanı, saygın devlet adamı Adenauer dokuz gün süren bir resmi ziyaret için Türkiye’ye geliyor. Bugünlerde bu tür ziyaretler 9 saat bile sürmüyor !

New York Times’ın 21 Mart 1954 tarihli Welles Hangen yazısından tam bir hafta sonra, 28 Mart günü, T.C. Bayındırlık Bakanlığı, Gediz ve Kemer barajlarını on bir yıl vadeli % 5 faizli bir kredi ile bir Fransız şirketler grubuna ihale ediyor. Türkiye alternatifsiz değildir.
137

Dünya Bankası Türkiye’nin on yılda (1950 TL’si ile) 11 milyar 800 milyon lira yatırım yapmasını *önermişti*, Anayasa’nın üstünde değişmeyecek bir dayatma rapor ile.

Türkiye aynı on yılda, 1950 TL’si ile, 22.7 milyar TL (8.1 milyar Dolar) yatırım gerçekleştirmişti. Bunların tüm ayrıntıları ve listeleri CD’li Kitap No 2’de verilmiştir: “DP’nin Yatırımları”

Türkiye Onuncu Yıl’da (1933) da bir program çerçevesinde o zamanın ölçüleri ile yirmi büyük fabrikayı içeren bir sanayileşme hamlesini planlamış ve 1934 – 1938 arasında uygulamıştı.

Türkiye 1939-1950 arasında; dört küçük fabrika ve makineleri 1938 yılında Almanya’ya sipariş edilmiş ve 1943 yılında hizmete açılmış Sivas çimento fabrikası kurabilmiş, tek bir şeker fabrikası kuramamış, ama bol bol plan yapmıştı.

Türkiye, 14 Mayıs’ta (1950) Dünya Bankası’ndan gelecek uzmanları

bekliyordu, Devlet Planı yapmak üzere.

Bu gerçekleri nedense iktisat tarihi kitaplarımız yazmamışlar. Milli Kütüphane ile DİE'nin kütüphanesinin tozlu raflarından bulup çıkardım. Yaklaşık bir yıldır her fırsatta açıklıyor, internet dahil çok değişik ortamlarda yayımlıyorum. Tepki? Şimdilik SIFIR !

2006 yılında Türkiye IMF'e karşı, ona rest çekerek tuvalete bile gidemiyor. Yetmiyormuş, başka alternatifi yokmuş gibi AB'ye yamanmak için uğraş, pardon, tavizler, veriyor. Gümrük Birliği'nin kazıklarını afiyetle içine sindiriyor: İlk on yılda tam 100 milyar Dolar. "Şu gümrük Birliği'nden çikalım" dediğim zaman birtakım kişileri fena halde sinirlendiriyorum.

2006 yılının Türkiye'sinin 1954 yılının Bayar-Menderes Türkiye-si'nden alacağı çok önemli ve anlamlı dersler vardır. Vardır, var olmasına ama o dersi almaya niyetli kimseler yok ortalarda.

Vehbi Koç fotoğrafı

BÖLÜM 3 EK – 1

14 Mayıs 1950

Bir Kabus Senaryosu: Seçimleri CHP Kazanmış

Önce 1949 yılını hatırlayalım. Nasıl bir yıldır 1949? 1949 Türkiye'si nasıldı?

1949 yılı sonlarına gelindiğinde Türkiye'nin görünümü şöyle idi:

- 1 – Yatırım yapamayan bir iktidar ¹³⁸
- 2 – Bulaşıcı hastalıklar (başta verem) nedeni ile her yıl 50 bin vatandaş ölüyor. Ölüm oranı yüz binde 262. 2005 yılında 100 binde 30'dan daha az.
- 3 – Orta Anadolu'da açlık var. ¹³⁹
- 4 – Kömürsüzlükten özellikle İstanbul Silahtarağa santralinde yetersiz elektrik üretimi
- 5 – Bir yıl önce (18 Eylül 1948) şeker % 60 zam yapılmış; arz-talep dengesini kurmak için. İthalat yapmak üzere döviz yok.
- 6 – Altın rezervleri yarı yarıya azalmış. 1946 yılında 214 ton, 14 Mayıs'ta 122 ton 800 kilo.
- 7 – Döviz rezervleri eksi. Eksi 13 milyon Dolar.
- 8 – 1950 Bütçesinin açığı % 13.

Tarım Bakanı Cavit Oral'dan, 2 Mayıs 1950 günü samimi bir itiraf: ¹⁴⁰

“...Türkiye bugün ihracat şöyle dursun, bizzat kendi yemeklik vesair hububat ihtiyacını bile güçlüklerle karşılar bir durumdadır...”

Görüldüğü gibi 1949 sonunda Türkiye'nin görünümü çok kötü. Bu nedenle CHP 14 Mayıs genel seçimlerinde iktidarı kaybetti. DP iktidar oldu. Türkiye'nin DP iktidarı ile on yıl sonra nereye vardığını biliyoruz. Ancak bir kabus senaryosu yazarak ve 14 Mayıs seçimlerinin sonunda CHP'nin iktidarda kalmaya devam ettiğini varsayarak, Türkiye'nin Barker Raporu'nu uyguladığı takdirde on yıl sonra nereye ulaşmış olacağını hesaplayalım:

¹³⁸ Bkz. 18.9.1948 tarihli Başbakan açıklaması. Tam metin ekli CD'de

¹³⁹ Bkz. Yaşar Nabi yazısı Aralık 1949

¹⁴⁰ Bilsay Kuruç, a.g.e. sayfa 113

KABUS SENARYORSU

“14 Mayıs’ta İktidar Değişmemiştir”

CHP seçimleri *kaybetmemiştir*. İsmet İnönü yeniden Cumhurbaşkanı seçilmiştir. On yıl süre için, 1950-1960, CHP iktidarda kalmıştır. 14 Mayıs seçimlerinden hemen sonra kurulan yeni Hükümet Programı görüşmelerinde, Dış Ekonomik İlişkilerden sorumlu Devlet Bakanı Cemil Sait Barlas, 13 Mart 1950 günü TBMM’de yaptığı açıklamayı hatırlatarak, Dünya Bankası’nın Barker Heyeti’nin Haziran ayında geleceğini ve kalkınma planı için derhal tetkiklerine başlayacağını teyit etmiştir.

Eski Başbakan Günaltay da 3 Mayıs 1950 günü radyo konuşmasında bu konuya değinmişti:

Başbakan Günaltay, 3 Mayıs 1950: ¹⁴¹

“... Devlet Planı’nı hazırlamak üzere de Amerika’dan tanınmış iki mütehassıs yakında memleketimize gelecektir...”
(Barker Heyeti)

“Milli ekonomimizin temelini teşkil eden zirai istihsal konusu, devletçe işin ehemmiyetiyle mütenasip bir itina ile ele alınmıştır. Bu yoldaki çalışmaların verimli olabilmesi için beş yıllık bir zirai kalkınma planı yapılmıştır...”

15 Mayıs 1951. Dünya Bankası Başkanı E. Black, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye hitaben yazdığı mektup ¹⁴² ekinde Barker Heyeti’nin raporunu gönderir. Bu raporun özeti aynı tarihte Ankara ve Vaşington’da bir basın toplantısı ile kamuoyuna açıklanacaktır. Bu raporun hükümet politikaları ve anayasa üstü bir statüde olacağı taraflarca kabul edilmiştir. Hükümet bu rapordaki önerilere tamamen sadık kalacaktır. ¹⁴³

¹⁴¹ Bilsay Kuruç a.g.e. Sf. 113

¹⁴² 15 Mayıs 1951 tarihinde Dünya Bankası’nın mektubu gerçekte Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a yazılmıştır.

¹⁴³ Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Iliff Barker Raporu’nu Başbakan Menderes’e sunduğunda aynen böyle konuşmuş ve rapora “anayasa üstü bir belge” niteliğinde uyulmasını talep etmiştir.

Raporun 254. sayfasında önerildiği gibi yatırımlar yılda % 3 - % 3.5 oranında büyümeyi hedef alacaktır. % 0 enflasyon ile büyüme bu oranda olabilecektir. Enerji yatırımlarına dikkat edilecektir. Sarıyar Barajı dışında çok amaçlı baraj yapılmayacak, küçük ölçekli (jeneratör tipi) projeler seçilecektir.

Türkiye 1945 yılından beri ABD'den 500 – 600 milyon Dolar düzeyinde kredi istemiş. Alamamış. Bu nedenle Başbakan Günaltay'ın bahsettiği Dünya Bankası uzmanları davet edilmiş. Bu uzmanlar Devlet Planı'nı hazırlayacaklar. Hükümetin beklentisi o ki, Dünya Bankası, uzmanlarının hazırlayacakları Rapor'daki yatırımların gerçekleşmesi için gerekli dış parayı sağlayacak. Bunu Nihat Erim "Günlükler"de açıkça yazmış.¹⁴⁴

CHP'nin seçimlerden sonra kurulan yeni Hükümeti, 2. Dünya Savaşı'ndan beri ABD ve Dünya Bankası gibi kuruluşlardan talep edilen kredilerin sağlanamadığını dikkate alarak, % 3-3.5 yıllık büyüme oranını benimsemiş (bu hedefi içine sindirmiş) ve Barker Planı önerilerine % 100 oranında uymayı kararlaştırmıştır. CHP on yıl boyunca yılda ortalama % 3.25 oranında büyümeyi, **(on yılda toplam % 38)** Dünya Bankası'nın gözetimi ve desteği ile gerçekleştirecektir.

Kabus Senaryosu burada bitiyor. Akla hemen bir soru geliyor: On yılda % 38 büyüme ne ölçüde gerçekçidir? Ya da, Barker Planı çerçevesinde gerçekleşen % 38 büyümeyi kıyaslayacak bir ölçütümüz var mıdır? Bu sorunun cevabı: "EVET VARDIR" % 38'lik büyümeyi 1945-1950 arası fiilen gerçekleşen yatırımlar ve büyüme ile kıyaslayabiliriz. 1945-50 arasında gerçekleşen yatırımlar şunlardır: Ankara Uçak motorları fabrikası, Rize Çay Fabrikası, Filyos Ateş Tuğlası fabrikası, Çatalağzı Termik Santrali (kapasitesi 60 MW olmakla birlikte enerji nakil hatları kurulmadığından 25 MW ile çalışıyor), Batman tecrübe rafinerisi (8 bin ton/yıl).

Fiilen gerçekleşen bu tabloya göre on yılda % 38 "büyük başarı" olarak nitelendirilebilir !...

On yılda toplam % 38 büyüme ve sıfır enflasyon ile Türkiye'nin nereye ulaşmış olacağı aşağıda Tablo I'de gösterilmiştir. DP döneminde nereye ulaştığı ise yan sütunda verilmiştir.

¹⁴⁴

Bkz. Sayfa 80

TABLO I TÜRKİYE’NİN GELİŞMESİ

	<i>Birim</i>	1949	1960 DP	Barker R.
Nüfus	<i>Bin kişi</i>	20 359	27 750	27 750
Kentsel	<i>Bin kişi</i>	5 090	8 860	8 860 ¹⁴⁵
Kırsal ¹⁴⁶	<i>Bin kişi</i>	15 269	18 890	18 890
SAĞLIK ¹⁴⁷				
Doktor	<i>Kişi</i>	2 617	8 214	
Hemşire	<i>Kişi</i>	643	2 420	
Hastane	<i>adet</i>	198	566	
Hast. Yatağı	<i>adet</i>	17 871	45 807	
Sağlık Mکز.	<i>adet</i>	YOK	283 ¹⁴⁸	
Eczane	<i>adet</i>	567	1 194	
Eczacı Sayısı	<i>kişi</i>	115	1 406	
EĞİTİM				
İlkokullar ¹⁴⁹	<i>Bin kişi</i>	133	277	
Ortaokullar	<i>Bin kişi</i>	11	40	
Liseler	<i>Bin kişi</i>	6	11	
Yüksek Okul	<i>Bin kişi</i>	3	6	
ÜRETİM				
Buğday	<i>Bin ton</i>	2 517	8 450	5 343
Arpa	<i>Bin ton</i>	1 247	2 948	2 825
Mısır	<i>Bin ton</i>	724	1 017	867
Pancar	<i>Bin ton</i>	818	4 385	1 180
Pamuk	<i>Bin ton</i>	104	175	163
Tütün	<i>Bin ton</i>	100	139	128
Çimento	<i>Bin ton</i>	376	2 038	547
Çelik ¹⁵⁰	<i>Bin ton</i>	70	215	105
Şeker	<i>Bin ton</i>	115	643	189
Kağıt	<i>Bin ton</i>	16	64	25

¹⁴⁵ Bu senaryoya göre kentsel nüfus artışı daha sınırlı kalmış olabilir?

¹⁴⁶ Bu nüfusun % 90 yemeklik yağ ve şeker ile tanışmamış. Bkz. “Bizim Köy” Mahmut Makal (1950)

¹⁴⁷ Sağlık ve Eğitimde Barker Raporu senaryosu göstergeleri farklı olabilir.

¹⁴⁸ Sağlık Merkezleri 50’li yılların ortasında ortalama 3 milyon TL ile kurulabiliyordu.

¹⁴⁹ Dört pozisyon için: yıl içinde diploma alan öğrenci sayısı

¹⁵⁰ Karabük haddehane ürünü

Pamuklu	<i>milyon mt</i>	109	527	179
ENERJİ				
Brüt elektrik üretimi	<i>milyonkwst</i>	737	2 815	1 090
İst-Ank-İzm brüt ürtm.	<i>milyonkwst</i>	320		
Ev ve İşyeri tüketm. ¹⁵¹	<i>milyonkwst</i>	94	464	150
Sanayide tüketim	<i>milyonkwst</i>	484	1 752	702
Petrol ürünleri ürtm	<i>Bin ton</i>	YOK	326	???
Petrol ürünleri tüketm.	<i>Bin ton</i>	503 (1950)	1 729	694
Petrol rafinaj kapastsı.	<i>Bin ton</i>	YOK	660 ¹⁵²	???
MİLLİ GELİR ¹⁵³	<i>milyon TL</i>	9 054 (cari TL)	18 903 (1950TL)	13 378 (1950TL)
Kişi başına Milli Gelir	<i>TL</i>	445 (cari TL)	681 (1950TL)	482 (1950TL)

1945-1949 döneminde buğday + arpa + mısır üretiminin ortalaması 5 060 bin ton olmuştur.

% 38 büyüme ile 1960 yılında bu üç ürünün toplam üretim göstergesi 9 035 bin ton “büyük başarı” olarak (% 79 artış) kabul edilebilir.

Ancak DP döneminde aynı ürünlerin fiili üretimi ise 12 415 bin tondur. 1945-1949 dönemine göre % 145 artış.

Şeker pancarındaki üretim artışı DP lehine daha da yüksektir. 1950-1960 döneminde en çok tartışılan, önemsenen konuların başında “sanayileşmek için ucuz enerji” geliyordu. DP’nin Dünya Bankası ile kavgası enerji yatırımları konusunda Barker Raporu’nun önerdiği kısıtlamaları kabul etmemesinden kaynaklanıyordu. % 38’lik büyü-

¹⁵¹ Evinde elektrik enerjisi olan nüfus 2 200 000 – Ülke genelinin % 11’i

¹⁵² İnşa halindeki ATAŞ ve İPRAŞ rafinerileri üretime geçince 1961 yılı sonunda 4 860 bin ton

¹⁵³ 1950 Sabit Türk Lirası ile hesaplanmış

menin sonuçları ile DP döneminde gerçekleştirilen enerji yatırımları sonunda 1960 yılında ulaşılan üretim göstergelerine bakalım:

Brüt elektrik enerjisi üretimi: (<i>milyon Kwst</i>)	
Barker Raporu: 1 090,	Demokrat Parti <i>fiilen</i> : 2 815
Evlerde tüketim (çok önemli bir refah seviyesi göstergesi)	
Barker Raporu: 150,	Demokrat Parti <i>fiilen</i> : 464

Sanayide üretim için çelik-çimento-kumaş ve şeker'i irdeleyelim:

Ürün	Barker Raporu	DP <i>fiilen</i>
Çimento	547 bin ton	2 038 bin ton
Çelik	105 bin ton	215 bin ton
Pamuklu Kumaş	179 milyon metre	527 milyon metre
Şeker	189 bin ton	643 bin ton

1950 – 1960 döneminde ülkedeki değişimin bir başka göstergesi ulaştırma sektöründe kaydedilmiştir. Karayollarında ve limanlarda gerçekleştirilen yatırımlar sonucu karayolu taşımacılığında büyük artışlar olmuştur. Bu sayede ülkede yılda 70 milyon ton yük/ürün taşınabilmiştir.

Petrol ürünleri tüketimi: (<i>bin ton</i>)	
Barker Raporu: 694	DP: 1 729

Bütün bu gelişmelerin milli gelire yansımaları şu şekilde olmuştur:

Kişibaşına Milli gelir: (<i>1950 TL'si</i>)	
Senaryo: 482	DP ¹⁵⁴ 681

¹⁵⁴ DİE, son yayınlarında 1950-1960 döneminde GSMH'nın % 95 büyüdüğü kabul etmiştir. 681 TL buna göre hesaplanmıştır. Benim sektörel analizlere dayalı iddiam dönemin büyümesinin % 140 olduğudur. Bu durumda 681 TL 1004 TL olmaktadır. 482 TL'ye karşı 1004 TL.

SONUÇ

2000’li yıllarda yayımlanan bir dizi kitapta DP dönemi ekonomi performansı hakkında *dezenformasyon* sürmektedir. Son olarak, MBK üyesi (daha sonra sürgüne gönderilen) Numan Esin’in kitabı yayımlandı. Bu kitabı ayrıca eleştirdiğim için burada üzerinde fazla durmayacağım. Ancak anılan kitapta da DP’nin ekonomide başarısız olduğu izlenimi verilmektedir.

Başarı veya başarısızlığın somut ölçüleri olmalıdır. Bunları kısaca özetleyeceğim:

1 – Tarımda: Kişibaşına Buğday üretimi

1938:	253 kg/yıl
1945 – 1949 arası ortalama:	161 kg/yıl
1949:	124 kg/yıl
1960 Barker Raporu	193 kg/yıl (1938 yılının dahi altında)
1960 <i>fili</i> :	305 kg/yıl

2 – Sanayide: Kişibaşına çelik üretimi

1949:	3.5 kg/yıl
1960 Barker Raporu	3.8 kg/yıl
1960 <i>fili</i> :	7.8 kg/yıl

(Kişibaşına 7.8 kg çelik son derece düşük bir üretimdir. Ancak 3.8’den % 105 daha fazladır)

3 – İnşaat: Kişibaşına çimento üretimi

1949:	19 kg/yıl
1960 Barker Raporu	20 kg/yıl
1960 <i>fili</i> :	73 kg/yıl – 1949’a göre % 284 artış

4 – Enerjide:

Kişi başına evlerde elektrik tüketimi

(Evlerde tüketilen elektrik/kentsel nüfus)

1949:	19 kwst/yıl
1960 Barker Raporu	17 kwst/yıl ¹⁵⁵
1960 <i>fili</i> :	52 kwst/yıl

Kişi başına genel elektrik üretimi

1949:	36 kwst/yıl
1960 Barker Raporu	39 kwst/yıl
1960 <i>fili</i> :	101 kwst/yıl

İşte Dünya Bankası uzmanlarının hazırladığı ve CHP'nin seçimleri kaybetmeseydi güle oynaya uygulayacağı Barker Raporu reçetesine göre Türkiye, hangi sektör veya altsektörü alırsanız alın on yılda % 38 büyüme ile, yukarıda görüldüğü gibi yerinde sayacaktı. Başbakan Günaltay'ın 3 Mayıs 1950 konuşması bu bakımdan çok önemlidir.

FATİN RÜŞTÜ ZORLU'NUN YORUMU: ¹⁵⁶

“... 1950'de Demokrat Parti iktidara gelince, Beynelmilel Banka tarafından bir anlaşma neticesinde “Banka Heyeti” diye bir heyet geldi. Bu heyet bir plan hazırladı ve 1951'de hükümete bunu takdim etti. Bu plan senede 280 milyon Liralık bir investisman derpiş ediyordu. Seyhan Barajı'nın bile yapılmamasını tavsiye ediyordu.

“Eğer Türkiye Hükümetleri bu planı tatbik etselerdi, şimdi hakikaten tenkide; haklı tenkide maruz kalabilirdik.

“... Türkiye'nin iktisadi kalkınmasındaki hız, ... dostlarımızla aramızda münakaşa mevzuu olmuştur. Kapitalist cemiyetler... çok kıskançtırlar... Alman İktisat Nazırı Erhard... bizim çimento fabrikası yapmamızı ısrarla tavsiye ediyordu. İşte bizim gibi memleketler için açık planla ortaya çıkmak her zaman kolay bir şey değildir. Plan yapayım derken, nizama bir deli gömleği giydiriverirler ve kolunu kanadını kımıldatmazlar.” **Zorlu bu savunmadan 50 gün sonra asılmıştı.**

¹⁵⁵ Barker Raporu özellikle enerji üretimi konusunda son derece sınırlayıcı idi.

“Sarıyar barajından başka büyük baraj yapılmayacak” diyordu, Sf.147.

Dünya Bankası Menderes'in enerji ve sanayileşme politikasını onaylamıyordu.

¹⁵⁶ Yassıada'da Son Savunması, 26 Temmuz 1961, 75 sayfa. 2 EK (gazete)

BÖLÜM 3 EK - 2

DEMİRKÖPRÜ VE KEMER BARAJLARI ¹⁵⁷

Yurdumuzun en münbit ve mahsuldar bölgelerinden olan Gediz ve Büyük Menderes havzalarında **sulamak, bol ve ucuz elektrik enerjisi istihsal etmek ve bu havzaları taşkınlardan korumak maksatlarına hizmet etmek** ¹⁵⁸ üzere biri Gediz üzerinde Demir Köprü mevkiinde, diğeri Akçay üzerinde Kemerde yapılacak iki büyük baraj ve santral inşası on bir sene vade ve yüzde beş faizli kredi esası üzerinden bir Türk-Fransız inşaat grubuna ihale edilmiştir

Demirköprü barajının inşası ile bent gölünde 560 bin dönüm arazinin sulanmasına lüzumlu su toplanabilecek, Gediz havzasında nehir boyunca her sene kaydedilen ve ortalama yılda bir milyon 700 bin lira tahmin edilen taşkın zararları önlenebilecek, tesis edilecek 70.000 kilovat takatindeki santralden senede 200 milyon kilovat saatlik elektrik istihsal edilecek ve bu enerjiden Turgutlu, Salihli, Ödemiş, İzmir, Manisa, Alaşehir, Kula, Akhisar, Bayındır, Tire, Torbalı, Menemen ve Kemalpaşa şehir ve kasabaları ile köyleri ve bu yerlerdeki her türlü sınaî tesisler faydalanacaktır

Kemer barajı da taşkını önleme, sulama ve enerji istihsalı gayelerine matuf çok maksatlı bir iştir. Bu barajın inşası ile Akçay ve Menderesin taşkınları önlenebilecek, 380 bin dönüm arazi sulanabilecek ve 48 bin kilovat takatindeki santralden 145 milyon kilovat saatlik enerji istihsal edilecek ve bu enerjiden Nazilli, Aydın, Söke ve civarı faydalanacaktır.

Her iki tesisin maliyeti 150 milyon lirayı bulmakta ve dört sene zarfında bitirilmesi derpiş olunmaktadır.

Her iki barajın memlekete sağlayacağı ekonomik faydalar pek büyüktür. Yapılan hesaplara göre taşkın önleme, sulama, ve elektrik enerjisinden **yılda 200 milyon liranın üstünde bir kazanç sağlanacaktır.** ¹⁵⁹

¹⁵⁷ Kaynak: Ayın Tarihi 28 Mart 1954

¹⁵⁸ İŞTE DÜNYA BANKASI'NIN ÇOK GÖRDÜĞÜ HİZMETLER !

¹⁵⁹ İŞTE FİZİBİLİTE !150 milyon Lira yatırım ile yılda 200 milyon kazanç.

BÖLÜM 3 EK – 3

NEW YORK TIMES'İN 1. SAYFASINDA 21 MART 1954 GÜNÜ
YAYIMLANAN WELLES HANGEN¹⁶⁰ makalesinin çevirisi:

DÜNYA BANKASI TEMSİLCİSİ TÜRKİYE TARAFINDAN
(ülkeden) ÇIKARILDI

DÜNYA BANKASI'NIN BÜROSU, EKONOMİ POLİTİKALARI
KONUSUNDAKİ SERT KAVGA NEDENİ İLE, BAŞBAKAN
MENDERES TARAFINDAN KAPATILDI

Dünya Bankası, Türk Hükümeti'nin talebi üzerine Türkiye'deki daimi temsilciliğini bugün (20 Mart) kapattı. Büro şefi, Hollanda eski Maliye Bakanı Pieter Lieftinck yarın Ankara'dan ayrılacak.

Dünya Bankası ile Türkiye'nin ilişkilerinin kesilmesi anlamına gelen bu olay, Başbakan Menderes Hükümeti'nin (uyguladığı) ekonomi politikaları konusunda uzun ve sert tartışmaların doruğunu oluşturdu. Büronun kapatılması bundan böyle Banka'nın Türkiye'ye yeni bir kredi açmasını hemen hemen imkansız bir hale getiriyor. Ancak bu ülkeye bugüne kadar 59 milyon Dolar kredi ayrılmış bulunuyor ve bu krediler, buradaki çevrelere göre, kullanılmaya devam edecek.

(Banka'nın Vaşington'daki yetkilileri Türkiye'nin bu kararı konusunda yorum yapmaktan kaçındılar. Ancak Banka'nın bu ülke ile iyi ilişkiler içinde bulunmaya devam edeceğini eklediler.)

ABD YETKİLİLERİ TEDİRGİN

ABD yetkilileri bu olayın, Türkiye'nin zengin doğal kaynaklarını değerlendirmek amacı ile özellikle Amerikan özel sermayesini ülkeye çekmek için başlattığı kampanyayı¹⁶¹ olumsuz yönde etkileyeceğini

¹⁶⁰ Welles Hangen 1954 yılında 24 yaşında bir gazetecidir. Makaleyi Ankara'dan göndermiştir. Daha sonra çok tanınmış bir gazeteci olarak Viyetnam'da öldürülmüş ve kemikleri üç yıl sonra ABD'ye (Arlington'a) getirilmiştir. ABD'de her yıl Welles Hangen Basın Ödülü verilmektedir.

¹⁶¹ 6224 sayılı Yabancı Sermaye Kanunu'nun TBMM'de kabul edildiği tarih:

düşünüyorlar. Yetkililer her iki taraftaki gerginliği yatıştırmanın ve böylelikle Banka ile Türkiye arasında yeni bir işbirliğinin temelini oluşturmanın yollarını arıyorlar.

Ancak, Banka'nın; Menderes'in enfalsyonist olarak tanımladıkları politikalarına karşı olumsuz yaklaşımı, yakın gelecekte ilişkilerde bir iyileşmenin ihtimalini zayıflatıyor. Buradaki gözlemciler, Türkiye'nin Banka'nın yönetim kurulundaki Türkiye temsilcisini de geri çekebileceğine, bu durumda da ilişkilerin tamamen kopabileceğini düşünüyorlar.

Başbakan Menderes, Banka'nın başkanı Eugene R Black'e 16 Şubat 1954¹⁶² tarihli bir mektup göndererek Bay Lieftinck'in geri alınmasını talep etmiştir. Bu mektupta Menderes; Cumhurbaşkanı Bayar'a, bu kış ABD'ye resmi ziyareti esnasında, Vaşington'da Bay Black ve diğer Banka yetkililerinin birlikte olduğu bir öğle yemeğinde (Bankaca) saygısızlık yapıldığını iddia etmiştir. Bu buluşmada Cumhurbaşkanı Bayar Türkiye'nin Gediz Nehri üzerinde çok amaçlı bir hidroelektrik proje (baraj) ile ilgili olarak yatırımın dış para gereksinimi olan 25 milyon Dolar (kredi) talebi hakkında Bay Black'den bir cevap verilmesini istemişti. Bay Black konunun Banka uzmanları tarafından incelenmekte olduğunu bildirmesi üzerine Cumhurbaşkanı Bayar Türkiye'nin kredi taleplerinin gereksiz yere geciktirildiğinden yakınmıştı.

Toplantıya katılan Banka yetkilileri ise Ankara'nın, Avrupalı ihracatçılara birikmiş ve bekleyen alacaklarını kapattığını (ödemeye başladığını) ve çiftçilere tarımsal ürünleri için yüksek fiyatla ödeme yaparak sebep olduğu enflasyon baskısını hafiflettiğini görmeden (Türkiye'ye) yeni kredi verilmeyeceğini belirttiler.

Cumhurbaşkanı Bayar sınırlı bir üslupla Türkiye'nin kendi ekonomi politikalarını, herhangi bir yabancı kuruluş veya hükümetin talimatı olmaksızın, kendisinin tayin edeceği cevabını vermiştir.

---

18 Ocak 1954

¹⁶² Mektup 23 Şubat günü verilmiş. Bkz Cumhuriyet Gazetesi 1 Nisan 1954

Öğle yemeğine bu noktada son verilmişti. Cumhurbaşkanı Bayar daha sonra, Banka'nın bu davranışı ile ilgili olarak Henry A Byroade¹⁶³ nezdinde ve diğer Dışişleri üst düzey yetkililerine, protestosunu bildirmek üzere Fatih Rüştü Zorlu'yu görevlendirmiştir.

Öğle yemeğine katılan Bay Lieftinck (bu olaydan) hemen sonra Ankara'ya döndü – durumu düzeltmek amacı ile. Ancak başbakanı gönderdiği bir yazılı muhtıra yeni bir krize (patlamaya) neden oldu.

Başbakan Banka'nın temsilcisinin Türkiye'nin içişlerine karıştığını ileri sürerek kendisini ağır bir şekilde eleştirdi ve Banka'nın Ankara'daki bürosunun (ekonomik danışma misyonu) kapatılmasını istedi.

Başbakan Menderes, Avrupa Ödemeler Birliği yetkilileri ile Türkiye'nin mali sorunlarını görüşmesini ve Türkiye'nin Savaş'tan kalan silah kredisi ile ilgili borcunun (İngiltere'ye) halli konusunda olumsuz etkisini, Bay Lieftinck'in yetkilerini aşması olarak gösterdi. Ayrıca gelişmekte olan ülkelere kredi vermekle görevli olan Banka'nın Türkiye'ye 60 milyon Dolardan daha az kredi verirken Hollanda'ya 225 milyon Dolar kredi açmasını da eleştirdi.

Geçen ay Banka Türkiye'ye ek bir kredi verileceğini açıklamıştı. İstanbul, İzmir, İskenderun, Samsun, Salıpazarı limanlarında hubbat yükleme-boşaltma tesisleri ve diğer teknik teçhizat için daha önce ayrılan 12.5 milyon Dolara ek olarak 3.8 milyon Dolar.

Banka ayrıca geçen yıl 10 Eylül tarihinde Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB) için ikinci bir 9 milyon Dolar ayırdı. TSKB 1950 yılında Hükümet ve Dünya Bankası yardımı ile özel sektöre açılacak kredileri teşvik amacı ile kurulmuştu.

Dünya Bankası bir yanda Türkiye'ye kredi açarken ülkenin 343 milyon lira (122.5 milyon Dolar) dış ticaret açığını açık bir şekilde eleştirmişti. Banka yetkilileri ayrıca Türkiye'nin Avrupalı ihracatçıların ihraç etiketleri malların bedeli olan 85 milyon Dolarlık ticari borçlarını da şiddetle eleştirmişti.

---

¹⁶³ O tarihte Türkiye ile ilgili üst düzey ABD Dışişleri Bakanlığı yetkilisi

Dünya Bankası ile Türkiye arasında, Türkiye'deki banka kredilerinin genişlemesi ve uygulanan enflasyonist politikalar sürtüşmenin kaynağını teşkil etmektedir.

Bay Black ayrıca Türkiye'nin, Dünya Bankası tarafından 1950 yılında ülkeye özel bir görevle gönderilen James Barker heyetinin önerilerine çok az ilgi göstermesi nedeni ile hayal kırıklığına uğramıştır.

Türkiye ise katı bankacılık kriterlerine dayalı bu eleştirilerin ülkenin muazzam potansiyelini gözardı ettiğini ileri sürmektedir. Yüksek düzeydeki yatırımlar daha birkaç yıl ödemeler sorunları yaratacaktır. Ancak Dünya Bankası'nı tedirgin eden bu sorunlar, yatırımların meyve vermesi ile artan ihracat ve azalan ithalat şeklinde önümüzdeki on yıl içinde sona erecektir.

Burada (Ankara'da) Banka ile ilişkiler daha da bozulursa Türkiye'nin IMF'den de ayrılabilceği düşünülmektedir.

Bu makaleyi Türkiye'nin o tarihteki Washington Büyükelçisi Feridun Cemal Erkin anılarında ¹⁶⁴ aşağıda şekilde vermiştir:

“New York Time gazetesinin 21 Mart 1954 tarihli sayısının ilk sayfasında, muhabir Welles Hanger imzasıyla çıkan “Dünya Bankası Heyeti Türkiye'den çıkarıldı” başlıklı şöyle bir yazı çıktı :

“Uluslararası Banka, Türk Hükümetinin isteği üzerine, Türkiye'deki daimi misyonunu kapamıştır. Banka ile Türkiye arasındaki ilişkilerin bu suretle hemen hemen kopması, Hükümetin iktisadi politikası hakkındaki sert anlaşmazlığın doruk noktasını oluşturmuş oldu. Misyonun kapanması acaba Banka'nın Türkiye'ye kredi açması ihtimallerini büsbütün ortadan kaldıracak mıdır?”

“Yazının bu noktasında, gazete, Banka mensuplarının konu hakkında yorumlarda bulunmaktan çekindiklerini, ancak Banka'nın Türkiye ile iyi ilişkilere devam edeceğini umduğunu yazmakta idi. Yazı şöyle devam ediyordu :

---

¹⁶⁴

Washington Büyükelçiliği, Türk Tarih Kurumu, 1986

“Amerikan resmi şahsiyetleri, ihtilafın Türkiye’ye yabancı sermaye sağlama hususundaki çabalar üzerinde olumsuz etkilerinden endişe duymakta ve Türkiye ile Banka arasındaki işbirliğinin yeniden kurulması için zemin hazırlamaya çalışmaktadırlar. Ancak Banka’nın tutumu dolayısıyla ilişkilerin yakın zamanda iyileşmesi ihtimali azdır. Gözlemciler Banka’daki Türk Müdürün de çekilmesi suretiyle ilişkilerin hatta kesin kopmasına eşit bir durumun ortaya çıkmasını mümkün görüyorlar. Banka tarafından Vaşington’da Cumhurbaşkanı şerefine verilen yemekte, Bayar, Black’tan Türkiye’nin Gediz Barajı projesinin dış finansmanı sağlayacak 25 milyon dolarlık kredi isteği hakkında cevap beklediğini söylemiştir. Black cevabında, projenin incelenmekte olduğunu bildirince, Cumhurbaşkanı Türkiye’nin kredi isteklerinin Banka tarafından haksız tarzda geciktirilmesinden yakınmış, Banka da, ticaret açığını ve gecikmiş borçları azaltmaya ve çiftçiden yüksek fiyatla ürün satın alınmasından doğan enflasyoncu baskının azaltılmasına çaba gösterildiğine dair tatmin edici bir durum yaratılmadığı takdirde daha fazla kredi vermek imkânını bulamayacağını bildirmiştir.

“Bayar, bunu, Türkiye’nin iktisadi politikasını yürütmek için yabancı bir kuruluş veya hükümetten talimat almaya lüzum görmediği cevabı ile karşılamıştır.

“Başbakan Adnan Menderes, Banka temsilcisinin Türkiye’nin içişlerine müdahale ettiğini, ayrıca, Ödemeler Birliği ile Türkiye’nin mali zorluklarını tartışmak suretiyle yetkisini aşmış olduğunu ileri sürmüştür. Banka son zamanlarda Türkiye’ye çeşitli krediler vermeye devam etmekle beraber, geçen yıl, 122.5 milyon Dolara varan ticaret açığını ve 85 milyon Doları bulan geçmiş borçların birikmesini hoş karşılamadığını bildirmişti.

“Bundan başka, Black, Barker Raporu önerilerine az önem verilmesinden hayal kırıklığı duymuştur.

“Türkler, buna karşı, memleketin büyük iktisadi potansiyelinin ve yüksek yatırım ihtiyacının hesaba katılmadığını belirtmektedirler. Onlara göre Bankayı endişelendiren sorunlar, gelecek yıllarda yatırımların bol ve ucuz ihraç maddeleri sağlaması ve ithalatı azaltması sayesinde meyvelerini vermesi ile ortadan kalkacaktır.”

Gazetenin yazısında belirtilmiş olan hususlar hakkında Vaşington'da çeşitli çevrelerden bana yöneltilen soruları uygun şekilde karşılamaya çalıştım.

Erkin ayrıca Bayar'ın Menderes'e bir telgraf çektiğini hatırlar:

*Black'ın yemeğinde topyekûn on kişi kişi vardı. Bu hususta ben sözü Başkan Bayar'a bırakarak Başbakanımıza gönderdiği telgraftaki sözlerini burada **özetlemekle** yetiniyorum:*

*“Aydın otuzunda ¹⁶⁵ Dünya Bankasının öğle yemeğinde bulundum. Görüşme esnasında bizim Gediz ve diğer projelerimiz hakkında nasıl bir karar aldıklarını sordum. Black, projelerin incelenmekte olduğunu, fakat Gediz ve diğer projeler hakkında herhangi bir karara varmadan evvel, bizim ödemeler dengesi açığımızı kapatmak hususunda alacağımız tedbirlerin sonuçlarını görmek istediklerini bildirdi ve **yatırımlarımızın pek hızlı devam etmesinden endişe** ¹⁶⁶ettiklerini söyledi.*

*Bir gün evvel Lieftinck'in Banka'da Türkiye'nin Avrupa Ödemeler Birliği'ne karşı açığından ve başlıca ihraç mallarımız buğday ile pamuk fiyatlarının düşmüş olmasından söz ettiğini ve **yatırımlarımın hızlılığı** üzerinde durmuş olduğunu söylemişlerdi.*

Lieftinck memurlarımızla yaptığı görüşmelerde, özellikle Avrupa Ödemeler Birliği'ne karşı olan açığımızın olduğu gibi gösterilmesini, küçük rakam verilmemesini ve işin küçümsenmemesini telkin etmeye çalışmış. Kendilerine cevaben hitap ederek, durumumuzu tamamıyla bildiğimizi, iktisadî gelişme gösteren bütün devletlerin iktisadi tarihlerinin incelenmesinde bizim bugün maruz kaldığımız zorluklara benzer zorluklara uğramayan tek bir devlet gösterilmeyeceğini belirterek şu sözleri söyledim:

¹⁶⁵ Yemek ayın 29 unda idi. Yanlışlığın kaynağı Erkin olmalı?

¹⁶⁶ 1954 yılının ocak ayında yatırımlara henüz yeni başlanıyordu. Bkz. “DP'nin Yatırımları”

*Biz zorluklarımızı biliyoruz, onlara göz yummuş değiliz, onları yenmek çarelerini de arıyoruz. Kanımıza göre, bu zorlukları yenmek için en iyi çare ürünlerimizi ve ihracatımızı artıracak, ithalatımızda tasarrufu sağlayacak yeni yatırımların hızla yapılmasıdır. Biz yatırım yaparken, ancak derhal randıman verecek ve rantabl olanlarını seçmekteyiz. Gerek Türkiye, gerek alacaklı memleketler için en yararlı yol, Türkiye'nin yatırımlarına engel olmamak, mümkünse onları teşvik etmektir. **Bize yatırım yapmayın demeyiniz, çünkü bu hususta kararlıyız.** Sadece onların yapılmasında bize yardım ediniz, bu yardımlarınızın hızı bizim işimizi kolaylaştıracaktır.*

Ben İktisat Bakanı iken de yatırımlara girişirken maliyecilerimizle aynı tartışmayı yapmışım, olaylar bana hak verdi, bugün de kanıdayım.”

Son olarak Erkin, Lieftinck olayı hakkında başka şeyler de hatırlar:

Şu aradan yararlanarak şimdi gerek Cumhurbaşkanımızdan, gerek Lieftinck'ten ve gerek Ankara'da arkadaşlardan aldığım bilgilere dayanarak talihsiz mektup sorununu ayrıntılarıyla açıklayalım:

Lieftinck danışmalarda bulunmak üzere kısa bir süre ile Amerika'ya gideceğini Hükümetimize bildirince, bir Bakanımız iktisadi ve mali durumumuz hakkında, gerek Amerika'da, gerek Paris'te Nato ve Avrupa İktisadi İşbirliği çevrelerindeki izlenimleri öğrenmesini rica etmiş. Lieftinck bu görevi gördükten ve istişareleriyle araştırmalarını yaptıktan sonra Ankara'ya dönmüş. Gerek Vaşington ve New York'ta, gerek Paris'te durumumuz hakkında karamsar izlenimler bulduğunu bildirmiş. Aynı surette Başbakan Adnan Menderes'i de ziyaret ederek aydınlatmak istemiş ise de, Başbakanın memleket içinde seyahatte olduğunu öğrenmiş. Bunun üzerine kendisi de geçici bir görevle Suriye'ye gideceği için ağızla vereceği bilgileri kağıda dökmüş ve uzun bir mektup yazarak Başbakanlığa bırakmış.

Özellikle Zorlu¹⁶⁷ hakkında şikâyetleri yansıtan mektup Başbakanın avdetinde hem kendisi, hem de Zorlu tarafından okununca kıyamet kopmuş ve Lieftinck'in hizmetine son vermek kararı derhal alınmış.

¹⁶⁷

O tarihte NATO nezdinde büyükelçi

Burada Lieftinck'in büyük hatası zannımca, Başbakanın avdetini bekleyip söyleyeceklerini kendisine ağızdan iletceği yerde işi yazıya dökmüş olmasıdır.

Erkin bir de Zorlu ile birlikte Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Garner ile görüştiklerini kaydetmiştir

Zorlu ile uçağa binip doğruca Vaşington'a döndük. Ertesi sabah yine birlikte Dışişlerine gittik. Orada durumu ben izah ettim. Banka'da bizi Garner kabul etti, Overby ve banka heyeti de konuşmada hazır bulundular. Ben söz aldım ve :

“Gediz projesinin finanse edilmemesine sebep olarak, Türkiye'ye giden banka heyetinin olumsuz raporla avdetini ve bu olumsuz rapordaki gerekçelerin Banka tarafından da paylaşıldığını gösteriyorsunuz. Arkadaşım Ankara'dan geliyor ve Banka heyeti tarafından ileri sürülen gerekçenin artık geçersiz olduğunu, çünkü ekonomik ve mali durumda büyük salah olduğunu bildiriyor. Cumhurbaşkanımızı seyahatte bırakarak onun emri ile buraya geldik. Kendisinin Amerika'dan ayrılmasından evvel bu çetin işi çözmek hususunda son bir teşebbüste bulunmak istiyoruz” dedim.

Garner söyleyeceklerimizi dikkatle dinlemeyi vaat ederek bekledi. Ben de Zorlu'dan konuşmasını rica ettim. Zorlu'nun Banka heyetine ait raporu çürütmek için söylediği sözler şu sonuca varıyordu:

“Enflasyon çok hafiflemiştir, ödemeler dengesi düzelmeye yüz tutmuştur.”

Garner işittiği sözlerin çok sevindirici olduğunu, ancak bu hayırlı gelişmeleri yerinde müşahede etmek gerektiğini ileri sürdü. Zorlu kendi sözlerinin ayrıca müşahedeye ihtiyaç göstermeyecek kadar kanaat verici olduğunda ısrar etti. Overby, en isabetli çözüm çaresinin Bankaca Türkiye'ye başka bir heyet gönderilerek durumun mahallinde yeniden incelenip gereğince karar almaktan ibaret olduğunu belirtti. Zorlu vaziyet ve zamanın yeni incelemelere yer vermeyecek kadar dar olduğunu, Gediz projesinin yakında yapılacak genel seçimler için koz teşkil ettiğini, bu bakımdan getirdiği güzel haberler ışığında derhal olumlu bir karar beklediğini söyledi.

İş kopmaya doğru gidiyordu. Ben yemek vakti geldiğini ileri sürerek hep birlikte Büyükelçilikte hazırlattığım küçük sofrada buluşmayı teklif ettim. Beraberce yola çıktık.

Yolda giderken, gerek Garner, gerek Overby, Zorlu tarafından getirilen haberlerin gerçeğe uymadığını söylemekten acı duyduklarını, herhalde yeni bir heyeti Türkiye'ye yollayıp yeni rapor almaktan başka çıkar yol görmediklerini söylediler.

Durum gayet karanlık idi. New York'a eli boş dönersek Başbakan Menderes'in mektubu Amerika Dışişleri Bakanlığına ¹⁶⁸ verilecekti. Bu takdirde yalnız Banka ile değil, Amerika Hükümeti ile de aramızda kimsenin arzu etmediği bir gerginlik çıkmasından endişeleniyor ve sıkılıyordum. Yemekte konuşmaları biraz dağıtmaya, havadan sudan söz etmeye çaba gösterdim. Banka'ya döndük. Zorlu yeni heyetin Ankara'ya gönderilmesine kesinlikle karşı olduğunu tekrarlayınca müzakereler sona erdi. Biz de Banka'yı terketmeye mecbur olduk.

Zorlu derhal New York'a döndü. Ben bazı işleri görmek üzere bir gün Vaşington'da kaldım ¹⁶⁹.

New York Times makalesi Cumhuriyet ve Zafer gazetelerine yansımamıştır. Vatan Gazetesinde kısa bir haber vardır – yorumsuz.

Hüsamettin CİNDORUK

1953 – 1954 Demokrat Parti Gençlik Kolları İcra Komitesi Başkanı
Yassıada'da Menderes dahil 18 Demokrat Parti milletvekilinin savunma avukatı.

1964 Adalet Partisi İstanbul İl örgütünde görevli

1986 milletvekili ve DYP Genel Başkanı

(1987'de yasaklar kalkınca istifa, Süleyman Demirel Genel Başkan)

Hasan Polatkan ile eşi nedeni ile yakın akrabalık ilişkisi

¹⁶⁸ Erkin'in bu açıklamasını anlayamıyorum. Mektup niye ABD Dışişleri'ne verilsin? 23 Şubat günü Dünya Bankası'na verilmişti.

¹⁶⁹ Tarih: 16-19 Şubat arası

22.3.1954 VATAN'DA DÜNYA BANKASI İLE İLGİLİ HABER

Dünya Bankası Türkiye mümessili geri çağrıldı

P. Lieftinck "Türkiye'nin kalkınma projelerinde istikrar bulunmadığı ve Banka'nın kredi vermesinin doğru olmadığı" şeklinde rapor vermiş

Hususi Muhabirimizden

Ankara 21 – Dünya Bankası'nın Türkiye mümessili olan Hollanda eski Maliye Bakanı Pieter Lieftinck bugün memleketimizi terk etmiştir. Söylendiğine göre bunun sebebinin Dünya Bankası mümessilinin hükümetimiz tarafından hazırlanan iktisadi kalkınma projelerinde istikrar bulunmadığı ve Dünya Bankası'nın Türkiye'ye kredi vermesinin doğru olmadığı mütalaasında bir rapor vermesidir. İktisadi politikamız hakkındaki bu mütalaa iç politikamıza bir müdahale addedilmiş, mümessilin geri çağrılması ve Dünya Bankası Umum Müdürlüğünden memleketimize yeni bir mümessil göndermeleri istenmiştir.¹⁷⁰ Ancak Dünya Bankası Umum Müdürü halen Güney Amerika'da bulunduğu için bu tayin bugünlerde yapılamayacaktır.

*Banka, bu kendisine tevdi edilen projeleri tetkik ederek iktisadi bakımdan verimli gördüklerini kabul, görmediklerini reddeder.¹⁷¹ Bankanın görüşü ise başkadır. Banka Türkiye'nin iktisadi siyasetini tetkike kendini salahiyyetli görmektedir. **Bu yüzden yatırımların azaltılması lazım geldiği mütalaasıyla Gediz Barajı gibi bazı projeler için para vermeyi kabul etmemiştir.**¹⁷²*

Dünya Bankası şimdiye kadar Türkiye'ye 60 milyon Dolar ikraz etmiştir. Hükümet,¹⁷³ Banka'nın Batı Avrupa'nın iktisaden çok gelişmiş memleketlerine üç dört misli fazla ikrazda bulunduğu, Türkiye'de vazifesini kafi derecede görmediği mütalasıdadır.

YORUM

Bu haber şu nedenlerle çok ilginçtir. Önce yazının başlığı *eksiktir*. Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanı Adnan Menderes bir yazı ile

¹⁷⁰ Haber yanlış. Yeni temsilci söz konusu değil. Büro kapatılıyor.

¹⁷¹ Bu cümlede dizgi hatası olmalı? Bir sonraki cümle ile de bağlantılı değil.

¹⁷² Vurgulama benim.

¹⁷³ Adnan Menderes

Dünya Bankası'nın bürosunu *kapattırmiş* ve temsilcisini geri çekmesini istemiştir. Bu olay Demokrat Parti yayın organı ZAFER'de yoktur. Cumhuriyet'te de yoktur. Ahmed Emin Yalman'a da *fısıldanmış* ve sanki yeni bir temsilci gelecekmiş gibi bir haber yazdırılmıştır.

21 Mart 1954 tarihinde New York Times'ın birinci sayfasında çıkan haberi Türk basınının görmemiş, duymamış olması mümkün değildir. Ancak bir takım telkinlerle (?) olay abartılmadan geçiştirilmiştir.

Dünya Bankası ile Gediz (Demirköprü) Barajı ile ilgili görüşmeler 1953 yılında sürdürülmüştür. Dünya Bankası projeyi verimli bulmasına bulmuştur ama "Siz enflasyonist bir politika uyguluyorsunuz. Barker Raporu da zaten 'Sarıyar Barajı'ndan başka baraj yapmayın' dememiş miydi?"

1953 yılında, 1949'a kıyasla enflasyon eksi % 1 idi ! Buğday üretimi, 1949 yılının 2 517 bin tonundan 8 milyon tona çıkmıştı. Bir milyon ton kadar buğday ihraç ediliyordu. Türkiye'nin şiddetle ucuz elektrik enerjisine ihtiyacı vardı. Dünya Bankası, bunlara rağmen, Demirköprü barajını kredilendirmemişti. Çünkü, yukarıdaki haberde en doğru cümlede gerçek açıklanmıştır:

Bu yüzden yatırımların azaltılması lazım geldiği mütalaasıyla Gediz Barajı gibi bazı projeler için para vermeyi (Dünya Bankası) kabul etmemiştir.

Bir yıl sonra, New York Times baklayı ağzından çıkaracaktır:

(Menderes) ***"Memleketi borçlandıran çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmektedir."***

"Demokrat Parti'nin Yatırımları" başlıklı kitabımda Demokrat Parti'nin yatırımlarını kronolojik olarak verdim. "Yatırımların azaltılması" dedikleri 1954 yılı başlarında on yıllık kamu yatırımlarının henüz % 25'ine bile başlanılmamıştı. Ama bu kadarcık yatırım bile Atlantik Okyanusu'nun öbür tarafında rahatsızlık yaratmıştı.

Sn. Bekir Coşkun'un (Sayfa 130); bu olaylara kendi üslubu ile kafa tutarak ve Dünya Bankası'nın bürosunu kapattırarak yatırımlara devam eden Menderes'i, 1995 yılında başımıza Gümrük Birliği belasını saran Bayan Çiller ile aynı küfeye koymasını kınıyorum.

28 Mart 1954 tarihli Cumhuriyet'te "TÜRKİYE VE DÜNYA BANKASI" başlığı altında şu kısa haber vardır:

Rio de Janerio – Dünya bankası Müdürü Eugene Black, Türkiye ile bankanın münasebetleri hakkında sorulan bir suale cevaben:

Banka'nın Türkiye'ye karşı olan kredi durumunda bir değişikliğe yol açacak herhangi bir rapor almış değilim. Dünya bankası'nın herhangi bir temsilcisinin Türkiye Hükümeti'ne ikrazın kesildiğine dair menfi bir işarda bulunduğunu belirten hiçbir malumat yoktur.

Durdurulan muameleler hakkında mutalea beyan etmek Banka'nın usul ve prensiplerine mugayirdir. Bu sebeple eğer Türkiye ile münasebetlerde böyle bir durum mevcut olduğuna dair bir malumatım olsaydı herhalde bu beyanatı yapmazdım.

1 Nisan 1954 tarihli Cumhuriyet'te ise şu kısa haber yer almıştır:

DÜNYA BANKASI'NIN TÜRKİYE İLE MÜNASEBETİ

Banka Türkiye'ye ikrazata devam ediyor – şimdiye kadar 63 milyon dolar verildi

Vaşington 31 Mart A.P. – Geçenlerde geri alınması talep edilmiş olan Dünya Bankası'nın Türkiye'deki temsilcisi Pieter Lieftinck dün Dünya Bankası idarecileri ile görüşmüştür.

Banka idarecileri Lieftinck'in herhangi bir mülakatı kabul etmemesi yüzünden Türkiye'deki hâdise hakkında bir beyanatta bulunmayacağını bildirmiştir.

Banka idarecileri Lieftinck'in yakında Suriye hükümetinin daveti üzerine bankanın faaliyeti hakkında tetkiklerde bulunmak üzere Şam'a gideceğini ilâve etmişlerdir. Dünya Bankası idarecileri Türkiye'nin Lieftinck'in geri alınması talebini büyütmemek ve hâdiseyi unutmak ister görünmektedirler.

İşaret edildiğine göre Türkiye'nin Lieftinck'in geri alınmasını talep eden mektubunun alınmasından üç gün sonra yani 26 Şubat'ta banka Liman inşaatı için Türkiye'ye 3 milyon 800 000 Dolar daha vermiştir. Banka Türkiye'ye bugüne kadar 63 000 000 Dolar vermiş bulunmaktadır.

BÖLÜM 3 EK – 4

5 Ocak 1955 ZAFER Gazetesi Başyazı

BİR HUSUMETİN SEBEPLERİ - New York Times gazetesi, Türkiye ahvalini kendi bildiği gibi tasvir ederek muhayyel yahut muharref vakıalar delâletiyle aleyhimizdeki neşriyatına devam ediyor.

Yalnız bunu şimdiye kadar gelişi güzel bir şekilde yaptığı halde 29/12/1954 tarihli sayısında “Türkiye geri gidiyor” başlığı ile neşrettiği yazıda, iddialarını, şikâyetlerini yahut “husumet”lerini artık sistemleştirme hususunda bariz bir gayret sarfetmiş bulunuyor.

Bu makale, aynı gün intişar etmiş bir haberi güya izah maksadiyle kaleme alınmıştır.

Buradaki muhabiri tarafından verilen bu haberde ise, 5 ay önce İzmir’de cereyan etmiş olan malûm bir vakadan yani liman işçilerinin bir grev hareketine kalkışmaları sebebiyle hükümetin buna mâni olarak adliyenin işi ele almasından mufassalan bahsedilmektedir.

Bu vaka, acaba neden böyle tam beş aylık bir gecikme ile, muhabirin birdenbire dikkatini celbetmiştir, sormak yeridir.

Ancak muhabirin telgrafında adlî takibat ile muhakeme safhalarından ve işçilerin gayri mevkuf olarak muhakeme edildiklerinden bahis geçtiği halde, gazetenin aynı gün neşrettiği yazıda bunlar dahi tahrif edilerek 556 işçinin mahkeme huzuruna mevkufen sevk edildiği iddia olunduğuna göre, New York Times gazetesi için – hakikatlere hürmetkâr olmak bahsinde – kendi muhabirine karşı dahi bir dikkat ve teenni mevcut olmadığı derhal göze çarpmaktadır.

Belli ki yahut farzedilebilir ki, gazetenin kendi, Türkiye’yi çekiştirmeğe elverişli gelmiş geçmiş ne kadar hâdise varsa bunların bildirilmesini muhabirinden istemiştir. Ve beş aylık bir vaka dahi olsa, bunu tazeleyip kotardıktan sonra, asıl söyliyeceklerini ihtiva etmekte olan yazıya döşenmiştir.

Bu yazı ise, gerçekten şavânî dikkattir. Çünkü bunda, İzmir işçilerinin grev teşebbüsleri ile karşılaştıkları idarî ve adlî mukabele, ispat unsurlarından bir tanesidir.

ZAFER Gazetesi 8 Ocak 1955 Başyazı ¹⁷⁴

KARŞIMIZA ÇIKTI Başvekilimiz ile, Irak'ı ziyaret eden heyetin Iraklı dostlarımız tarafından nasıl muhabbet ve heyecanla karşılandığını okuyan vatandaşlarımıza, verilecek bir haberimiz vardır.

O da şu ki, nasıl bir Türk düşmanı olduğunu geçenki, yazımızda, göstermeğe çalıştığımız Hangen, tayyare meydanına ayak bastığımız sırada karşımıza çıkmıştır.

Hangen, hani şu Nevyork Times'in Türkiye muhabiri olup da Atatürk'ü ve daha da ileri giderek 1908'den yani Meşrutiyet devrinden bugüne kadar ki Türkiye'yi toptan mahkûm eden adam, burada karşımıza çıkmıştır.

Böyle bir adamın peşimizi bırakmıyarak buralara kadar gelmesi beslediği düşmanlığın şuna yahut buna karşı değil de doğrudan doğruya Türklüğe ve Türk milletine müteveccih bulunduğunu sarahaten göstermektedir. Aksi takdirde o geçen gün üzerinde durduğumuz malûm haberleri ve yazıları yazan da kendi olduğuna göre buralarda ne işi vardır? Neden bizi ve bizimle kardeş olan milletleri böyle adım adım tecessüs ve takip etmektedir?

Sorsanız, buna bir cevap uydurmakta ve mesleki vazifesi filân gibi bahaneleri ileri sürmekte, sıkıntı çekmiyecektir. Fakat bizim nazarımızda o, Türk misafirperverliğini suiistimal ederek Atatürk'e dil uzatan ve iftira eden, binaenaleyh milletimizin düşmanı olan adamdır.

Bu sebeple, yakasını bırakmamıza imkân olmadığı gibi, eğer icabederse, kendisi ile yeniden meşgul olacağımıza şüphe yoktur. Şu halde bilsin ki bizce malûm olan hüviyetini ne Türkiye'de ne de Türkiye ne de Türkiye ile alâkadar herhangi bir bahiste artık maskeleyemeyecektir.

Bu yeminli Türk düşmanına göre yok pozitivist felsefe, yok doğmatizm ve doktrinavizm gibi mânalarını ve ciheti tatbiklerini kendinin herhalde bilmediği birtakım yuvarlak elfazı - hem de hiçbir vakıa ile

¹⁷⁴

Her iki başyazı da Mümtaz Faik Fenik tarafından yazılmıştır. Bu iki yazının Menderes'in ricası üzerine yazıldığını yahmin ediyorum. Üslup: Tatlı sert.

irtibatlandırmaksızın – kullanmak, Türklere ait herhangi bir değeri tahribe kâfidir.

Aldanıyor. Çünkü, Asya'nın bağrından ilk defa olarak bir Avrupaî devlet ve cemiyet çıkararak Atatürk olmuştur ve bunu hem hayret hem de hayranlıkla müşahade eden bütün bir medeniyet dünyası kabul ve tasdik etmiştir .

Bu büyük evlâdını bağrına basmak ve onun ruhunu kendi kudreti dahilinde taziz edebilmek, varını yoğunu bezlemedesine, (dizgi hatası olmalı ???) Türk Milletinin emeli olmuştur. Öyle ki, milletimizin bu düşmanından sormak yerinde olur: Acaba Türkiye'de bütün milletin bir büyük insana muhabbet ve bağlılık nişanesi olarak, Anıt-Kabir ile mukayese edilebilecek bir başka âbide görmüş müdür?...

Bir hususu daha zikredelim: Daha İkinci Cihan Harbinin dumanları tüterken, Türk Milleti bütün gövdesile hareket gelerek garpla olan fikrî muvasalalarını tamamlamak babında elzem gördüğü bir büyük hürriyet hareketini benimsemiş ve muzaffer kılmıştı.

O tarihlerde, Türkiye'de, tek parti rejiminin sakim ve geri bütün bir mevzuat ve tatbikat manzumesini tasfiye etmek lâzım geliyordu. Ve bunu Türk Milleti, kendi kendine olarak yapıyordu. Ortalıkta ne Türk düşmanı Hangen, ne de onun gazetesi vardı.

Şimdi bunlar, “geri giden” bir Türkiye'den bahsediyorlar. Bahsettikleri tarihi devre 1908 den 1955 e kadar uzandığına göre, acaba hangi tarih mebdesine göre geri gitmişiz?... Ve eğer bugünkü Türkiye geri gitmiş bulunuyorsa, bu, tek parti rejiminin henüz hüküm sürmekte olduğu devre nazaran mı bir geriye gidiştir?

Hangen ve gazetesi bunu tasrih etmiyorlar. Etmeyişlerinin sebebi herhangi bir sarahatin işlerine gelmemesinden ibarettir.

Hem sonra kendilerine meşhur Self Determination (Milletleri, kendi mukadderatlarını kendilerinin tâyin etmeleri hakkı) prensibini de hatırlatarak şunu sormak lâzımdır:

Türkiye'yi Türkiye'den Türkler mi yoksa, Amerika'dan Nevyork Times'in ve bunların muhabirliğini yapan mağşuş maksatlı bir takım Hangen'ler mi idare edecektir?

BÖLÜM 3 EK - 5

“TÜRKİYE ALTERNATİFSİZ DEĞİLDİR”¹⁷⁵

3 Kasım 2002 seçimlerinden beri iktidardaki AK Parti hükümeti, bu partiyi destekleyen medya ve medyada günaşırı açıklamalar yapan, açık oturumlara katılan, üniversite öğretim görevlileri ile sivil toplum kuruluşları yöneticileri; “AB tam üyeliği gerçekleşmez ise yaşayamayız, mahvoluruz” görüşlerini yaymaktadırlar.

Bu iddiaların doğru olmadığını uzun bir süredir savunan bir kişi olarak, 2000 yılı ekim ayında yayımladığım bir yazıdan kısa bir alıntı yapıyorum:

AB, tam üyelik için bizden çok ciddi tavizler istemektedir: Kıbrıs, Ege, Kürt Dosyası, Ermeni Dosyası vs.

Türkiye tartışmalı bir üyelik için bu tavizleri vermeli mi? Bence ‘Hayır’.

Türkiye’nin jeopolitik ve etnik özelliklerinin (Orta Asya ilişkileri); AB gibi katı, dini yanı oldukça ağır basan ve içine kapalı bir topluluğa üye olmak yerine, esnek ve bağımsız bir konumda kalmasını gerektirir, diye düşünüyorum.

*21 inci yüzyılda Türkiye; bence, AB’ye, Kuzey Amerika’ya (Nafta) ve Japonya-Kore-Çin üçlüsüne eşit uzaklıkta durmalıdır.
(Rize-Ayder 20 Eylül 2000 – Demokrat Türkiye Dergisi Sayı ??)*

Yakın tarihimizden bu düşüncemi doğrulayan iki olayı özetliyorum:

1) **1954 yılı.** 29 Ocak günü. Dünya Bankası Başkanı Eugene Black, Türkiye Cumhurbaşkanı Bayar’ın şerefine verdiği öğle yemeğinde (Bayar’ın ABD’ye resmi ziyareti esnasında ve Kongre’de yaptığı konuşmanın hemen ardından) **her türlü diplomatik nezaket kural-larını çiğneyerek**, Gediz Barajı için talep ettiğimiz 25 milyon Dolar krediyi veremeyeceklerini bildiriyor. Vermeyeceksen verme ve durumu krediyi talep eden hükümete bildir. O hükümetin Vaşington’da elçisi var. Elçiye bildir. Hayır. Resmi ziyaret esnasında cumhurbaşkanına bildirecek. Neden? Çünkü Menderes’i şikayet edecek.

---

¹⁷⁵

20 Kasım 2004 yılında tarafımdan yazılmış bir makale

23 Şubat. Başbakan Menderes'in 16 Şubat tarihli mektubu Dünya Bankası Bay Black'e veriliyor. Mektubun mesajı şu: Madem talep ettiğimiz krediyi vermiyorsunuz. Ankara'daki bürosunu kapatın, temsilcinizi çekin.

20 Mart. Dünya Bankası'nın Ankara bürosu kapanıyor ve temsilci gidiyor.

21 Mart Pazar. New York Times'da bir yazı. "Türkiye Dünya Bankası bürosunu kapattı. Temsilciyi gönderdi." Yazı T.C. Hükümetini suçluyor. İlişkilerin kopacağını ve Türkiye'nin bundan zararlı çıkacağını ileri sürüyor. Ayrıca Bay Black'in; Türkiye'nin, Dünya Bankası uzmanları tarafından hazırlanan ve ülke ekonomisini kişi başına % SIFIR büyümeye mahkum eden Barker Raporu'nu uygulamamasından dolayı hayal kırıklığına uğradığını da ekliyor New York Times Ankara muhabiri Welles Hangen. O tarihte 24 yaşında olan muhabir Hangen de Menderes'e içerlemiş. Hiç Dünya Bankası bürosu "Şak" diye kapattırılır mı? 1954 yılı boyunca New York Times'a Ankara'dan Türkiye hakkında bir dizi olumsuz yazılar göndermiş. Hangen'in yazıları gazetenin birinci sayfasında yayımlanmış. 29 Aralık tarihli bir başka New York Times yazısında Menderes için, "Memleketi borçlandıran çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmektedir" tespiti var. BÜYÜK GÜNAH! Yazının başlığı da, "Türkiye Geriye Doğru Gidiyor" !???

21 Mart'tan tam bir hafta sonra, 28 Mart 1954 günü, T.C. Bayındırlık Bakanlığı, Gediz ve Kemer Barajlarını 150 milyon liraya (54 milyon Dolara) % 5 faizli on bir yıllık bir kredi ile bir Fransız Şirketler gurubuna ihale ediyor. Anadolu Ajansı haberi:

Yurdumuzun en münbit ve mahsuldar bölgelerinden olan Gediz ve Büyük Menderes havzalarında sulamak, bol ve ucuz elektrik enerjisi istihsal etmek ve bu havzaları taşkınlardan korumak maksatlarına hizmet etmek üzere biri Gediz üzerinde Demir Köprü mevkiinde, diğeri Akçay üzerinde Kemerde yapılacak iki büyük baraj ve santral inşası on bir sene vâde ve yüzde 5 faizli kredi esası üzerinden bir Türk-Fransız inşaat grubuna ihale edilmiştir

Kemer Barajı 1958'de, Gediz Barajı ise 27 Mayıs'tan 10 gün önce hizmete açılıyor. Enerji üretiyor, köylüyü kuru tarımdan ovaları

taşkindan kurtarıyorlar. Her iki barajın ekonomiye sağladığı katma değer alınan kredinin çok çok üstünde.

2) **1956 yılı.** Devlet Hava Yolları, 60 milyon lira sermayeli THY Anonim Ortaklığı'na dönüşüyor. Demirbaş olarak elinde 19 adet DC-3 uçağı (24 kişilik) ile 2 adet küçük HERON tipi uçağı (14 kişilik) var. Savaş eskisi DC-3'ler 1945 yılında Amerikalılardan adedi *bin* liraya satın alınmış! Dolayısı ile 1956 yılında THY'nin öz varlığı "YOK" denecek kadar az. Ama THY'nin *potansiyel gücü* var.

THY yeni uçak almak istiyor. Dünya Bankası-IMF baskısı altındaki ABD şirketleri (Boeing vs) ilgilenmiyorlar. Açıkçası yüz vermiyorlar.

Hükümetin THY için ayırabileceği döviz kaynağı yok.

1956 yılı Türkiye'sinin sivil havacılığı, iki motorlu savaş eskisi DC-3'lere mahkum ediliyor.

Mart 1956. Türkiye Ulaştırma Bakanı Arif Demirel Londra'ya gidiyor. İngiltere Ulaştırma Bakanı ile yapılan görüşmeler sonunda THY'nin % 25 hissesi karşılığında 5 adet Viscount uçağı sağlanıyor:

THY, nominal değeri 25 milyon TL olan % 25 hissesini İngiliz BOAC şirketine devrediyor ve her biri 500 bin Sterlin olan beş adet yepyeni Viscount uçağına sahip oluyor. 60'lı yılların sonuna kadar hizmette kalıyor 57 kişilik Viscount'lar¹⁷⁶. Yaklaşık 12 yıl.

Bir örnek de 2004 yılından: TOYOTA tam sayfa gazete ilanı duyuruyor: 10 uncu yılımızda yatırıma devam (730 milyon Euro) – İstihdam 3000 kişi – Kapasite 150 bin otomobil/yıl – Üretim 140 bin – İhracat 130 bin. İhracat geliri yaklaşık 2 milyar Dolar. TOYOTA örnek ve ölçüğünde on kuruluş Türkiye'nin bir çok sorununu çözer.

SONUÇ: Türkiye hiçbir zaman alternatifsiz değildir – yeter ki kendini

¹⁷⁶ 17 Şubat 1959 günü, bir hafta önce Zürih'te Kıbrıs Antlaşmalarını imzalayan Menderes beraberinde bir TBMM heyeti ile Londra Antlaşmalarını imzalamak üzere Londra – Gatwick Havaalanı'na inerken uçak (beş Viscount'tan biri) düşüyor. Kurtulanlar arasında Ulaştırma eski Bakanı Arif Demirel de var. Kendi aldığı Viscount'tan sağ çıkıyor kan revan içinde.

öyle hissedip Ruh ve Heyecanı'nı¹⁷⁷ kaybetmesin. 20 Kasım 2004

Fatin Rüştü Zorlu'nun Son Savunması'nda, 14 Mayıs öncesi yürüttüğü görevler hakkında açıklaması:

"...1946 senesinde İktisadi İşler Dairesi Riyaseti'ne getirildim... Marshall Planı tatbikatı başladıktan sonra da yardım müzakerelerini idare ettim ve bu işler için 1949'da kurulan, Başbakanlığa bağlı İktisadi İşbirliği Teşkilatı Genel Sekreterliği'ne getirildim.

"Zaten elçiliğe de terfi etmiştim. 1950 senesinde Demokrat Parti intihabı (seçimi) kazandığı zaman ben bu teşkilatın başı olarak Vaşington'da Beynelmilel Kalkınma Bankası'yla (Dünya Bankası) ve Amerikan Yardım İdaresi ile müzakere halinde idim.¹⁷⁸ Ankara'ya döndüğümde Başbakana, bitmiş olan müzakerenin neticelerini anlatmak için gittim. Bana İktisadi İşbirliğini idare etmek için bir bakana ihtiyaç olup olmadığını, eğer böyle bir lüzum var ise ara seçimlere beni sokup Devlet Bakanı yapmayı düşündüklerini söyledi. Ben lüzum olmadığını, en iyi şeklin bu idareyi Hariciye'ye bağlamak olduğunu söyledim. Ve yine Genel Sekreter olarak kaldım.

"Sayın Başsavcı Demokrat Parti devraldığı idarenin başına kendi taraftarlarını getirdi ve iş bilmeyen bu adamlar laubalilikle devleti idare ettiler, diyor. Bu külliye hakikata aykırıdır. 1950'demüzakere için benimle Amerika'ya gitmiş olan Nafia Müsteşarı Muammer Çavuşoğlu, Hazine Umum Müdürü Said Naci ve Şefik İnan ve benzeri memurlar muhafaza edildiler ve daha ilerlediler, arkalarında bulunanlar yerlerine geldi. Kimisi benim gibi ve Muammer Çavuşoğlu gibi Vekil olup Yassıada'ya geldiler, bazıları da 1960'da 27 Mayıs'tan sonra vekil veya Kurucu Meclis Azası oldular, Şefik İnan ve Said Naci Ergin gibi."

Bu kişiler, 27 Mayıs sabahından başlayarak, hiç utanıp sıklımadan, Yassıada'dakilerin aleyhinde atıp tuttular. Devamlı dezenformasyon ürettiler. 27 Mayıs'a endekslendiler. 1965 seçimlerinde her şeyin tepetaklak olacağını düşünemediler. Bunları 2007'de Kurucu Meclis'in Öyküsü'nde ibretle yayımlayacağım.

¹⁷⁷ 1938 yılında Falih Rıfki Atay'ın ULUS Gazetesi başyazılarında Kemalizm'i tanımlarken en sık kullandığı üç sözcük.

¹⁷⁸ 7 Temmuz 1950 tarihinde imzalanan 12.5 milyon Dolarlık liman kredisi

BÖLÜM 4

TÜRKİYE – DÜNYA BANKASI İLİŞKİLERİ VE GİZLİ KALMIŞ BİR MEKTUP

Bu kitabın 63 üncü sayfasında, Dünya Bankası'nın Demokrat Parti iktidara gelmeden çok önce, 1948 yılında, Türkiye'ye kredi konusunda oldukça isteksiz olduğunu en yetkili kişiden, Washington büyükelçimiz Feridun Cemal Erkin, aktarmışım. Erkin'den Dünya Bankası'nın kamu sektörü için 30 – 40 milyon Dolar vermeyi düşündüğünü öğreniyoruz. Oysa 1950'ye kadar onu bile vermemiş. Dünya Bankası'nın 1954 yılına kadar Türkiye'ye verdiği toplam 63.4 milyon Dolar tutarında kredinin kronolojisini veriyorum: (*milyon Dolar olarak*)

İlk kredi, 1950 (14 Mayıs öncesi)	3.9	Silo yapımı
2. Kredi, 1950 (7 Temmuz) ¹⁷⁹	12.5	Liman inşaatı
3. Kredi, 1950	9	TSKB'na
4. Kredi, 1952	25.2	Seyhan Barajı
5. Kredi, 1953	9	TSKB

İşte bu aşamada, Dünya Bankası'nın Türkiye'ye kredi vermek konusundaki çok belirgin isteksizliği ve Demirköprü Barajı'nı kredilendirmemekteki ısrarı karşısında, Menderes 16 Şubat 1954 tarihli mektubu imzalar ve ABD'de resmi ziyarette olan Cumhurbaşkanı Bayar'a gönderir. Mektup daha sonra 23 Şubat günü, Bayar'ın resmi ziyareti tamamlandıktan sonra, Fatin R. Zorlu tarafından Dünya Bankası'na teslim edilir. (Fatin Rüştü Zorlu'nun görevleri hk. bkz. sf. 119)

6. Kredi 1954 (mektuptan 3 gün sonra) 3.8 Liman inşaatı

Bu mektubun bir suretine ulaşmak için 2006 yılının birinci gününden başlayarak, Dünya Bankası ile temasa geçtim. Önce mektup bulundu, benden Özel Ulaşım Formu doldurmam istendi. 6-8 hafta beklemem gerekti ve sonunda olumsuz cevap geldi. Ancak olumsuz cevapta, tırnak içinde, mektubun içeriği teyit edilmektedir. Banka ile tüm yazışmaları aşağıda, olumsuz yanıtı ise ayrıca kapakta veriyorum.

1954 yılında yazılmış bir mektubun gizli kalmasını anlayamıyorum.

¹⁷⁹ Kaynak: İsmail Türk, sayfa 300. Görüldüğü gibi 14 Mayıs öncesi sadece 3.9 milyon verebilmiş Dünya Bankası. Oysa 30-40 vereceğinin izlenimini vermişti !

New york times 21.3.1954

New york times 21.3.1954

2006 YILINDA DÜNYA BANKASI İLE E POSTA ALIŞVERİŞİ

1 Ocak2006 günü Dünya Bankası'na ilk e Posta iletisini gönderiyorum:

i am researching into world bank - turkey relations and came across info that prime minister menderes sent a letter (feb 1954) asking world bank office to be closed and res rep pieter j. lieftinck to leave turkey.

is it possible to get a copy of this letter?

regards

mehmet arif demirer

Dünya Bankası'ndan gelen ilk cevap:

From: <feedback@worldbank.org>

To: <aaron1@tnn.net>

Cc: <archives@worldbank.org>

Sent: Wednesday, January 04, 2006 6:43 PM

Subject: Re: External Web Feedback from mehmet arif demirer - request for letter dated February 1954 re Turkey Country Office

Thank you for submitting feedback, which is being copied to the World Bank's Archives for reply.

Kind regards, Barbara Murek

Hemen cevaplıyorum:

dear ms mjurek,

thank you very much. i will greatly appreciate it if the doc in question can be found.

our fax no is +90 312 446 2071

regards

mehmet arif demirer

İkinci cevap: Mektup bulunuyor ve “Özel Ulaşım” izni için bir form doldurmam isteniyor. Doldurup beklemeğe başlıyorum. “6 – 8 hafta sürer” diyorlar: Tarih: 9 Ocak 2006

*Greetings,
We have located the letter that you have requested.*

*Please submit a letter requesting special access via reply email.
Thank you,
Bertha F. Wilson
Reference Archivist*

*WORLD BANK GROUP ARCHIVES
1818 H Street NW
MC C3-120, MSN: MC C3-302
Washington DC 20433
Tel: 202-473-2841
FAX: 202-522-2761*

3 Mart 2006 günü nihayet kesin ve olumsuz cevap geliyor:

*Mr. Demirer,
In response to your request of January 9, 2006 for special access to
"a letter signed by the Turkish Prime Minister Mr A. Menderes dated
February 1954 requesting the World Bank to close down their office
in Turkey",
I regret to inform you that your request for special access has been
denied.
Thank you,
Bertha F. Wilson Reference Archivist"*

“Bari içeriğini verin” diyorum. Yine olumsuz cevap. Oysa içeriğinin özetini yukarıda vermiş bulunuyorlar:

*Mr. Demirer,
We can not disclose the text or contents of this letter.
Thank you,
Bertha F. Wilson
Reference Archivist*

Oysa **10 Haziran 1958** günü Menderes DP Meclis Grubu'nda (TBMM'de) bakınız bu mektup hakkında neler anlatmış:

“Bir mektup yazdım. Dedim ki, “Siz iktisadi inkişafı az olan memleketlere yardım edeceksiniz. Fakat maalesef Hollanda’ya 450, Türkiye’ye 40 milyon Dolar vermeyi kabul ediyorsunuz. Hollanda bu para ile başka memleketleri istismara gidecek. Ama burada, Rus’un karşısında nöbet bekleyen bize 40 milyon Dolar. Muamelelerimiz bu safhaya girdikten sonra, zannederim buradaki memurunuz (Hollanda eski Maliye Bakanı Pieter J. Lieftinck) da ihtiyaç kalmamıştır. Alın.”

“Bu Beynelmilel Kalkınma Bankası’nın (Dünya Bankası kastediliyor) hikayesi budur. Hatası, sevabı, şerefiyle bana aittir. Bunun huzuru kibriyada (Allah huzurunda) dahi hesabını vermeye hazırım”¹⁸⁰

Son çare, Dünya Bankası Ankara Bürosuna soruyorum. Kısa bir açıklama geliyor:

Mehmet Bey,

E-postanizi aldım ve yazışmaları okudum. Arşiv Birimi'nin verdiği cevap, nihai cevaptır. Her ne kadar mektubun varlığı kabul ediliyorsa da, demek ki içeriğinde su asamada açıklanması uygun olmayan bazı bilgiler var demektir. Maalesef bu durumda yapabileceğimiz bir şey yok.

İyi çalışmalar,

Arsev Umur Aydinoglu

Public Information Assistant

World Bank Turkey Office

Tel: 90 (312) 459 8337 Fax: 90 (312) 446 2442

E-mail: aaydinoglu@worldbank.org www.worldbank.org.tr

YORUM: Dünya Bankası 2006 yılında, Menderes’in 16 Şubat 1954 tarihli mektubunun içeriğini açıklamayı neden sakıncalı buluyor? Kim için sakıncalı? Belli değil !

Bu sayfanın bir suretini Sn. Bekir Coşkun’a gönderiyorum, kısa bir mesaj ile: “Lütfen bin kez okuyunuz. Belki o zaman...” (Bkz. sf 130)

¹⁸⁰

Barajın açılışında, 18 Mayıs 1960, o günü görebildiği için Allah şükrettiğini duyar gibiyim.

SONSÖZ

“KÖRLÜK”

İki türlü ‘Körlük’ vardır:

- 1 – Biyolojik körlük – Bir insanın başına gelebilecek en talihsiz olay.
Allah düşmanıma vermesin.
- 2 – Psikolojik körlük ¹⁸¹ – CHP’liler arasında yaygın ve salgın bir hastalıktır.
Kendileri taş üstüne taş koymazlar.
Başkaları koyduğunda da görmezler. ¹⁸²

Hasan Polatkan, aşağıda çerçeve içinde verdiğim soruları 23 Şubat 1960 günü TBMM’de sorduktan 3 ay 4 gün sonra tutuklandı.

Yassıada’da (sözüm ona) yargılandı. 16 Eylül 1961 sabahı asıldı.

Sorularına cevap veren çıkmadı. CHP’lilere sormuştu, Bütçe görüşmelerinde eleştirileri yanıtlarken.

Görememişlerdir. Ya da ?

Hasan Polatkan’ın neden asıldığını hiç anlamamışım. Adnan Menderes’in sevenleri çok daha fazla olmakla beraber sevemeyenleri olduğu da bir gerçektir. Fatin Rüştü Zorlu’yu kıskananlar ise çoğunlukta. Hasan Polatkan’ın ise herkese yardım eli uzatmış olmaktan, Demokrat Parti’nin ekonomi politikasını başarı ile uygulamış olmaktan başka bir günahı yoktu. Bakanlık’ta görev verdiği ya da görevde tuttuğu CHP’lilerin (Sait Naci Ergin – müsteşar; Ziya Müezzinoğlu, Kemal Kurdaş, Şefik İnan, Memduh Aytür benim hatırladıklarım) sayısı az değildir.

Hasan Polatkan’ın bu konuşmasını okuduktan sonra neden asıldığını daha iyi anlar gibi oldum. O gün CHP’liler kendisine çok kızmış olmalı. Bir insana “Sen kör müsün” demek büyük suç !

¹⁸¹ Psikolojik körlüğün belgesi: DPT BBYKP Kitabıdır. Bkz. Bölüm 2

¹⁸² 70’li yıllarda CHP’nin Araştırma Bürosu Ankara GÖREME Sokak’ta idi. Sn Ecevit’in kurmayları o büroda *göremeye göremeye* hizmet vermişlerdir.

HASAN POLATKAN'IN CEVAPSIZ KALAN SORULARI

*İktidarımız zamanında inşa olunduğunu bildirdiğimiz 13 şeker fabrikası; 16 çimento fabrikası yoksa inşa olunmadı mı? **Bu fabrikaları sizler görmediniz mi?***

*Sarıyar, Seyhan, Hirfanlı, Kemer, Demirköprü, Ayrancı, Sille gibi muhtelif maksatlı 19 büyük baraj inşa olunup büyük bir kısmı işletmeye açılmadı mı? **Sizler bundan haberdar değil misiniz?***

*Bu sayede, bu baraj gerisinde deli deli akan çaylar ırmaklar hapsedilerek 13 milyar metre küplük bir su kuvveti **Türk milletinin istifadesine arz, iradesine ram edilmedi mi?***

*Yine bu sayede taşkından korunan arazi 567 bin dönümden 4 milyon 807 bin dönüme, bataklıktan kurtulan arazi 210 bin dönümden 716 bin dönüme çıkarılmadı mı? **Sizler bunları duymadınız mı?***

Sulanan arazi sahasının 547 bin dönümden 1 milyon 521 bin dönüme çıkarılması temin olunmadı mı?

*Memlekete, 2 milyar 550 bin kilovat saat enerji temin edecek termik ve hidrolik santraller kazandırılmadı mı? **Bunları sizler bilmiyor musunuz?***

*Trabzon, Samsun, Zonguldak, Ereğli, Haydarpaşa, Salıpazarı, Tophane, İzmir Alsancak, Mersin, İskenderun limanları inşa edilip büyük bir kısmı işletmeye açılmadı mı? **Bu limanları siz görmüyor musunuz?***

Karabük Demir Çelik tesisleri yeni ölçülerle yeni baştan kurulacak çelik istihsal kapasitesininin 10 misli artırılması temin olunmadı mı?

Karayolları şebekemiz 48 bin kilometreye çıkarılmadı mı? Bu yollardan sizler gelip geçmediniz mi?

Yine 27 senelik iktidarınız devrinde ne tesviyesi ve ne de kaplaması yapılmış bir metrelik dahi köy yolu yok iken, zamanımızda 55 bin kilometrelik köy yolu yapılmadı mı?

33554 köy ve mahalle yol ve temiz içme suyuna kavuşturulmadı mı?

Hastahane ve Sağlık müesseselerimizin sayısı 864'e çıkarılmak suretiyle bu müesseselerdeki yatak adedi 11 binden 61 bine çıkarılmadı mı?

*İlk okul adedi 12 binden 22 bine; Lise adedi 59'dan 138'e; Orta okul sayısı 343'den 688'e; mesleki ve teknik öğretim okulları 275'den 559'a çıkarılmadı mı? **Gezdiğiniz yerlerde bu irfan ocaklarını sizler görmediniz mi?***

Üniversitelerimizin sayısı 3'den 7'ye yükseltilmedi mi?

Bu verdiğimiz misallerin ve rakkamların hangisinde yanlışlık var, bu eserlerden hangisi yapılmadı bir tek misal verebilir misiniz? Hayır veremezsiniz. Çünkü bütün rakkamlar doğrudur. Zira hepsinin temeli milletçe duyulan ve milletçe paylaşılan büyük bir sevinç içinde merasimle atılmış... halkımız, aylar ve aylarca bu eserlerin inşasını büyük bir zevk ve gururla seyretmiş, taş taş, tuğla tuğla, blok blok yükseldiğini görmüş, sonra da milli bir heyecan ve sevinç günü olarak bu eserlerin işletmeye açılmasını kutlamıştır.

Şimdi milletimiz, kendi azim ve iradesinin timsali olan bu eserlere, iftiharla ve gururla bakıyor. Tüten bacaları, dönen çarkları, istihsal olunan maddeleri içinde çalışan insanları, işleyen kafaları ve dimağları görüyor, takdir ediyor. Tebcil ediyor. Fakat bunları sizler görmek istemiyorsunuz. Kararınız bu olunca maksadınız red ve inkar olunca, milletçe yapılan çalışmalarını meydana getirilen eserleri ortaya koyan gerekçeleri elbette ki sevemezsiniz.

Sizler, on yıldan beri millete ait hangi eserin temel atılışında bulundunuz, hangi eserin işletmeye açılışına iştirak ettiniz, hangi gün bu merasimlerde milletimizin sevinç ve heyecanına katıldınız?

Hatırladım, hatırladım sizler Büyük Millet Meclisinde yapılan Cumhuriyet Bayramı merasimine de iştirak etmezsiniz. Sizler bir tek fabrika, baraj, liman, silo, hastane, mektep, yol, su, köprü hakkında tek cümlelik bir memnuniyet duygusu izhar etmezsiniz.

Adnan Menderes'in de 27 Mayıs darbesini yapanlardan da DPT'nin Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı kitabını yazanlardan da soracağı bir Hesabı vardı. Soramadan Polatkan ve Zorlu'nun akibetine uğradı. 17 Eylül 1961 günü güpe gündüz asıldı.

Ben 60. Yıl'da önce Demokrat Parti'nin hesabını son kuruluşuna kadar verdim:

- DP'nin en önemli yatırımlarını önce 60. Yıl takviminde ay ay gösterdim. (7 Ocak 2006)
- "DP'nin Yatırımları"nı yayımlayarak hangi yatırıma kaç para harcanmış, gösterdim. (7 Şubat 2006)
- "DP ve Tarım" kitabında DP'nin tarımda gerçekleştirdiği 5 mucizevi rekoru anlattım. (7 Nisan 2006)

Elinizde tuttuğunuz bu kitapta; Menderes'in CHP'den döviz rezervi devralmadığını, devraldığı 122 ton 800 kilo altın stoku dahil on yıl boyunca kullandığı toplam 2.5 milyar Dolar dış kaynakla, Dünya Bankası'nın yolun başındaki (15 Mayıs 1951) dayatma Barker Raporu'na rağmen 8.1 milyar Dolar değerinde yatırımı¹⁸³ gerçekleştirdiğini, yatırımları "İktisadi İstiklal Mücadelesi" olarak tanımladığını ve bu mücadeleyi başarı ile tamamlayabilmek için 1954 yılında Dünya Bankası'na kırmızı kart gösterdiğini çok açık bir şekilde ve tüm belgeleriyle göstermiş bulunuyorum.

Şimdi Menderes'in asıldığı için soramadığını (Hesabı) ben soruyorum, tüm Darbeciler ve DPT'cilere:

10 Kasım (1938) öncesi take-off aşamasına ulaşmış Türkiye'yi 10 Kasım ve 2. Dünya Savaşı¹⁸⁴ durdurmuştu.

1950 – 1960 arasında 8.1 milyar Dolar yatırımı fiilen gerçekleştirmiş, 27 Mayıs'ta 22 milyar TL (2.4 milyar \$) değerindeki yatırımları inşa halinde olan, 11 Mayıs 1960 günü ERDEMİR'in şirket kuruluşunu da tescil etmiş bulunan ve Boğaz Köprüsü ile Keban Barajı'nın temellerini atmaya hazırlanan; ikinci kez yeniden take-off aşamasına gelen,

¹⁸³ Bkz. DPT BBYKP kitabı sayfa 16

¹⁸⁴ Prof. W.W. Rostow'a göre; Atatürk'ün vefatı ve savaş

TÜRKİYE'Yİ NE HAKLA DURDURDUNUZ? ¹⁸⁵

On yıl boyunca yılda sürekli olarak % 9 büyümüş bir ekonomiyi önce durdurdunuz, ¹⁸⁶ iki yıl sonra büyük marifetmiş gibi ortaya % 7 büyüme hedefini koydunuz. % 9, % 7'den daha büyük değil miydi?

Planlı dönemin ilk on yılını da % 5.99 büyüme ile kapattınız.

KÖR MÜYDÜNÜZ Kİ, % 9 BÜYÜMEYİ GÖREMEDİNİZ? ¹⁸⁷

% 9 ile % 5.99 arasındaki farkı gördüğünüzde, ¹⁸⁸

HİÇ Mİ SIKILMADINIZ? HİÇ Mİ ÜZÜLMEDİNİZ?

HİÇ Mİ PİŞMAN OLMADINIZ?

Bu soruları hayatımın son gününe kadar tekrarlayacağım.

Pişman olduğunuz gün (ilan etmeseniz de olur, kulağımıza fısıldayabilirsiniz) bir hiç uğruna astığınız o üç insanın ruhları şad olacaktır (sevinecektir).

Mehmet Arif Demirer .....7 Mayıs 2006

NOT: Altı kitap ve bir takvimden oluşan 60. Yıl Serisi'ni başta Menderes olmak üzere, babam Arif Demirer dahil, Menderes'in tüm arkadaşlarına ithaf ediyorum. **Huzurlarında saygı ile eğiliyorum.**

Türk Milleti'nin büyük çoğunluğu, 2006 yılında Demokrat Parti'yi mumla aramakta ama ne yazık ki, bulamamaktadır...

¹⁸⁵ Bu hakkı millet size vermemişti. 1965 seçimlerinde sandıkta hak yerini buldu: AP + YTP = % 56.6 (1954 yılında DP'nin rekor oyuna eşit) 1965 CHP oyu: % 28.7 (CHP'nin o tarihe kadar aldığı en düşük oy. 2006 yılında o oyu bile arıyor ama bulamıyor.

¹⁸⁶ Bkz. Milli Birlik Komitesi 1 Nolu Broşür – 27 Ağustos 1960

¹⁸⁷ Bkz. DPT BBYKP kitabı sayfa 16

¹⁸⁸ Yoksa onu da mı göremediniz? Ya da; hala göremiyor musunuz?

EK 4 AĞUSTOS 1958 PARA OPERASYONU

Hükümetimizin selahiyetli (yetkili) organlarıyla Milletlerarası Parafonu (İMF) ve Avrupa İktisadi İşbirliği heyetleri arasında **bir kaç aydan beri** ¹⁸⁹ devam eden müzakereler bütün vatandaşlarımızı memnun edecek şekilde ve müspet olarak neticelenmiş bulunmaktadır.

Yıllardan beri büyük bir azim ve emsalsiz bir gayretle devam ettirilen iktisadi kalkınma faaliyetlerimizde yeni ve verimli bir devrenin başlangıcını teşkil edeceğine kani bulunduğumuz bu antlaşmalarla alınan tedbirlerin esaslarını ve sağlayacakları faydaları aşağıda hülâsa etmeye (özetlemeye) çalışalım...

1 - Büyük dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri hükümeti ile, Milletlerarası Parafonu ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı hükümetimiz emrine, yekûnu 359 milyon Dolarlık yeni bir dış yardım tahsis etmiş bulunmaktadırlar.

Bu yardımın, 234 milyon Doları Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti tarafından, 100 milyon doları Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilâtı tarafından, 25 milyon Doları da Milletlerarası Parafonu tarafından temin edilmiştir...

Ceman 359 milyon Dolarlık bu yardım ve krediler gerek Avrupa Tediye Birliğine dahil memleketler gerek Dolar sahasında ve gerek Cenubi Asya memleketleri gibi kıymetli ham madde müstahsili memleketlerden ekonomimizin ihtiyacı bulunan bilcümle malları en kısa zamanda temin etmek üzere süratle kullanılabilir.

2 - Yeni anlaşmalarla sağlanan imkanlar bundan da ibaret değildir. Ayrıca varılan bir mutabakatla, (Ariere) adı altında bir taraftan ihracat gelirlerimizin her sene mühim bir kısmını bel ? eden diğer taraftan dış piyasalarda mali itibarımız üzerinde ziyadesiyle menfi tesirler icra eden "Gecikmiş Transferler", uzun vadeli bir konsolidosyona tâbi tutulmuş olduğu gibi, 1961 senesine kadar vadeleri gelecek olan dış taksitler de tecil edilmiş ve bütün bu borçların önümüzdeki üç sene içinde tediye bilânçomuza yük olmayacak şekilde taliki temin edilmiştir...

---

¹⁸⁹ Aslında birkaç ay değil, birkaç yıldır devam ediyordu görüşmeler. Menderes'in, Barker Planı'nı uygulamamasını affetmeyenler, kredi musluklarını kapatmışlardı. Irak İhtilali her şeyi değiştirdi. Musluklar açılıverdi.

Maliye Vekilimizin beyanatından anladığımızı göre yekûnu 400 milyon Doları bulan bu gecikmiş transferler ve dış taksitlerde, konsolide edilmek ve vadeleri 1961 den daha sonraki yıllara atılmak suretiyle hali hazırda ve önümüzdeki yıllarda milli ekonomimize ferahlatıcı mahiyette pek mühim faydalar sağlanmış bulunmaktadır. Başka bir deyişle yeni anlaşmaların memleketimize sağladığı yeni yardımlar ile orta ve uzun vadeli krediler yekûnunun 750 milyon Doları geçtiğini ifade etmek mümkündür...

3 – Yukarıda esaslarını hülâsa ettiğimiz geniş imkanlarla aşağıda izah edeceğimiz tedbirler sayesinde büyük bir gelişmeye muvaffak olacağı şüphesiz bulunan ihracattan elde edilecek gelirler sayesinde, önümüzdeki yıl için, ceman 630 milyon Dolarlık büyük bir ithalat programının hazırlandığını memnuniyetle öğrenmiş bulunuyoruz....

Bu arada yeni fabrikalarımızla büyük bir vüsat kesbetmiş olan milli sanayiimizin her türlü iptidai madde, yedek parça ve yardımcı malzeme ihtiyaçlarının karşılanmasına ehemmiyet verilmiş olduğu; mili tesislerimizin, demiryollarımızın ve emtia nakil vasıtaları şebekemizin ıslâhına ve takviyesine hususi bir itina gösterildiği şüphesizdir. Ayrıca, halen inşa ve ikmalleri tamamlanmak üzere bulunan yeni fabrika ve tesislerin, başlanmış olan istihsale matuf yatırımların süratle istihsale geçirilmeleri mevzuu da yeni ithâl programında dikkatle ele alınmış olacaktır. Bu hususları ve mevcut ihtiyaçları göz önünde tutarak ve tamamen şahsi bir tahmin mahiyetinde olmak üzere, 630 milyon Dolarlık ithalat programının 200 milyon Dolarlık kısmının yatırım mallarına tahsis olunacağını, 430 milyon Dolarlık kısmının da türlü ihtiyaç malları ile, ham madde, yedek parça ve yardımcı istihşâl mallarına ayrılacağını ifade eylemek mümkündür...

4 - Bir taraftan bu derece geniş dış yardımlar ve ithalât imkânlarımız sağlanırken diğer taraftan hükümetimiz, iç ekonomide sağlam ve uzun ömürlü bir istikrarı hâkim kılacak, tam bir iktisadi ve mali emniyet ve istikrar havası içinde sağlam kuvvetli ve devamlı iktisadî kalkınma ve gelişme şartlarını tahakkuk ettirecek bir seri tedbirler manzumesini de tatbik mevkiine koymuş bulunmaktadır. Bu tedbirler manzumesinin başında, hiç şüphesiz, gerek resmi sektöre ve gerek hususi sektörde, sarfiyat ve kredi hacmi ile, gelirler arasında muvazeneli bir gelişmeyi temin edecek olanlar yer almaktadır.

Diğer taraftan, devlet bütçeleri ile, belediyeler bütçelerinde sarfiyatla, gelirleri tam bir şekilde muvazeneli kılacak bütün tedbirler, alınmış olduğu gibi, iktisadî devlet teşekküllerinin Merkez Bankası emisyonlarına müncer olan fazla talepleri ve sarfiyatları da önlemi bulunmaktadır. Ayrıca iktisadi Devlet Teşekkülleri ile Devlet dairelerinin bundan sonraki yatırımları proje itibariyle ayrı ayrı tetkike tabi tutulacak, gerek dış ve gerek iç finansmanlarının muvazeneli bir şekilde temininden sonra tatbik mevkiine vazedilmelerine cevaz verilecektir. Bu vazifeyi ifa edecek gerekli teşkilatın kurulmasına başlanmış bulunmaktadır.

Sayın Maliye Vekilimizin ifade ettiği veçhile “tedavüldeki para miktarı üzerinde mühim ve faydalı tesirler icra edecek olan bu tedbirleri vatandaşlarımızın memnuniyetle karşılayacakları” şüphesizdir. Amme sektöründeki bu ciddi muvazene tedbirlerine muvazi olarak, hususi sektörde, banka kredilerinin evvelâ umumi hacim itibariyle 30 Haziran 1958 seviyesinde dondurulması temin edilmiştir. Bu suretle ilk hamlede, bu umumi seviye içinde, gene Maliye Vekilimizin ifade ettiği veçhile bankaların «badema takip edecekleri plasman politikasını mevcut kredi hacmini artıracak değil hakiki istihsal ve mübadele maksatlarına müteveccih ve seyyaliyetini temin suretiyle milli ekonomiye daha faydalı bir şekilde kullanmağa sevk imkânları sağlanmıştır...

Geçen Haziran ayı içinde kabul edilerek önümüzdeki Ekim ayında bütün maddeleriyle mer'iyete girecek olan yeni Bankalar Kanununun hükümleri ve bu kanunla kurulan Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin ve Risk Santralizasyon Teşkilatının çalışmaları sayesinde banka kredilerinin, milli ekonominin ve sıhhatli bir şekilde gelişmelerini temin edecek şekilde istihsal artırıcı ve piyasada bal bolluğu yaratacak istikametlere ve sahalara akması sağlanacaktır. Başka bir deyişle bundan sonra banka kredilerinin hacmi ve kullanılışı da, bugüne kadar gelen tatbikatın aksine olarak, iktisadi ve mali muvazine ve istikrar temayüllerini geliştirici ve takviye edeci istikametlerde olacaktır.

Gerek resmi sektöre ve gerek hususi sektörün kredilerine şamil olmak üzere alınan bu muvazene tedbirleri sayesinde Merkez Bankası emisyonlarının artık bir nizam altına alınması sağlanmıştır. Yalnız; Toprak Mahsulleri Ofisinin köylü vatandaşlardan yapacağı mübayaaları korumak ve ikmal edilmekte olan yatırımların iç

finansman ihtiyaçlarını karşılamak üzere 1938 senesi sonuna kadar ve azami 400 milyon Liralık yeni bir emisyonu müsaade edilmiştir. Bu miktarın 250 milyon Lirası Toprak Mahsullerine 190 milyon Lirası da diğer ihtiyaçlara tahsis olunacaktır.

5 - Bir taraftan iç ekonomide bilcümle muvazene ve istikram tedbirleri alınırken diler taraftan, ihracatımızın serbest piyasalarda ve bilhassa Avrupa tediye birliğine dahil memleketlerle dolar sahasında rahatça ve dünya fiyatları üzerinden satılmasını temin edecek, paramızın iç ve dış piyasalardaki kıymet farklarını bertaraf edecek tedbirler de alınmış bulunmaktadır.

Bu tedbirlerin bilhassa paramızın kıymet ve istikrarını tam bir şekilde sağlayacak, geniş mikyasta ihracat yapmamızı ve buna mukabil hakiki ihtiyaçlara tekabül etmeyen ithalâtı yavaşlatmayı ve daraltmayı temin edecek şekilde ayarlandığını görmekteyiz.

Yeni tedbirler manzumesine göre Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasında (Kambiyo Karşılık Fonu) adıyla bir fon ihdas edilmiş ve ithalât ile görünmeyen kalemler için bilcümle döviz satışlarından dolar başına 620 Kuruş prim alınması; ve bütün ihracat bedellerine ve döviz alımlarına da 620 Kuruş prim ödenmesi yoluna gidilmiştir.

Yalnız krom, tütün, afyon ve bakır ihracat bedellerine ödenecek prim Dolar başına 210 Kuruştan, fındık, üzüm ve incir ihracat bedellerine ödenecek prim de Dolar başına 280 Kuruştan ibaret olacaktır. Bu suretle, kambiyo karşılık fonunda birikecek olan fazla primler ile, temin edilen dış yardımların karşılıklarından bir kısmı, yeni tedbirler dolayısıyla, 1958 bütçelerindeki tezahür edecek fazla sarfiyatın karşılanmasında kullanılacak, bakiyeleri de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasındaki kısa vadeli borçların itfasına tahsis olunacaktır.

Bu tedbir sayesinde ihracatımızın tamamen serbest piyasa fiyatları üzerinden ve kuvvetli para sahaslarına tevcihi temin edileceği gibi, ithalatımızın da peşin para ile, en ucuz fiyatta ve tam kaliteli olarak yapılması imkânları sağlanmış bulunmaktadır. Ayrıca, Hükümetimizin muayyen malların ihracı mukabilinde, türlü şekiller ve kombinezonlar altında ithalâtı kati surette son vereceği, muhtelif kıymetli takas dolarlarına ve takas muamelelerine hiç bir suretle müsaade etmeyeceği öğrenilmiş bulunmaktadır. Bu meyanda evvelce ihdas edilmiş olan

tevzin fonu ile hazine hissesi vergisi de kaldırılmıştır.

İthalattan alınan Dolar başına 620 Kuruşluk primlerin ilk nazarda iç piyasada yeni fiyat artışlarına sebebiyet vereceğini zannedenler çıkabilirse de;

- 1) Bir taraftan iç ekonomide alınan muvazene tedbirleri emisyon hacmi ve banka kredileri umumi yekûnunun dondurulması; diğer taraftan,
- 2) İptidai madde, yedek parça ve yardımcı malzeme temini ve tamamlanmak üzere bulunan yeni tesislerin süratle istihsale geçirilmeleri sureliyle, iç istihsal hacminin kısa zamanda ve tam bir şekilde arttırılması;
- 3) Geniş bir İthalât programı ile hariçten külliyetli miktarda her nevi ihtiyaç eşya ithali;
- 4) Türlü tasarruf tedbirlerinin aşırı satınalma gücünü bertaraf etmesi sayesinde piyasadaki fiyat arttırıcı temayüller ile aşırı, kazanç imkânları ve şartları bertaraf edileceği

için bir çok mallarda fiilen bazı fiyat tenezzülleri beklemenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz...

Artık Türk Ekonomisi 1930 Türkiye'sinin çok üstünde yeni bir merhaleye ulaşmış bulunmaktadır. Bugüne kadar gösterilen üstün gayretler, sarfedilen emsalsiz emekler, geceli gündüzlü çalışmalar gayesinde elde olunan kuvvet ve imkânlar bizi yeni ve çok verimli bir iktisadi devreye ulaştırmış bulunuyordu. İşte bu defa temin edilen dış yardımlar ve hükümetimizin aldığı tedbirler sayesinde girişilen yeni iktisadi politika devresinde bugüne kadar yapılan çalışmaların semereleri tam bir şekilde elde olunacak; bolluk ve iktisadi istikrar içinde yeni ve muvazeneli bir kalkınma devresinin huzuruna kavuşulacaktır.

Burhan ULUTAN Türkiye Çimento Sanayi Genel Müdürü ¹⁹⁰

“YARDIM ANTLAŞMASI VE ALINAN YENİ TEDBİRLER”

4 Ağustos 1958 Para Operasyonu hakkında en yetkili bir bürokratın teknik açıklamaları – 5 Ağustos 1958 günü ZAFER Gazetesi'nde yayımlanan başyazının özeti. Yazının tamamı ekli CD'dedir.

¹⁹⁰

Daha önce Maliye Bakanlığı üst düzey görevlisi

EK – MEDYA MENDERES’E NEDEN HALA ŞAŞI BAKIYOR ?

1 - Bekir Coşkun’un 29.3.2006 tarihli yazısından alıntı: “**Tek Parti**”

1950’den bu yana Türkiye’de tek parti iktidarı vardır.

Demirel Menderes’in su müdürüydü, Özal Demirel’in müsteşarı, Erbakan’ın da milletvekili adayı... Tansu Çiller Demirel’in, Mesut Yılmaz Özal’ın bakanlarıydı. Tayyip Erdoğan Erbakan’ın yetiştirmesi, şu anda AKP’de üç bakan Özal’ın bakanları, milletvekili ve teşkilatın bir kısmı da Demirel’in adamlarıdır...

Tek partidir bunlar...

Tümü din-iman sömürüsü yapar, tümünün tarikatları, şıhları, şeyhleri vardır, tümü ABD üzerinden gelir, tümü kendi kendine "milliyetçi-maneviyatçı" der, tümü bir tek ekonomik modeli savunur, tümü sermayeden taraftır, tümü emekçiyi sevmez...

Tümü kamyondan yanadır, tümü tren istemez...

Tümü betona bayılır, tümü ormandan hazzetmez...

Tümünün çevreleri zengin olur. Tümünde halk yoksullaşır.

Tümünden geriye deve yükü yolsuzluk-hırsızlık dosyası kalır...

Tek partidir bu, **1950’den bu yana iktidardadır.**

SAYIN BEKİR COŞKUN’A BİR DİZİ SORU:

Menderes de mi ABD’den gelmişti?

Menderes’in döneminde bitkisel üretimde % 123, temel malların (çelik-çimento-elektrik-) üretim-tüketiminde % 250+ artış olduğunu; CHP iktidarının Dünya Bankası’na sipariş ettiği 1951 tarihli Barker Raporu’nun “Sarıyar’dan başka baraj yapılmayacak” dayatmasına rağmen, Menderes’in 19 baraj ve linyit ile çalışan beş termik santral yaparak enerji üretim modelini 1960 yılına kadar % 90 oranında linyit ve hidroliğe dönüştürdüğünü, ülke sanayine ucuz enerji verdiğini;

Aynı Rapor’un “On yılda 4 milyar Dolar yatırım” dayatmasına karşı Menderes’in 8.1 milyar Dolar yatırımı tamamladığını ve 27 Mayıs’ta 2.4 milyar Dolar tutarında yatırım projelerinin de inşa halinde bulunduğunu, MBK’nin 1 Nolu Broşürü’nde “Hepsini durdurduk” dediğini; CHP’nin (İnönü’nün) Menderes’e döviz rezervi devretmediğini ve son olarak Menderes’in; Gediz barajını kredilendirmediği için 1954 yılında Dünya Bankası’nın Türkiye bürosunu kapattırıldığını, temsilcisi Pieter J. Lieftinck’i de geri gönderdiğini, biliyor muydunuz?

Sn Coşkun, bu soruları yanıtlarsanız, “Menderes ve Dövizler” kitabımda yayımlayacağım. Saygılarımla, Mehmet Arif Demirel-2.4.2006

2 - BEDİİ FAİK VE BARKER RAPORU

Bedii Bey'i 1966 yılından beri tanırım. Çok değerli bir gazeteci olarak bilirim. Saygı duyduğum bir kişidir. "Matbuat-Basın derkeen Medya" başlıklı kitabının 2. cildini bana imzalamıştı. Bu cildin 237 inci sayfasından itibaren 1952 yılında Barker Raporu ¹⁹¹ hakkında son derece yanlış bilgiler olduğunu görünce önce şaşırdım, sonra Menderes'in büyüklüğünün yeni bir yanını keşfettim: Ülke yararına olan her şey geçerlidir. Önce, Bedii Bey'den yorumsuz olarak kısa bir alıntı-özet:

"Ahmet Hamdi Başar DP grubunda kalkınma planının gereğini söyleyip hemen harekete geçilmesini teklif ettiği zaman, Adnan Menderes'in nasıl sinirlendiğini Fevzi Lütü Bey'den dinlemiştim. O günlerde Fevzi Lütü Karaosmanoğlu İçişleri Bakanlığı'ndan istifa etmişti.¹⁹² ... Adnan Bey, plan fikrine karşı olmakla tabiatının gereğini yapıyordu... O ¹⁹³ anlatıyordu... Hamdi Bey plan deyip Adnan yüzünü buruşturarak önündeki bir kağıdı... parça parça etmeye başladığı zaman hiç şaşmadım."

Bedii Bey Fevzi Lütü Bey'e soruyor: "Sizce bir ekonomik plan yapılırsa, Adnan Bey otoritesini mi kaybedeceğini sanıyor?" Cevap: "Yok canım, otoritesini değil, keyfini kaybeder..." Bedii Bey anlatmaya devam ediyor: "Evet, mesele galiba buradaydı. Dilediğin yere, keyfine uyan kitlenin hatırı için çimento fabrikası... istediğin bölgeye... rakip çatlatma zehabına uygun saydığın şeker fabrikası kurmanın... keyfiliği, coşkusu nerede, bir planın cenderesi içine girip onun gereklerini yapmanın sıkıcılığına sapmak nerede?"

Bedii Bey daha sonra Ahmet Hamdi Başar'a rastlamış ve onun anlattıklarını yazmış: "Bedii Bey, Demokrat Parti'de esasen bir planın mevcut olduğunu göz ardı ederseniz, tabii benim teklifimin reddedilmesini bir plan fikrinin reddi anlamına almakla haklı olursunuz! Halbuki mesele öyle değil, Demokrat Parti Amerikalı uzman Barker'a ait olan bir iktisadi planı zaten benimsemiş durumdadır. Benim teklifim tamamen bize ait bir planın yapılması istikametindedir. Grup, öteki varken be yürütülürken böyle bir çabaya

¹⁹¹ O tarihte "Barker Planı" olarak geçiyor.

¹⁹² İstifa tarihi: 1 Ağustos 1952. Seyhan Barajı için Dünya Bankası ile sözleşme aynı tarihlere rastlıyor.

¹⁹³ Karaosmanoğlu

gerek olmadığı kararına varmıştır.”

Bedii Bey bu açıklamayı kabul etmez hatta Ahmet Hamdi Başar ile alay eder. Aynı gün bir başka DP milletvekili yeni bir bilgi verir:

“...Başbakan Demokrat Parti'nin bir plan fikrini reddeder görünmesini Batı'ya karşı silmek için, esasen böyle bir planın varlığını ve kendilerinin onu benimsediğini söylemiştir... hatta talimat aldık. (Menderes'ten almışlar) Dışardan plan soruldu mu, var diyeceğiz ve Barker mı nedir işte onun planını hemen ortaya atacağız.”

Bedii Bey devam ediyor: *“Bu Barker planı, Times'ın Ankara muhabiri tarafından bir defa ve çoğu milletvekili olan DP yazarları tarafından da birkaç kez... yazıldıktan sonra unutuldu gitti. Geriye Menderes'in planı pilav sayan alayları kalmış ve... çoğu keyfe ve kayırmaya bağlı bir yatırım ve kalkınma hamlesi sürüp gitmiştir.*

“Bunların içinde elbette faydalı, hem de çok faydalı olanlar vardı. Ama pek çoğunun plansız, programsız bir hamlenin rüzgarıyla yapıldığı, yıllar geçince de meydana çıkmıştır.”

Usta gazeteci Bedii Bey tek bir örnek vermez. MBK da 1 Nolu broşürde tüm yatırımları durdurduklarını açıklamıştı. Önce bakacaklardı hangileri zararlı, hangileri lüks. Onları ayıklayacaklar ve yararlı olanlara devam edeceklerdi. Sonunda tümüne devam ettiler !

Menderes, bir yanda Barker Planı'nı askıya almış ve Dünya Bankası temsilcisi Lieftinck ile boğuşurken öte yanda Seyhan Barajı'nın 25 milyon Dolarını kotarmaya çalışıyor ve ardından Gediz Barajı için hazırlıklar yapıyordu. Bu süreçte Seyhan Barajının dış parası sağlanmış, özel bir halka açık şirket (Çukurova Elektrik) kurulması şartı ile, Demirköprü (Gediz) Barajı reddedilince de Türkiye'yi sınırlayıcı Barker Raporu, Lieftinck'in geri gönderilmesi ve Banka'nın Türkiye bürosunun kapatılması ile birlikte rafa kalkmıştı. Gerek şeker gerekse çimento fabrikalarının yerlerini bürokrasi tespit etmişti.

Gazeteciler DP dönemini yazarken genellikle ekonomik konulara pek değinmezler. Yatırımlara ise hiç. Bedii Bey, Barker Raporu'nu hiç araştırmadan, o tarihteki kısıtlı ve yanıltıcı bilgilerle iyi bir senaryo yazmış ama tutturamamış. Barker Raporu'nu kimin ısmarladığını, kimin uygulamayarak rafa kaldırdığı konularını ise görmezden gelmiş. Barker Raporu uygulansaydı Türkiye nerede kalırdı? Bkz. Böl. 3 EK 1

3 - BİR KÖŞEYAZARI VE BİR AMERİKALI YAZARDAN MENDERES'İN ŞOV YATIRIMLARI: ŞEKER FABRİKALARI

Tufan TÜRENÇ – Hürriyet 23 Temmuz 2001

Sn Türenç'in babası Demokrat Parti'nin 1954 yılında Afyon milletvekili adayı idi. "Menderes'in Şovlara dayalı Yatırımları" olarak tanımladığı projeler: Yol-Baraj-Liman ve Şeker-Çimento Fabrikaları !

Türkiye buna benzer bir dönemi 1950 – 1960 arasında da yaşadı.

Özal belki de kendisini, geçmişteki politikacılar içinde en fazla **Menderes** ile bu yüzden özdeşleştiriyordu.

Adnan Menderes de o dönemde Türkiye'ye akan Amerikan yardımlarını ¹⁹⁴ akıllı yatırımlara yönelteceğine **şovlara dayalı yatırımlara** yöneltti.

Yollar, barajlar, limanlar yaptı. Yerli yersiz birçok ile şeker ve çimento fabrikaları kurdu.

Köylüye, büyük kentlerin imarına hiçbir hesaba dayanmadan para akıttı.

*Bütün bunlar yapılmalıydı kuşkusuz, ama gelen yardımlar ve alınan borçlar daha üretken yatırımlara yönlendirilseydi oradan gelen paralarla altyapı yatırımları ülkeye yük olmayacak şekilde gerçekleştirilebilirdi. **Menderes de tıpkı Özal gibi hesapsız kitapsız gitti, ülkenin geleceğini dışa bağımlı hale getirdi.***

Geroge HARRIS, "Troubled Alliance 1945-1971" Hoover Inst. 1972

*Menderes yüksek tesirli **şov projelere** yöneldi. **Şeker fabrikaları** gibi **KİTleri**, siyasi amaçlarla ülkenin verimli olmayan yerlerine serpiştirdi*

Harris'in dipnotlarında Doğan Avcıoğlu gibi kişiler ("Turkish Left" başlığı altında) ile Menderes karşıtı Welles Hangen "tanık" olarak gösterilmiş. Harris, 1954 Dünya Bankası olayına da - 4 Ağustos Para Operasyonunu anlatırken - Irak İhtilali'ne de hiç değinmemiş.

¹⁹⁴ Marshall Yardımı toplam 1 milyar Dolar mertebesinde. On yılda kullanılan toplam dış kaynak 2.5 milyar Dolar. Tamamlanan yatırım ise 8.1 milyar \$

EK MENDERES'İN DIŞ BORÇLARI VE ENFLASYONU

Őu cümlelere dikkat:

New York Times 29 Aralık 1954: “(Menderes) *memleketi borçlandırarak çok süratli bir sanayileşmeyi tatbik etmektedir*”

Tufan Türeñ, Hürriyet 23 Temmuz 2001: “*Bütün bunlar yapılmalıydı kuşkusuz, ama gelen yardımlar ve alınan borçlar daha üretken yatırımlara yönlendirilseydi oradan gelen paralarla altyapı yatırımları ülkeye yük olmayacak şekilde gerçekleştirilebilirdi. Menderes de tıpkı Özal gibi hesapsız kitapsız gitti, ülkenin geleceğini dışa bağımlı hale getirdi.*”

Cumhuriyet 13 Mayıs 1959: “*Türkiye'nin borcu 400 milyon Dolar*”

Bunlar da gerçekler, resmi göstergeler: Türkiye'nin dış borçları:

31 Mayıs 1950: 248 milyon Dolar (695.5 milyon TL karşılığı)¹⁹⁵

31 Aralık 1950: 277 milyon Dolar (775 milyon TL karşılığı)¹⁹⁶

31 Ekim 1959: 493 milyon Dolar (4 438.6 milyon TL karşılığı)¹⁹⁷

31 Aralık 1960: 558 milyon Dolar (5 021 milyon TL karşılığı)¹⁹⁸

27 Mayıs 1960 günü Menderes'in MBK'ne bıraktığı dış borcu 500+ milyon Dolar olarak kabul edebiliriz.

27 Mayıs 1960 – 20 Kasım 1961 arasında MBK Hükümetleri (Kemal Kurdaş Maliye Bakanı) daha sonra 31 Aralık 1964'e kadar çeşitli İnönü koalisyon hükümetleri görev yapmışlardır. Dolayısı ile Menderes'in; har vurup harman savuran, keyfi, ülkeyi borçlandıran, geleceğini dışa bağımlı hale getiren, rejimi balyoz darbesi ile yıkılmış, yerine tutumlu, ülkeyi borç batağından kurtaran iktidarlar gelmiştir. Bu durumda 31 Aralık 1964 tarihinde Türkiye'nin dış borçlarında bir rahatlama olması beklenebilir. Mi? İşte Türkiye'nin 1964 yılı sonu itibarı ile orta ve uzun vadeli dış borcu: **964 milyon Dolar!** Yorumu okuyucuya bırakıyorum. Dış borcun gelişimi: (DİE No 1682 sf. 396) 1970: 1 891 – 1980: 13 229 – 1983: 19 238 – 1990: 49 035 milyon \$.

¹⁹⁵ Kaynak: 1960 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi, sayfa 127 (sureti ekli CD'de)

¹⁹⁶ Kaynak: DPT Yayını No 772 sayfa 14 (sureti ekli CD'de)

¹⁹⁷ Kaynak: 1960 Mali Yılı Bütçe Gerekçesi, sayfa 127 (sureti ekli CD'de)

¹⁹⁸ Kaynak: DPT Yayını No 772 sayfa 14 (sureti ekli CD'de)

Menderes'in dış borçlarını devralanlar (MBK + İnönü), borcu beş yılda yaklaşık olarak % 90 oranında artırmışlardır! Şimdi bakalım Menderes'in enflasyonu nasıl olmuş? Önce DPT bakınız neler yazmış: ¹⁹⁹

“Böylece bir enflasyon “Helezonu” ortaya çıkmıştı.

“Aşırı enflasyon politikasına 1958 deki stabilizasyon kararları ile son verildi ve ekonomi moneter bir iflâsın eşliğinden zor kurtuldu.”

Aynı yaklaşım ile şimdi gerçekleri veriyorum:

Yıllar	DİE 200 TEFE	Endeks	Yıllık enflasyon	Birikimli enflasyon 201
1949	491	100	%	%
1950	441	90	<i>eksi</i> 10.1	<i>eksi</i> 10.1
1951	468	95	5.6	<i>eksi</i> 4.7
1952	473	96	1.1	<i>eksi</i> 3.7
1953	486	99	2.8	<i>eksi</i> 1.0
1954	536	110	10.3	9.8
1955	577	118	7.6	17.5
1956	673	137	16.6	37.1
1957	795	162	18.1	61.9
1958	918	187	15.5	87.0
1959	1100	224	19.8	124.0
1960	1159	236	5.4	136.0

Bu tablonun yorumu:

1953 yılı sonu itibarı ile birikimli enflasyon eksi % 1. YOK !

Aşırı kuraklık nedeniyle hububat üretiminin % 40 gerilediği 1954 yılında enflasyon % 10.3. 1955 yılında kuraklık devam ediyor ancak 1954 yılından daha az. Enflasyon % 7.6. Derken, moneter iflas ya da helezon (!) dönemine geliyoruz: 1956 – 1959 yılları. 1958 yılındaki % 221 oranında devalüasyona rağmen, enflasyon ortalama % 17.5. Bu Durumda Menderes'in on yıllık enflasyonunu şöyle özetleyebiliriz:

Geldiği yıl eksi % 10.1, gittiği yıl % 5.4. Arada üç yıl kuraklık olmuş, 8.1 milyar Dolar yatırım yapılmış. Enflasyon ise arpa boyunda kalmış!

¹⁹⁹ Bkz. Bölüm 2, sayfa 54

²⁰⁰ Kaynak: DİE Yayını No 2252

²⁰¹ 1949'a kıyasla

DSİ GENEL MÜDÜRÜ (1960) SÜLEYMAN DEMİREL
DEMİRKÖPRÜ BARAJI'NIN AÇILIŞINI HATIRLIYOR

Demokratlar Kulübü Yönetim Kurulu üyeleri 25 Nisan 2006 günü 9. Cumhurbaşkanı Sayın Süleyman DEMİREL'in ziyaretine gittik. Sn Demirel'e DSİ Genel Müdürü olarak Menderes ve Tefik İleri ile birlikte açılışını yaptığı Demirköprü Barajı'nı sordum. Hani şu Dünya Bankası'nın 1954 yılında kredilendirmediği baraj.

Sayın Demirel Demirköprü Barajı'nın açılışı törenini çok iyi hatırladı:

“Rahmetli Teyfik İleri ile Menderes’i Taytan Köprüsü üzerinde karşıladık. Bulutsuz nefis bir gündü. Menderes bizleri arabasına aldı. Baraja vardık.

“Bayındırlık Bakanı Teyfik İleri bir konuşa yaptı ve barajın önemini anlattı. Bir yanda elektrik üretilecek öte yanda hem taşkınlar önlenecek hem de sulama yapılacaktı. Çok maksatlı, çok güzel bir barajdı. Menderes çok mutlu ve heyecanlı idi. İzmir milletvekili Perihan Arıburun’a “Perihan Hanım görüyor musun, ne güzel eserler kazandırdık memlekete?” dediğini çok iyi hatırlıyorum.

*“Barajdaki törenden sonra Menderes’i Ahmetli regülatörüne götürdük. Gediz ovası ayaklarımızın altında idi. Kuraklıktan kavrulan topraklar suyu bekliyordu. **Menderes yılmamış ve söz verdiği suyu getirmişti.** Kendisini o günden sonra bir daha görmedim...”²⁰²*

Menderes’in barajlarını yapan, bütün su projelerini başarı ile sürdüren DSİ Genel Müdürü Süleyman Demirel’in, 27 Mayıs’tan dokuz gün önce, 18 Mayıs 1960 günü, açılışını yaptığı Demirköprü Barajı hakkında hatırladıkları ile bu kitabı noktalıyorum. (25 Nisan 2006)

Kitabı bugün baskıya veriyoruz. Sn Bekir Coşkun’a üç kez e posta iletisi gönderdim. Yetmedi, bu kitabın 130 uncu sayfasını iadeli taahhütlü olarak postaladım. 119 uncu sayfasını faks ile geçtim. Sekreterinden randevu talep ettim. Yaptığı bir yanlışlığı düzeltir, umuduyla bekledim. Boşuna bekledim. Hayvanlara olan sevgisiyle tanınan köşeyazarı, “Ben bunları bilmiyordum. Menderes’i yanlış tanımış ve yanlış tanıtmışım” diyemedi.

Sn Bekir Coşkun’a göre ABD üzerinden gelen Menderes, kuraklıktan kavrulan Anadolu topraklarını suya kavuşturabilmek için, “Baraj yapma” diyen Dünya Bankası’na kafa tutmuş, onun temsilcisi Pieter J. Lieftinck’i geri göndererek bankanın Türkiye bürosunu kapattırmıştı.²⁰³

---

²⁰² Menderes’in o baraja açarken neler düşündüğü için bkz. sf. 119 dipnot
²⁰³ Bkz. Bölüm 3

**MENDERES'İN YASSIADA AVUKATINDAN
DEMOKRAT PARTİ'NİN 60. YIL KİTAPLARINA ÖNSÖZ**

27 Mayıs 1960 darbesi, Cumhuriyet döneminin ilk Babıali baskınıdır.

Darbe, sonuca çok kolay ulaştı. Hükümet'in ve Demokrat Parti'nin en hafif bir direnci bile hissedilmedi. Çünkü, Demokrat Parti sivil bir siyaset kurumu niteliğini taşıyordu.

İlk beyanlara göre, darbenin sonuçları ve sınırları yeni bir seçimi hedeflemekte idi.

Bilim adamları, darbeye el uzattılar.

Önce bu hareketin meşruluğuna ilişkin fetvalar ürettiler. Ardından, siyasi iktidarı ve bir kısım bürokratları yargılayacak kurumlar ve kurallar oluşturdular.

Kazanılmış haklar, 1924 Anayasası'nın güvenceleri, zamanaşımı yürürlükten kaldırıldı.

Tabii hukuk kuralları acımasızca Demokrat Parti iktidarına yönetildi.

Yapılmak istenen, on yıl süren Demokrat Parti dönemini tümü ile mahkum etmek idi.

Bir dönemin, daha tarafsız, daha kaliteli bir yargı denetiminden geçirilmesi bugün tarihçilere ciddi bir belge sunabilirdi. Öyle olmadı.

Yüksek Soruşturma Kurulu'nun (YSK) iddianameleri ve Yüksek Adalet Divanı'nın kararları, duygusal ve peşin hükümler üzerine kuruludur.

Tam bir 'hukuksal safsata' dır.

Mahkeme, Demokrat Parti'nin faşist bir parti, Menderes'in de diktatör olduğunu ispat etme yörüngesine oturdu.

Tek taraflı deliller toplandı. Olmadık davalar üretildi.²⁰⁴

Savunma avukatlarının 'Ortak Savunması' ("Müşterek Müdafaa") bilimsel ve gerçekçi temellere dayanıyordu.

Savunma ile karar tarihleri arasında, Mahkeme bu yazılı müdafaa kitabını, ("Ortak Savunma") *haberimiz olmadan*, bazı bilim adamlarına inceletti. Böyle bir davranış, kutsal savunma haklarını hiçe sayan,

²⁰⁴ Bunların en önemlilerinden biri "6/7 Eylül Davası"dır. Bkz. "6 Eylül 1955 Olaylarına 50. Yılda yeni Bakış" Demokratlar Kulübü 60. Yıl Yayınları No. 1

klasik ceza hukuku uygulamalarında görülmemiş bir metottur. Mahkeme, sanıkların ve avukatlarının bilgilenmediği, tartışmadığı bu raporlara dayanarak idam kararları verdi. İnanılmaz bir yargı skandalı.

Bu rapordan, karara geçen bazı gerekçelerden alıntı yapmak istiyorum:

“Diktatörlüğün varlığı için belli bir ideolojiye gerek yoktur”

“Görülmemiş kalkınma edebiyatı, milletin her şeyden önce refahı istediği yolundaki iddia, bir doktrin haline getirilmiştir.”

“Kalkınma mitinin maddi ve iktisadi mahiyeti ... diktatörlüğün ispatı için yeterli bulunmuştur.”

Bu gerekçeleri desteklemek için, Bayar, Menderes, Koraltan, Ağaoğlu, İleri gibi Demokrat Parti liderlerinin çeşitli konuşmaları öne çıkarılmıştır.

Özellikle seçim dönemlerinde, Demokrat Parti; başardığı yatırımları, kalkınmayı öne çıkaran, övünen bir propaganda süreci ve üslubu kullanmıştı.

Mahkeme, üç kez meşru seçim geçiren Demokrat Parti'yi ve liderlerini mahkum etmek için bu doğal konuşmaları, diktatörlüğün ideolojisi hatta *miti* kabul etmiştir.

Dosyaya eklenmemiş evrakı incelerken bir rapora rastladım. YSK'nın alt komisyonlarından birinin bu raporunda ilginç bir saptama yer alıyordu. Diyordu ki,

*“On yıllık Demokrat Parti döneminde hayata geçirilen **yatırımlar** iktisadi açıdan ve yerindelik ilkesi bakımında **isabetlidir**. Sadece Adana'da şeker kamışından üretim yapacak fabrika rantabl değildir.”*

O tarihte fotokopi makinesi yoktu. El yazımla not alıp rahmetli Polatkan'a verdim.

Rapor ciddi bir incelemeye dayanıyordu. Ne var ki, göz ardı edilmiş, “görülmemiş kalkınma” söyleminin gerçekçi bir gözlem olduğu dosyadan çıkarılmıştı.

Sayın Mehmet Arif Demirer'e çok teşekkür ederim. Demokrat Parti gerçeğini gün ışığına çıkardı. Bu çalışma, (DEMOKRAT PARTİ 60. Yıl Kitapları) denebilir ki, “Yassıada savunmasını tamamlamıştır.” Demokrat Parti'ye milletçe var olan borcumuzun bir taksidini daha ödediğimizi söyleyebilirim.

Hüsamettin CİNDORUK (Sn. Cindoruk'un DP ile ilişkili özgeçmiş için bkz. sf. 104)

NOT:

1. DPT BBYKP Kitabı kapağı
2. DPT BBYKP Tabloları
3. 7 Haziran 1950 Zafer – Cumhuriyet fpages
4. 7.7.1958 – 4.8.1958 Cumhuriyet fpages
5. 13.5.1959 Cumhuriyet – 22.3.1954 Vatan fpages

TOPLAM: 144 sayfa

B